

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

УДК 021:316.77

Цитування:

Шемаєва Г. В., Грабар Н. Г. Проектно-орієнтоване професійне спілкування як умова розвитку бібліотечного комунікативного середовища. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 5–11.

Shemaieva H., Grabar N. (2021). Project-oriented professional communication as a condition for the development of a library communicative environment. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 5–11 [in Ukrainian].

Шемаєва Ганна Василівна,

доктор наук із соціальних комунікацій, професор, професор кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи, Харківської державної академії культури
annashemaeva@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-1053-989X>

Грабар Наталя Григорівна,

доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри культури, спорту та туризму Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка
grabar-ng@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5120-0382>

**ПРОЄКТНО-ОРІЄНТОВАНЕ ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ
ЯК УМОВА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНОГО КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Мета статті. Дослідження пов'язане з висвітленням особливостей професійного проектно-орієнтованого спілкування на основі зарубіжного досвіду. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах діяльнісного, системного, соціокультурного, комунікативного, гуманістичного, процесного підходів. **Новизною** є виявлення напрямів проектно-орієнтованого спілкування, застосування яких є доцільним у вітчизняній практиці. Висвітлено основні напрями професійного проектно-орієнтованого спілкування на основі зарубіжних напрацювань. Перший аспект характеризується посиленням професійного спілкування через тренінги, семінари. Другий пов'язаний з організацією безпосередніх форм (дискусії, робочі зустрічі, конференції) та опосередкованих (онлайн форми). Третій аспект проектно-орієнтованого спілкування спрямовано на розвиток інноваційних форм навчання через поєднання традиційних, інтерактивних принципів, літніх шкіл з метою розвитку мобільності викладачів і студентів. У межах проектно-орієнтованої діяльності професійні зустрічі, дискусії, обмін інформацією, обговорення процесу проектування формують певну мережу сталих зв'язків розробників, відповідальних виконавців, партнерів, менеджерів. **Висновки.** На міжнародному рівні провідна роль у професійному спілкуванні відводиться соціальній взаємодії в межах формування партнерства між бібліотеками, представниками бібліотечної науки, освіти та практики. Професійне проектно-орієнтоване спілкування спирається на комунікативні, організаційно-технологічні, управлінські аспекти. Комунікативний передбачає організацію тренінгів, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації і характеризується розвитком мобільності бібліотечних фахівців. Організаційно-технологічний аспект враховує спільні проекти управлінського спрямування. Поширюється онлайн навчання у бібліотечній галузі, розвивається взаємодія між професіоналами галузі у віртуальному просторі.

Ключові слова: бібліотека, спілкування, проектно-орієнтоване професійне спілкування, соціальна взаємодія, проектна діяльність, зарубіжний досвід.

Shemaieva Hanna,
doctor of Science in Social Communications
professor, Kharkiv State Academy of Culture;

Grabar Natalia,
doctor of Science in Social Communications,
Kharkiv Petro Vasulenko National
Technical University of Agriculture

PROJECT-ORIENTED PROFESSIONAL COMMUNICATION AS A CONDITION FOR THE DEVELOPMENT OF A LIBRARY COMMUNICATIVE ENVIRONMENT

The purpose of the article is to describe features of professional project-oriented communication in foreign experience is visibility. The methodology is based on the principles of activity, systemic, sociocultural, communicative, humanistic, process approaches. The scientific novelty is the identification of areas of project-oriented communication, the use of which is advisable in the Ukrainian experience. The main directions of professional project-oriented communication in foreign experience are highlighted. The first aspect is characterized by increased professional communication through pieces of training and seminars. The second is connected with the organization of direct forms (discussions, working meetings, conferences) and indirect forms (online forms). The third aspect of project-oriented communication is aimed at learning innovative forms development through a combination of traditional, interactive principles, summer schools in order to develop the mobility of teachers and students. Within the framework of the project activity, professional meetings, discussions, information exchange, and discussion of the design process form a certain network of constant connections between developers, executives, partners, managers. Conclusions. At the international level, the leading role in professional communication is assigned to social interaction in the framework of building partnerships between libraries, representatives of library science, education, and practice. Professional project-oriented communication is based on communicative, organizational, technological, and managerial aspects. Communicative provides for the organization of training, internships, conferences, advanced training and is characterized by the development of mobility of library specialists. The organizational and technological aspect takes into account joint projects of a managerial direction.

Key words: library, communication, project-oriented professional communication, social interaction, project activity.

Актуальність теми дослідження. Сучасні бібліотеки формують комплекс різнопланових взаємодій для реалізації інноваційних проєктів локального, регіонального, національного та міжнародного рівнів. Однак, особливості професійного спілкування в межах проєктної діяльності залишились поза межами уваги українських вчених. Визначення напрямів підвищення ефективності системи професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери потребує додаткового дослідження її особливостей у процесі проєктної діяльності як важливого аспекту бібліотечної соціальної взаємодії. Від проєктно-орієнтованого спілкування у значній мірі залежить успіх кооперації між бібліотечними фахівцями в науці, практиці та освіті. Однак, відсутність системи реалізації спільних проєк-

тів із зарубіжними колегами, недоліки в побудові своєї професійної привабливості, різниця у підходах до бібліотечної діяльності та засад соціокультурного проєктування, недостатні знання іноземної мови ускладнюють інтеграцію в міжнародне бібліотечне соціокомунікативне середовище. Тому актуалізується проблема вивчення особливостей професійного спілкування бібліотечних фахівців зарубіжних країн у напрямі реалізації спільних проєктів, які можуть слугувати позитивним прикладом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному вітчизняному та зарубіжному бібліотекознавстві активно розробляється проблема проєктної діяльності, що розкриває освітні, наукові, інтеграційні проєкти. Варто зазначити, що до цього питання долучаються зарубіжні вчені: Е. Kovatcheva, Е. Popova,

Т. Todorova [10, 13, 14]. Українські вчені О. Воскобойнікова-Гузева, Л. Прокопенко, С. Шемаєв [1, 2, 3]. пропонують концепції розвитку міжнародного соціального партнерства у бібліотечно-інформаційній сфері; відзначають провідне місце бібліотечних асоціацій у міжнародному дискурсі та визначають роль Української бібліотечної асоціації у впровадженні різноманітних креативних проєктів у бібліотеках, налагодженні взаємодії з провідними бібліотечними установами і бібліотечними асоціаціями Польщі, Угорщини, Білорусі, Латвії через підписання низки угод про співпрацю; порушують проблеми міжнародних культурних зв'язків; розкривають особливість діяльності у бібліотеках інноваційних структур, які сприяють розвитку міжнародної співпраці. Українська дослідниця О. Шендрік [4] акцентує на взаємозв'язках українських публічних бібліотек із зарубіжними, зокрема, у таких напрямках: участь у проведенні літературних, соціокультурних та інших заходів, обмін досвідом роботи через взаємне відвідування, обмін документами. Усі дослідники відзначають, що міжнародні зв'язки українських фахівців бібліотечної сфери є слабкими та не системними, що підкреслює доцільність та нагальність виявлення напрямів професійного спілкування під час проєктної взаємодії з зарубіжними бібліотечними фахівцями.

Метою статті є висвітлення особливостей професійного проєктно-орієнтованого спілкування у зарубіжному досвіді.

Виклад основного матеріалу. У соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери на міжнародному рівні пошуки нових напрямів бібліотечної діяльності та удосконалення існуючих форм і методів спираються на проєктну співпрацю. Це дозволяє визначити проєктно-орієнтоване спілкування як важливий компонент соціальної взаємодії. Для цього необхідним стало застосування вебмоніторингу сайтів бібліотек провідних країн та міжнародних бібліотечних асоціацій. Зокрема дослідженню підлягали Національна бібліотека Фінляндії, Уллінойська бібліотека в Урбана-Шампейн, бібліотека та факультет інформації Копенгагенського університету (Данія), Національна бібліотека Норвегії, бібліотеки та факультети університетів, в яких здійснюється підготовка бібліотечних кадрів.

Вивчення зарубіжного досвіду на заходах звернення до бібліотечних сайтів та аналіз зарубіжної літератури свідчить, що у міжнародному досвіді на передній план такої взаємодії виходить розробка механізмів спільної проєктної творчості, яка вирізняється багатоспрямованістю та полікультурністю, необхідністю узгодження процесів і заходів. Проєктування ґрунтується на постійному діалозі між суб'єктами відносин, що формує особливе комунікативне середовище. Загалом проєктно-орієнтоване професійне спілкування вирізняється комунікативним, організаційно-технологічним, управлінським аспектами.

Найактивнішими в реалізації спільних проєктів із зарубіжними колегами є фахівці бібліотек США. Серед першого аспекту можна виділити проєкти спрямовані на організацію тренінгів, стажувань, підвищення кваліфікації. Так, наприклад, Центр міжнародних бібліотечних програми ім. Мортенсона при Уллінойській бібліотеці в Урбана-Шампейн організує тренінги для африканських університетських бібліотек, а також для бібліотек Китаю, Кореї та інших країн, що є підґрунтям подальших організаційно-технологічних, управлінських та комунікаційних проєктів. Один з проєктів спрямовано на розробку моделі підвищення поінформованості спеціалістів та налагодження співробітництва між бібліотеками Китаю та США. Китайські спеціалісти в процесі спілкування з американськими підвищують свої професійні компетенції з питань управління бібліотекою, інформацією та знаннями. Спільні проєкти спрямовуються на підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців США та Китаю за такими темами: розробка веб-ресурсів та їх просування; адміністрування та управління бібліотекою; управління інформаційними технологіями; застосування стандартів для просування проєктів в інформаційно-бібліотечній сфері; передовий досвід спільного використання ресурсів; розробка інформаційних продуктів та послуг; оцінка ефективності виконання спільних рішень.

Другий аспект проєктно-орієнтованого професійного спілкування характерний для міжнародного проєкту бібліотек США та Нігерії, який спрямований на організацію спільного інформаційно-бібліотечного порта-

ду чотирма нігерійськими університетськими бібліотеками та вирішення питань організації доступу до ресурсів цього порталу користувачів. Варто також відзначити проектну діяльність Національної бібліотеки Фінляндії, яка для підвищення якості професійного спілкування використовує різні організаційні інструменти, зокрема: ради, керівні групи, консорціуми, мережі для дискусій. Це уможливило регулярно оцінювати та розвивати взаємодію, встановлювати взаємодовіру для спільного управління бібліотечними послугами, визначати ролі кожної із сторін проектування.

Цікавим є спільний проект національної бібліотеки Норвегії, Державної і університетської Бібліотеки Данії, Данського бібліотечно-го центру з інтеграції, Національної бібліотеки Швеції, який стартував у 2016 році. Його мета – удосконалення обслуговування мовних меншин та емігрантів через розширення цифрових послуг. Професійне спілкування в межах цього проекту спрямовано на досягнення спільних рішень щодо організаційно-технологічних механізмів комплектування і поширення цифрових матеріалів.

Значна увага у зарубіжному бібліотечному досвіді приділяється реалізації спільних міжнародних проектів, метою яких є формування лідерських якостей у бібліотечних фахівців. Слід зазначити, що більшість міжнародних проектів 2008–2018 рр. було спрямовано на становлення взаємодії бібліотечних фахівців: практиків, науковців та освітян. У межах проектів було проведено комплекс заходів направлених на удосконалення навичок професійного спілкування представників бібліотечної сфери з різних країн: розробку спільних стратегій та ознайомлення з моделями успішних бібліотек; адміністрування та управління бібліотекою. Важливе значення професійному спілкуванню в межах проектної діяльності приділяє Асоціація європейських дослідницьких бібліотек, яка об'єднує 451 бібліотеку з 39 країн. Основним завданням удосконалення проектно-орієнтованого спілкування є формування вмінь та навичок організації дискусій, проведення семінарів та тренінгів, підготовки атрактивних доповідей, попередження конфліктів та їх вирішення, виявлення власних сильних і слабких якостей, спілкування з колегами з інших країн.

На міжнародному рівні розвивається проектно-орієнтоване спілкування, особливістю якого є пошук нових наукових методів, поширення відкритої культури. Так, наприклад, метою спільного міжнародного проекту провідних країн, зокрема Німеччини, Франції, Великобританії, Італії є формування Європейської відкритої наукової хмари з метою взаємодії у таких напрямках бібліотечної науки: Інтелектуальна власність, Наукові комунікації, Інноваційні метрики, Відкритий доступ до монографій, Трансформація бібліотечної освіти.

Зростає актуальність взаємодії в бібліотечній сфері у межах спільних освітніх проектів. Серед міжнародних проектів слід виокремити спільний проект за програмою ERASMUS університетів Болгарії, Греції, Турції та Франції, який має назву IP LibCMASS. У результаті реалізації цього проекту було підготовлено нову навчальну програму для фахівця бібліотечної сфери. В її основі виділено такі складові: 1) бібліотека, управління інформацією і культурою, інформаційна грамотність; 2) інтелектуальна власність та інформаційне брокерство; 3) інформаційні технології у бібліотеках, архівах та установах культури; 4) збереження культурної спадщини, доступ до електронних бібліотек [14]. За новою програмою студенти мають можливість: знайомитися з багатьма фахівцями, керівниками бібліотек, архівів та інших установ культури; ділитися досвідом, ідеями; підтримувати взаємозв'язки між представниками різних культур. Розроблена спільними зусиллями нова навчальна програма заохочує до співробітництва та професійного спілкування як «віч на віч», так і дистанційно. Також доцільним є виділення ще одного міжнародного проекту, який реалізовано спільними зусиллями фахівців університетів Болгарії, Італії, Великобританії, Іспанії протягом 2015–2016 рр. Основний фокус проекту спрямовано на колаборацію між бізнесом, освітою та наукою. Як зазначає керівник проекту, у фінальній конференції зустрілися більше 50 експертів з інноваційного менеджменту з 25 країн [10]. Безперечно, поєднання технологій організації бізнесу, інновацій та сучасних напрямів бібліотечно-інформаційної діяльності підвищує привабливість бібліотечної професії.

Ознайомлення з проектною діяльністю в зарубіжному досвіді дозволяє стверджувати, що модернізація бібліотечної освіти у європейських країнах, в першу чергу, спрямована на розбудову міжнародного партнерства та соціального діалогу. Міжнародні програми обміну та проекти між університетами і коледжами сьогодні є невід'ємною частиною навчальних програм багатьох установ. Наприклад, співробітництво між Женевською школою бізнесу (GSBA) та медіа університетом Штутгарту (SMU) сприяло поглибленню мобільності між студентами, які навчаються за програмою бібліотечно-інформаційних наук, архівознавства та документознавства. Програма бакалаврату «Управління бібліотекою та інформацією» поєднує в собі традицію вивчення бібліотечної справи з новітніми аспектами медіа простору та пропонує предмети, спрямовані на отримання навичок управління через психологію спілкування. За результатами опитування студентів SMU та GSBA науковці [6] виявили високий відсоток (80-90%) важливості спільних проектних взаємозв'язків. Також студенти наголосили, що безпосереднє міжособистісне та міжгрупове професійне спілкування сприяє одержанню додаткових компетенцій та знань.

Найактивніше впроваджують спільні нові курси для підготовки бібліотечних кадрів європейські університети: Великобританія спільно з Португалією; Данія, Греція з Великобританією; Фінляндія зі США, Естонія з Норвегією. Такі інтернаціональні курси характеризуються персоналізацією, колаборацією, практичністю. Серед них: Цифрові бібліотеки, Дизайн веб-сайту, Інтернет-мережа, Соціальні медіа, Оцифровка ресурсів, Інформаційна архітектура, Кіберпростір, право, Менеджмент знань, Бізнес компетенції, Мережева безпека, Міжособистісне спілкування, Цифрове кураторство [11]. Слід звернути увагу на виокремлення курсу, пов'язаного з формуванням комунікативних навичок міжособистісного спілкування, поряд із сучасними актуальними назвами курсів. Його метою є формування системи вмінь та навичок, що визначають ефективність спілкування. Звертається увага на техніки професійної комунікативної толерантності в різних ситуаці-

ях професійної активності з користувачами бібліотек, колегами, партнерами. Студенти одержують навички планування та реалізації комунікативних дій на засадах розуміння ситуації, визначення потенціалу для досягнення цілей професійного спілкування.

Останнім часом, особливо в період пандемії, поширюється колаборативне онлайн навчання у бібліотечній галузі, розвивається взаємодія між професіоналами у віртуальному просторі, впроваджується значна кількість нових навчальних технік та практик. Як зазначає А. Вогего, співробітництво дозволяє студентам долати мовні, культурні та інші бар'єри; підвищувати рівень своїх професійних знань [7]. Можна навести приклад організації дистанційної лекції професора з Данії Х. Ельбесхаузена для студентів факультету соціальних комунікацій і музейно-туристичної діяльності Харківської державної академії культури та студентів кафедри документознавства та української мови Національного аерокосмічного університету «ХАІ».

Слід звернути увагу на міжнародний проєкт EINFOSE (Європейська освіта у сфері бібліотечних та інформаційних наук: заохочення мобільності й гармонізація результатів навчання, 2016–2018 рр.) за підтримки програми ЄС Erasmus. Проєкт є продовженням аналізу бібліотечних освітніх програм у країнах Європейського Союзу, проведеного колективом вчених Бельгії, Великобританії, Данії, Іспанії, Італії, Латвії, Литви, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Франції, Швеції в рамках програми ЄС «СОКРАТ» у 2005 році [9]. Як зазначає К. Валог [5], тривалий час подальше дослідження стримувалося через складнощі, пов'язані з різними підходами до бібліотечно-інформаційної освіти у різних країнах. Тобто культурні, лінгвістичні, політичні, технологічні та професійні особливості є перешкодою на шляху до проєктної співпраці, подолання яких досягається через різні форми спілкування. Виявлення відмінностей у навчальних програмах та досягнень в інформаційно-бібліотечній науці на основі методів аналізу, спільних консультацій, переговорів, дискусій, а також опитування та анкетування студентів дозволило учасникам проєкту запропонувати: удосконалення платформи спільного навчання студентів із різних країн; розширення використання різномісних

стилів, методів, методик навчання [5]. Головним здобутком проєкту стало узгодження основних вимог до освітніх програм, зарахування студентів із різних країн та процесу їх навчання.

Слід наголосити також на збільшення кількості спільних дослідницьких проєктів бібліотечних фахівців із різних країн. Дослідження спрямовуються на розвиток публічних бібліотек та підготовки кадрів. Зокрема, за результатами аналізу підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів протягом 2012-2016 рр. в Південній Африці, Нігерії, Кенії, Уганді та США було запропоновано спільну схему акредитації LIS освіти [12].

Загалом основна особливість міжнародного проєктно-орієнтованого спілкування полягає в необхідності знаходження сумісності різних культурних відмінностей, цінностей корпоративної культури різних організацій для досягнення спільних цілей, покращення обміну знаннями між фахівцями із різних країн. Таким чином, зростає значення осмислення факторів, що впливають на міжнародну співпрацю. Так, американська дослідниця ще у 2003 році запропонувала двокомпонентну модель взаємодії [8]. У першій компоненті моделі вона виділила: взаємозв'язок, створення нових професійних активів, гнучкість учасників, колективне визначення мети, процес осмислення співпраці. До другої віднесла фактори, що впливають на ефективність професійного спілкування: професійна роль, структурні та особистісні характеристики, термін контактів. Погоджуючись з нею, додамо, що основу ефективності міжнародного співробітництва становить діалогічність та

полілогічність професійного спілкування, а результативності – спільні проєкти, добровільність участі в них, інформаційно-змістовий характер, кооперація представників бібліотечної науки, освіти і практики для здійснення спільної взаємокорисної діяльності.

Наукова новизна. Виявлено напрями проєктно-орієнтованого спілкування, застосування яких є доцільним в українському досвіді. Перший характеризується посиленням професійного спілкування через тренінги, семінари. Другий пов'язаний з організацією безпосередніх форм (дискусії, робочі зустрічі, конференції) та опосередкованих (онлайн форми). Третій аспект проєктно-орієнтованого спілкування спрямовано на розвиток інноваційних форм навчання через поєднання традиційних, інтерактивних та дистанційних інструментів, розвиток мобільності викладачів і студентів.

Висновки. На міжнародному рівні провідна роль у професійному спілкуванні відводиться соціальній взаємодії в межах формування партнерства між бібліотеками, представниками бібліотечної науки, освіти та практики. Професійне проєктно-орієнтоване спілкування спирається на комунікативні, організаційно-технологічні, управлінські аспекти. Комунікативний передбачає організацію тренінгів, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації і характеризується розвитком мобільності бібліотечних фахівців. Організаційно-технологічний аспект враховує спільні проєкти управлінського спрямування. Поширюється колаборативне онлайн навчання у бібліотечній галузі, розвивається взаємодія між професіоналами галузі у віртуальному просторі.

Список використаних джерел

1. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.
2. Прокопенко Л. С. Міжнародні бібліотечні організації у системі професійної комунікації фахівців. Соціальні комунікації в інтеркультурному просторі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 13 листоп. 2014 р. Київ, 2014. С. 316–322.
3. Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів у комунікаційному просторі України: дис. канд. наук із соц. комунікацій / Харківська державна академія культури. Харків : ХДАК, 2016. 220 с.
4. Шендрік О. О. Роль міжнародних проєктів для розвитку бібліотек України. *Образ*, 2017. № 4. С. 75–84.
5. Balog K. P. Erasmus + Projekt European Information Science Education: Encouraging Mobility and Learning Outcomes Harmonization (EINFOSE). *EUCLID Newsletter*. 2017. Т. 35. Pp. 11–12.

6. Blumer E. Hennies M. & Schneider R. Internazional, collaborative and online education of LIS-students – a step to future. *European Conference on Informatijn Literacy*. 2014. Pp. 319–326.
7. Borrego A. Library and Information Education in Europe: an overview. 2015. URL: <http://bid.ub.edu/en/35/borrego.htm>. (Last accessed: 05.03.2019).
8. Bronstein L. R. A. Model for Interdisciplinary Collaboration. *Social Work*. 2003. Vol. 48. № 3. Pp. 297–306.
9. Kajberg L. The European LIS curriculum project: findings and further perspectives. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie*. 3/4. 2008, № 3/4. Pp. 184–189.
10. Kovatcheva E. Fostering the collaboration between business and universities. *EUCLID Newsletter*. 2018. Issue 36. Pp. 5–6.
11. Liu G. Z. Distributed Collaborative Learning in Online LIS Education: Curricular Analysis. *Information Science and Information Technology*. 2012. Vol. 9. URL: <http://iisit.org/Vol9/IISITv9p135-147Liu024.pdf> (Last accessed: 18.04.2019).
12. Maluleka J. R., Onyancha O. B. Ajiferuke I. Factors influencing research collaboration in LIS schools in South Africa. *Scientometrics*. 2016. № 102(2). Pp. 337–355.
13. Popova E. The Role of public libraries in the modern interpersonal and inter-group intercultural dialogue. 2017. URL: <https://rhetoric.bg/eli-popova-the-role-of-public-libraries-in-the-modern-interpersonal-and-inter-group-intercultural-dialogue>. (Last accessed: 10.02.2018).
14. Todorova T. The Changing Role of the Manager in the Digital Era: Findings from Erasmus IP LibCMASS-2012 Project. *Proceedings BOBCATSSS*. 2013. Pp. 202–204.

References

1. Voskoboynikova-Guzeva O. V. (2014). Strategies of development of library and information sphere of Ukraine: genesis, concepts, modernization: monograph. NAS of Ukraine, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
2. Prokopenko L. S. (2014). International library organizations in the system of professional communication of specialists. Social communications in the intercultural space: materials inter. Research Practice Conf. November 13 2014, 316–322. Kyiv [in Ukrainian].
3. Shemaev S. O (2016). Interaction of libraries, museums, archives in the communication space of Ukraine (Ph.D. in Social Communication). Kharkiv State Academy of Culture. Kharkiv: CDAC [in Ukrainian].
4. Shendrick O. O. (2017). The role of international projects for the development of libraries of Ukraine. *Image*, 4. 75–84 [in Ukrainian].
5. Balog K. P. (2017). Erasmus + Projekt European Information Science Education: Encouraging Mobility and Learning Outcomes Harmonization (EINFOSE). *EUCLID Newsletter*. 35. 11–12 [in English].
6. Blumer E. Hennies M. & Schneider R. (2014) Internazional, collaborative and online education of LIS-students – a step to future. *European Conference on Informatijn Literacy*. 319–326 [in English].
7. Borrego A. (2015). Library and Information Education in Europe: an overview. URL: <http://bid.ub.edu/en/35/borrego.htm> [in English].
8. Bronstein L. R. A. (2003). Model for Interdisciplinary Collaboration. *Social Work*. V. 48. 3. 297–306 [in English].
9. Kajberg L. (2008). The European LIS curriculum project: findings and further perspectives. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie*. 3/4. 184–189.
10. Kovatcheva E. (2018). Fostering the collaboration between business and universities. *EUCLID Newsletter*. 36. 5–6 [in English].
11. Liu G. Z. (2012) Distributed Collaborative Learning in Online LIS Education: Curricular Analysis. *Information Science and Information Technology*. Vol. 9. URL: <http://iisit.org/Vol9/IISITv9p135-147Liu024.pdf> [in English].
12. Maluleka J. R., Onyancha O. B. & Ajiferuke I. (2016.). Factors influencing research collaboration in LIS schools in South Africa. *Scientometrics*. 102(2). 337–355 [in English].
13. Popova E. (2017). The Role of public libraries in the modern interpersonal and inter-group intercultural dialogue. URL: <https://rhetoric.bg/eli-popova-the-role-of-public-libraries-in-the-modern-interpersonal-and-inter-group-intercultural-dialogue> [in English].
14. Todorova T. (2013). The Changing Role of the Manager in the Digital Era: Findings from Erasmus IP LibCMASS-2012 Project. *Proceedings BOBCATSSS*. 202–204 [in English].

Стаття надійшла до редакції 09.01.2021
Отримано після доопрацювання 10.02.2021
Прийнято до друку 15.02.2021

УДК 027.022:352.07(477.7)

Цитування:

Бурміс І. В. Формування моделі публічної бібліотеки в умовах об'єднаних територіальних громад півдня України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 12–20.

Burmis I. (2021). Formation of the public library model in the conditions of united territorial communities of the south of Ukraine. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 12–20 [in Ukrainian].

Бурміс Ірина Валеріївна,
аспірантка кафедри інформаційних технологій
Київського національного університету
культури і мистецтв
burmis@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-7427-4854>

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Мета роботи. Аналіз особливостей формування моделі публічної бібліотеки в умовах утворення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) Півдня України. **Методологія дослідження** ґрунтується на комплексі загальнонаукових методів (аналіз, синтез, узагальнення, моделювання) та підходів (системний, соціокомунікативний та модернізаційний). **Наукова новизна** роботи полягає у здійсненні комплексного дослідження можливості обрання бібліотеками Одещини, Херсонщини та Миколаївщини певного профілювання та власного шляху розвитку в умовах утворення ОТГ в якості центрів правової та регіональної інформації у вигляді центрів громадських ініціатив, соціокомунікаційних майданчиків, мультимедійних мобільних бібліотек або мультикультурних центрів. **Висновки.** На основі зіставлення переваг і недоліків запропонованих моделей реформування бібліотечної мережі надано пропозиції стосовно вироблення оптимальної моделі функціонування публічних бібліотек Півдня України, що передбачає наступні важливі елементи. По-перше, автоматизацію, яка ґрунтується на розвитку й упровадженні новітніх інформаційних технологій, що, у свою чергу, сприяє модернізації матеріально-технічної бази, організаційної структури та підготовки бібліотечних кадрів. По-друге, надання нових послуг або продукції, оновлення методів управління діяльністю й персоналом. По-третє, забезпечення стабільного фінансування та застосування маркетингових і рекламних технологій популяризації бібліотечної діяльності в умовах функціонування ОТГ. По-четверте, збереження цінного кадрового ресурсу та технологізацію роботи бібліотечних працівників. По-п'яте, організацію роботи публічної бібліотеки ОТГ як інформаційного інтелект-центру та культурно-дозвільного простору, що розглянуто на прикладі Чорноморської бібліотеки. По-шосте, необхідність запровадження нестационарного бібліотечного обслуговування на засадах Закону України «Про співробітництво територіальних громад».

Ключові слова: публічні бібліотеки, південь України, об'єднані територіальні громади (ОТГ), модернізація, модель, профілізація.

Burmis Irina,
graduate student of the Department of Information Technologies,
Kyiv National University of Culture and Arts

FORMATION OF THE PUBLIC LIBRARY MODEL IN THE CONDITIONS OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES OF THE SOUTH OF UKRAINE

Purpose of the article. The analysis of the specificities of formation of the public library model in the conditions of creation of the united territorial communities (UTC) of the South of Ukraine. **The methodology**

of the research is based on the complex of general methods (analysis, synthesis, generalization, and modeling) and approaches (system, socio-communicative, modernization). **The scientific novelty** of the work is to conduct a comprehensive study of the possibility of choosing libraries of Odesa, Kherson, and Mykolayiv a certain profile and their own path of development in the formation of UTC as centers of legal and regional information in the form of centers of public initiatives, socio-communication platforms, multimedia mobile libraries or multicultural centers. **Conclusions.** Suggestions that are based on the comparison of the advantages and disadvantages of the proposed models of reforming the library network are made regarding the development of the optimal model of functioning of public libraries in the South of Ukraine, which provides for the following important elements. Firstly, automation, that is based on the development and implementation of the newest information technologies, which, in turn, activates the material and technical base modernization, organization structure, and the library staff training; providing new services or products. Secondly, renovating the activity and staff management methods. Thirdly, providing stable financing to UTC possibilities, applying marketing and advertising technologies of library activity popularization according to the UTC functioning. Next, saving the valuable staff resource and technologies in library staff' work. Then, organizing the UTC public library work as the informative intelligent center, cultural and leisure space, that is discovered on the Chornomorska library example. Finally, the introduction of non-stationary library services on the basis of the Law of Ukraine «On territorial communities' cooperation».

Key words: public libraries, the South of Ukraine, united territorial communities (UTC), modernization, model, profiling.

Актуальність теми дослідження. Формування моделі публічної бібліотеки є одним із важливих напрямків державної регіональної політики саме тому, що публічні бібліотеки в умовах соціально-економічних, політичних і психологічних потрясінь у суспільстві не лише продовжують виконувати просвітницьку місію в якості доступного й безкоштовного джерела отримання достовірної інформації, але й є важливими центрами консолідації суспільства, виховання культури та терпимості.

Серед багатьох задекларованих в Україні реформ найбільш успішною є реформа адміністративно-територіального устрою та системи місцевого само-врядування, суть якої полягає в утворенні об'єднаних територіальних громад (ОТГ) з новими фінансовими ресурсами та повноваженнями, до яких з-поміж інших відносять управління та здійснення фінансування бібліотек. Новостворені громади постають ключовими агентами у процесі становлення мережі публічних бібліотек, існування та функціонування якої прямо залежить від фінансової спроможності ОТГ.

Аналіз законодавчо-нормативного поля, яким регламентується діяльність публічних бібліотек в Україні (Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» від 27.01.1995 № 32/95-ВР (редакція станом на 16.10.2020); Концепція державної цільової програми під-

тримки та розвитку читання на період до 2015 р., схвалена у вересні 2009 р. Кабінетом Міністрів України; Концепція Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014–2018 рр., яка схвалена урядом 10 квітня 2013 р. на заміну попередньої; Постанова від 06.02.2019 № 72 «Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні»), свідчить про низку проблем, де поряд з нестачею належного фінансування на регіональному рівні, що обумовлює доволі низьку спроможність державних і регіональних програм підтримки, важливими залишаються – декларативний характер стратегічних документів й відсутність окреслених напрямків комплексного реформування бібліотечної галузі в умовах децентралізації.

Тривале затягування із реформуванням бібліотечної галузі зумовлює так звану «оптимізацію», тобто неконтрольоване скорочення мережі публічних бібліотек у регіонах України, що позбавляє громадян доступу до отримання бібліотечних послуг. З подібною ситуацією зустрічаємось на Херсонщині, де продовжується конфлікт навколо закриття семи бібліотек, коли без роботи у Херсоні можуть залишитися близько 70 людей. Якщо раніше видатки на культуру в цілому та бібліотечну

галузь зокрема покривалися коштом субвенції з держбюджету, то зараз за це платить місцевий бюджет. Тому з метою «оптимізації роботи» цієї галузі розпорядженням голови Херсонської міської ради створено спеціальну робочу комісію, якій доручено провести аналіз у сфері культурно-соціальної сфери міста, зокрема й роботи херсонських бібліотек. І проблема тут не лише у скороченні значної кількості бібліотечних працівників, що може викликати соціальні протести, чи втраті приміщень, але й у втраті потенціалу розвитку людського капіталу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інформатизації, автоматизації та трансформації діяльності публічних бібліотек у різні часи піднімали та досліджували у своїх роботах О. Баркова [1], О. Воскобойнікова-Гузєва [7], Л. Кислюк [10], К. Лобузїна [13], О. Онищенко [15], О. Пашкова [17] та ін. Різні аспекти інноваційної діяльності публічних бібліотек розглянуто у публікаціях Т. Вилегжанїної [5], Н. Калїберди та А. Бровкіна [8], О. Качанової [9], А. Чачко [21] та ін.

Що стосується проблеми формування моделей діяльності бібліотек взагалї й зокрема публічних, то вона висвітлювалася у роботах Т. Колеснікової «Сучасна бібліотека ВНЗ: моделї розвитку в умовах інформатизації» [11], Г. Шемаєвої та Х. Ельбєсхаузєна «Моделї публічної бібліотеки в сучасній системї соціальної комунїкації» [22], В. Несїна «Комунїкаційні моделї сїльської бібліотеки в умовах інформатизації суспїльства» [14], Н. Богзи «Моделї сїльської бібліотеки: професїйне бачення» [4], В. Білоус «Моделї сучасної бібліотеки вищого навчального закладу» [3] та ін. Також необхідно згадати квалїфікаційну роботу К. Бережної «Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспїльствї» [2], в якїй авторка, серед інших питань, розглядає шляхи стабілізації системи публічних бібліотек, базованих на впровадженні моделей функціонування бібліотеки як сучасного інформаційного і просвітницького центру, а також проект «Чотири простори бібліотеки: інноваційна моделї діяльності», розроблений ВГО «Українська бібліотечна асоціація», в межах якого проводився онлайн-форум «Моделї сучасної бібліотеки для ОТГ» [16].

Мета статті – аналіз особливостей формування моделї публічних бібліотек Півдня України в умовах утворення ОТГ. Досягнення зазначеної мети передбачає, по-перше, розгляд моделей реформування української бібліотечної системи в умовах реформи адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування, по-друге, аналіз ситуації з бібліотечною мережею Півдня України в умовах утворення ОТГ, і, по-третє, виклад пропозицій щодо оптимальної моделї функціонування публічних бібліотек Півдня України, враховуючи співставлення переваг і недолїків існуючих моделей реформування бібліотечної мережі.

Виклад основного матеріалу. Мережа публічних бібліотек в Україні, зокрема бібліотеки Херсонщини, Миколаївщини та Одещини, переживає зараз непрості часи, враховуючи стан ресурсної бази, техніко-технологїчну складову чи приміщення, більшість з яких на регіональному рівні перебувають в аварійному стані та потребують ремонту. Чималий відсоток бібліотек півдня України залишаються не комп'ютеризованими та не підключеними до світової мережі інтернет. На це, власне, й спрямована реформа адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування, в результаті якої почалося утворення ОТГ, які перебирають на себе і повноваження управління публічними бібліотеками та фінансовими ресурсами, призначеними для розвитку бібліотечної галузі. Новостворені ОТГ та їхнє керівництво досить часто опиняються у ситуації складного вибору: утримувати існуючу мережу публічних бібліотек, або ж шукати шляхи її реформування, що інколи призводить до закриття окремих бібліотек.

Показовою у цьому відношенні є ситуація з центральною районною бібліотекою у місті Каховка – однією з найстаріших на Херсонщині. У межах децентралізації її фонди розїбрали по книгозбірнях місцевих ОТГ. Ось як з цього приводу висловила голова Каховської райради Т. Тертична: «Каховка до складу жодної об'єднаної громади не входить, тож ОТГ утримання бібліотеки не фінансуватимуть. Мїська влада також відмовилася від цієї пропозиції. Тому заклад закрили, а його працівники отримали посади у відділі куль-

тури. «Дорослі» книжки вже «переїхали» до сільських бібліотек, а дитячу літературу передаватимемо в школи. Що ж до приміщення, зведеного понад сто років тому, то прибудову віддаємо райвійськкомату, а решта нерухомості піде під приватизацію» [18]. Разом з тим, оскільки у ході процесу децентралізації на Херсонщині з нинішніх вісімнадцяти районів має залишитися попередньо від трьох до п'яти, то схожа доля чекає ще на більш як десять районних бібліотек.

Незважаючи на те, що Україна має одну з найбільш розгалужених мереж публічних бібліотек у Європі, держава, водночас, володіє найменшими можливостями для її утримання. Більше того, кількість мешканців на одну публічну бібліотеку в Україні є однією з найбільш низьких (близько 2543 книгозбірні) порівняно з європейськими країнами. Середня кількість відвідувань однієї публічної бібліотеки у нас за день з розрахунку на 1 рік 16 осіб. Менше лише в Угорщині (13 відвідувачів) та Словаччині (8 відвідувачів). Для порівняння – у Великій Британії на день в середньому одну публічну бібліотеку відвідує 17 осіб, а в Іспанії – 60 відвідувачів [20].

Отже, маючи одну з найбільш розгалужених мереж публічних бібліотек в Європі, Україна входить до п'ятірки країн з найменшою кількістю користувачів на одну публічну бібліотеку і з найменшою кількістю відвідувань однієї бібліотеки. Ця ситуація актуалізує питання фінансових можливостей для утримання наявної мережі публічних бібліотек, що на перший план виносить питання реформування бібліотечної мережі в умовах децентралізації й утворення ОТГ як шлях до її модернізації.

Станом на сьогодні експертним середовищем і бібліотечною спільнотою України, опираючись на передовий європейський досвід, запропоновані наступні моделі реформування української бібліотечної системи в умовах утворення ОТГ.

Модель 1 передбачає *автономне функціонування публічних бібліотек в ОТГ, які не об'єднуються зі шкільними бібліотеками, будинками культури* тощо. В цих умовах громади самостійно приймають рішення щодо особливостей та механізму оптимізації пу-

блічних бібліотек на своїй території, дотримуючись визначених стандартів, з-поміж яких базовим є наступне правило – у кожній громаді має бути хоча б одна публічна бібліотека. Попри очевидні переваги такої моделі (часткове скорочення та збереження мережі; зменшення фінансового навантаження на бюджет громади; персоналізований та більш гнучкий підхід, враховуючи інтереси громади; додатковий стимул для заробітку), основними проблемами залишаються брак коштів й неконтрольований процес закриття бібліотек, де переформатування бібліотечних послуг нівелює останні як такі. Якщо взяти до уваги специфіку реформування мережі публічних бібліотек у сільській місцевості, то виявиться, що після завершення процесу добровільного об'єднання територіальних громад, не уникнути укрупнення існуючих сьогодні районів, що вплине і вже впливає на мережу районних публічних бібліотек. А на додачу ще й комп'ютеризація, матеріально-технічний стан бібліотечних приміщень та оформлення бібліотечної документації (статuti, положення, штати), які потребують вдосконалення [12].

Модель 2 – *об'єднання публічних бібліотек з освітянськими (шкільними) бібліотеками*. Вона також передбачає скорочення видатків громад на утримання бібліотечної мережі, збереження існуючої мережі шкільних і публічних бібліотек за умови часткової оптимізації, де скорочення не обов'язкові, а також часткове вивільнення приміщень під інші потреби громади, збільшення коштів на матеріально-технічне оснащення, розширення спектру користувачів бібліотеки та концентрацію інтелектуального потенціалу громади під дахом школи. Проте, ця модель все-таки неспроможна забезпечити від певного скорочення, якщо у ньому буде потреба, що потягне за собою планування заходів щодо соціального захисту та фінансових витрат. Постає необхідність узгодження роботи бібліотек із вимогами навчально-освітнього процесу, нормативних документів галузевих відомств, зокрема Міносвіти та Мінкультури, а ще внесення змін до законодавства щодо бібліотечної та освітньої галузей.

Модель 3 – *об'єднання публічних бібліотек з народними домами у так звані «Центри*

культури і дозвілля». Серед очевидних переваг цієї моделі наступні: вже неодноразово згадуване скорочення бюджетних видатків на утримання мережі бібліотек і новостворених центрів, їх збереження та часткова оптимізація структури, а також часткове вивільнення приміщень для різних потреб ОТГ і розширення спектру послуг зазначених центрів. Але й тут ми зіштовхуємось з потребою у частковому скороченні бібліотечних працівників, котре спричинить супротив й протести, з необхідністю планування заходів стосовно соціального захисту звільнених працівників й відповідних фінансових витрат. Подібна модель функціонує у Польщі, де новостворені культурні осередки реєструються як акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. До їхніх функцій відносять організацію виставок, конкурсів і культурних заходів, діяльність хору та танцювальних колективів, безкоштовні комп'ютерні курси для літніх людей і дітей (танці, вокал, музичні інструменти, спорт, аеробіка, англійська мова, театральна та мистецька студії), діяльність бібліотеки, надання безкоштовного доступу до Інтернет, дискусійний книжковий клуб [12].

Не зважаючи на те, яку модель буде обрано у контексті реформування бібліотечної системи України, обов'язковими для її модернізації є якомога швидша комп'ютеризація й підключення до мережі інтернет, запровадження в Україні єдиного електронного каталогу бібліотечних фондів та єдиного електронного читацького квитка, й, безумовно, перетворення у перспективі публічних бібліотек на культурно-інформаційні, просвітницькі центри громад, особливо, якщо йдеться про сільську місцевість. Важливо, щоб центр прийняття управлінських рішень зосереджувався у ОТГ, централізована мережа районних бібліотечних систем була розформована, а в районах залишилися лише одна або декілька публічних бібліотек, які фінансуються з районного бюджету, тоді як окремі бібліотеки передаються у відання ОТГ й отримують фінансування з їхніх бюджетів.

Аналізуючи наявні моделі й враховуючи стан системи публічних бібліотек Півдня України, слід зазначити, що оптимізація цієї системи має ґрунтуватися на потребах

окремої ОТГ, враховуючи вимоги до забезпечення належного рівня інформатизації та комп'ютеризації, мінімальної кількості книгозбірень на одну ОТГ та ін., щоб забезпечити рівний доступ всього населення громади до інформації. Кожна ОТГ просто зобов'язана обрати той напрям модернізації книгозбірні, який виводить її на новий рівень розвитку. А для цього їй потрібно визначитися зі стратегією власної діяльності, розробивши яку вона надасть відповіді на три принципово важливі питання: яка її користь для ОТГ сьогодні, чого вона прагне та якими мають бути шляхи для досягнення поставленої мети. При цьому, потрібно враховувати специфіку цільової аудиторії, до якої відносяться різні групи населення, що є членами ОТГ, адже кожному потрібна інформація та простір відповідно до своїх цілей: молоді – місця для зустрічей; літнім людям – читання книг і періодичних видань, недоступних через високу вартість; безробітним – інформація про наявні вакансії, тощо. Якщо бібліотеки зможуть працювати з різними групами користувачів, маючи відповідні приміщення та кваліфікований персонал, тоді вони спроможні будуть перетворитися на осередок своїх ОТГ [6].

На цьому шляху публічні бібліотеки повинні обрати певне профілювання та власний шлях розвитку. Вони можуть бути центрами правової та регіональної інформації, тобто центрами громадських ініціатив, де люди можуть отримати правову та інші види інформації, працювати у спеціально облаштованих місцях з вільним доступом до інтернету та отримати консультацію бібліотечного працівника з різних питань. Або соціокомунікаційними майданчиками, у межах яких організуються зустрічі з відомими громадськими та політичними діячами, письменниками та митцями, презентації книг, «круглі столи», виставки літератури та художніх творів, літературно-музичні вечори, виставки художніх творів, конкурси, лекторії різноманітної тематики, клуби за інтересами, інтерактивні форми (фестивалі, паради, фанклуби, театралізовані вистави та ін.). Публічні бібліотеки також можуть функціонувати у форматі мультимедійних мобільних бібліотек, які впливають на стан і розвиток морально-інтелектуального

клімату в суспільстві, культурний розвиток усіх жителів через інформацію, художні твори, мультимедійні матеріали культурно-історичного характеру. Тобто йдеться про спеціально обладнані інформаційні автоцентри, основним завданням яких є забезпечення безперервності освітнього процесу. Або ж бібліотеки можуть працювати як мультикультурні центри, зусилля яких спрямовані на виховання в усіх користувачів міжрасової, міжконфесійної і міжетнічної толерантності, інтересу до культури у загальнопланетарному плані.

Цікавий досвід профілювання зі своїм власним шляхом розвитку обрала мережа публічних бібліотек міста Чорноморська на Одещині. Мова йде про програму розвитку публічних бібліотек міста як інформаційних інтелект-центрів у межах Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України», затвердженої Кабінетом Міністрів України. Основною метою цієї програми є «вдосконалення і функціональне розширення діяльності публічних бібліотек міста як інформаційних, культурних та освітніх центрів для різних категорій населення, які сприяють створенню умов підвищення інтелектуального рівня громадян, і особливо молоді, на основі розвитку і зміцнення матеріально-технічної бази бібліотек» [19].

Основні завдання, які ставить перед собою інтелект-центр: популяризація бібліотеки як інформаційного інтелект-центру та культурно-дозвільного простору, створення сприятливих умов для організації спілкування людей; створення сучасних ресурсних фондів бібліотеки; поповнення бібліотечного фонду художньою літературою, інформаційними ресурсами на паперових та електронних носіях, Інтернет-ресурсами; розширення і зміцнення матеріально-технічної бази бібліотеки: додаткове оснащення засобами, які дозволять впровадити інформаційні технології, що забезпечують вільний і рівний доступ учасників освітнього процесу до інформації; формування інформаційної культури; автоматизація бібліотечних процесів; розширення партнерських зв'язків і співпраці зі всіма зацікавленими особами та організаціями у підтримці та просуванні читання.

З метою ефективного функціонування публічних бібліотек в умовах утворення ОТГ важливою є не лише необхідність оптимізації їх мережі, але й налагодження тісного контакту з населенням, громадою. Підтримка місцевих громад, залучення їх уваги до проблем бібліотеки є обов'язковим етапом модернізації мережі публічних бібліотек Півдня України. Важливу підтримку публічна бібліотека може знайти в особі волонтерів з місцевого населення, використовуючи добровільну працю на благо бібліотеки в цілому і бібліотечного обслуговування, а також створивши товариство друзів бібліотеки або опікунську раду.

Не менш важливим кроком на шляху до реформування є формування бібліотекою позитивного образу, прихилення на свій бік громадської думки, демонстрація прозорості своєї діяльності та своїх переваг. Для цього бібліотека та її співробітники повинні:

- сповіщати громаду про цілі й завдання бібліотеки;
- відкрито інформувати населення про режим роботи бібліотеки, її послуги;
- рекламувати цінність своїх ресурсів, послуг і можливостей;
- своєчасно сповіщати про всі істотні зміни у своїй роботі;
- повідомляти про кризові ситуації, їх причини та про дії щодо їх усунення;
- брати участь у соціальних, культурних, освітніх проектах, які сприяють залученню різних груп населення до загальнолюдських цінностей і до активної діяльності;
- засновувати премії (призи), почесні звання для організацій і громадян, що підтримують бібліотеку.

Публічна бібліотека повинна брати участь у моніторингах думок, поглядів, переваг, очікувань жителів ОТГ, постійно аналізувати якість наданих нею послуг, їх відповідність потребам користувачів. Регулярно виявляти і враховувати претензії на свою адресу, пропозиції і зауваження читачів, інформувати їх про результати роботи з незадоволеними запитами, пояснювати причини відмов. Ну і, звісно ж, звітувати перед місцевими жителями про свою роботу, особливо підкреслюючи участь конкретних людей у тому чи іншому бібліотечному заході, а також формувати що-

річний звіт про свою діяльність, який має поширюватись серед місцевого населення та адміністрації ОТГ.

Враховуючи зіставлення переваг і недоліків запропонованих моделей реформування бібліотечної мережі, варто виокремити наступні пропозиції щодо оптимальної моделі функціонування публічних бібліотек Півдня України:

- автоматизація публічної бібліотеки, котра базується на активному розвитку й упровадженні новітніх інформаційних технологій та стимулює модернізацію матеріально-технічної бази, організаційної структури і підготовки бібліотечних кадрів;

- надання нових послуг або продукції, оновлення методів управління діяльністю й персоналом;

- забезпечення стабільного фінансування роботи публічної бібліотеки відповідно до можливостей ОТГ;

- застосування маркетингових і рекламних технологій популяризації бібліотечної діяльності в умовах функціонування ОТГ, де істотним є не ребрендинг бібліотеки (зміна назви, логотипу чи візуального оформлення), а створення нового образу;

- збереження цінних кадрових ресурсів, вивільнення співробітників від рутинної роботи, подальша її технологізація;

- організація роботи публічної бібліотеки ОТГ як «інтелектуально-дозвіллевого бібліотечного центру», соціокомунікаційного майданчика суспільства, або «багатофункціонального культурного комплексу», «соціокультурного міського центру» та запровадження нестационарного бібліотечного обслуговування на засадах Закону України «Про співробітництво територіальних громад».

Висновки. Таким чином, розглянувши особливості формування моделі публічних бібліотек Півдня України в умовах утворення ОТГ, варто наголосити на декількох ключових моментах. По-перше, бібліотеки Одещини, Херсонщини та Миколаївщини, попри окремі випадки успішної модернізації та оптимізації, переживають в цілому непрості часи, враховуючи стан ресурсної бази, техніко-технологічної складової чи приміщення,

більшість з яких на регіональному рівні перебувають в аварійному стані та потребують ремонту. По-друге, новостворені ОТГ, до яких переходять повноваження з управління публічними бібліотеками і фінансовими ресурсами, призначеними для розвитку галузі, часто опиняються у ситуації складного вибору: утримувати існуючу мережу публічних бібліотек, або ж шукати шляхи її реформування, що інколи призводить до закриття окремих бібліотек. По-третє, аналізуючи наявні моделі (1 – автономне функціонування публічних бібліотек в ОТГ, які не об'єднуються зі шкільними бібліотеками, будинками культури; 2 – об'єднання публічних бібліотек з освітянськими (шкільними) бібліотеками; 3 – об'єднання публічних бібліотек з народними домами у так звані «Центри культури і дозвілля») й, враховуючи стан системи публічних бібліотек Півдня України, потрібно наголосити, що реформування цієї системи має ґрунтуватися на потребах окремої ОТГ. По-четверте, співставлення переваг і недоліків основних моделей реформування бібліотечної мережі дає підстави для виділення важливих пропозицій щодо вироблення оптимальної моделі функціонування публічних бібліотек Півдня України (автоматизація, яка ґрунтується на розвитку й упровадженні новітніх інформаційних технологій, що, у свою чергу, активує модернізацію матеріально-технічної бази, організаційної структури та підготовки бібліотечних кадрів; надання нових послуг або продукції, оновлення методів управління діяльністю й персоналом; забезпечення стабільного фінансування відповідно до можливостей ОТГ; застосування маркетингових і рекламних технологій популяризації бібліотечної діяльності в умовах функціонування ОТГ; збереження цінних кадрових ресурсів і технологізація роботи бібліотечних працівників; організація роботи публічної бібліотеки ОТГ як інформаційного інтелект-центру та культурно-дозвільного простору (наприклад, Чорноморська бібліотека), запровадження нестационарного бібліотечного обслуговування на засадах Закону України «Про співробітництво територіальних громад».

Список використаних джерел

1. Баркова О. В. Формирование электронной библиотеки как направление развития научных коммуникаций. Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. 2005. Вып. 3. С. 123–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnan_2005_3_15 (дата звернення: вересень 2020).
2. Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в українському суспільстві: дис. ... канд. наук із соц. комунікацій. Харків, 2018. 232 с.
3. Білоус В. Модель сучасної бібліотеки вищого навчального закладу // Бібліотечний форум України. 2014. № 1. С. 44–45.
4. Богза Н. Модель сільської бібліотеки: професійне бачення // Бібліотечна планета. 2008. № 3. С. 18–21.
5. Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України // Бібліотечна планета. 2009. № 3. С. 6–9.
6. Вилегжаніна Т. Соціальне спрямування діяльності публічних бібліотек України. Регіональний аспект // Бібліотечна планета. 2016. № 4. С. 4–6.
7. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Модернізаційна стратегія розвитку вітчизняної бібліотечно-інформаційної сфери // Бібліотечний вісник. 2012. № 5. С. 8–19.
8. Каліберда Н., Бровкін А., Формування та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів: традиції і інновації // Бібліотечний вісник. 2009. № 6. С. 7–10.
9. Качанова Е. Ю. Инновации в библиотеках: практ. пособ. Санкт-Петербург, 2003. 318 с.
10. Кислюк Л. В. Опанування мультимедійних технологій у бібліотеках України // Вісник Харківської державної академії культури. 2012. Вип. 37. С. 136–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_37_14 (дата звернення: вересень 2020).
11. Колесникова Т. О. Сучасна бібліотека ВНЗ: моделі розвитку в умовах інформатизації // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 4. С. 57–62.
12. Крат М., Софій О. Реформування системи публічних бібліотек України в контексті децентралізації. URL: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/11/Bibliotek-A5-4mm-prew.pdf> (дата звернення: червень 2020).
13. Лобузін К. В. Бібліотека 3.0: Знання, сховища даних та експерти // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2012. № 1. С. 26–35.
14. Несін В. П. Комунікаційні моделі сільської бібліотеки в умовах інформатизації суспільства // Вісник Харківської державної академії культури. 2013. Вип. 41. С. 173–180.
15. Онищенко О. Українські бібліотеки у 90-х роках ХХ ст.: основні тенденції розвитку та напрями діяльності // Бібліотечний вісник. 2009. № 3. С. 12–23.
16. Онлайн-форум «Модель сучасної бібліотеки для ОТГ»: розпочався конкурс з відбору міні-команд. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: вересень 2020).
17. Пашкова В. Публічні бібліотеки: виклики ХХІ століття // Бібліотечний форум України. 2010. № 4. С. 16–19.
18. Припинила існування одна з найстаріших бібліотек на Херсонщині. URL: <https://pivdenukraine.com.ua/2019/10/09/nni-biblioteki-na-xersonshhini-dozhivayut-ostanni-dni/> (дата звернення: вересень 2020).
19. Проект Програми розвитку публічних бібліотек міста Чорноморська як Інформаційних інтелект-центрів на 2017 р. URL: <http://cmr.gov.ua/uploads/media/news/0001/08/7539dbd3483c13365baeaa2e0e1d4c6bb074b12.pdf> (дата звернення: серпень 2020).
20. Реформування системи публічних бібліотек України: досвід Великобританії та пілотні проекти об'єднаних територіальних громад. URL: http://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/189/Реформа_бібліотек._Досвід_Великобританії_та_пілотні_проекти.pdf (дата звернення: вересень 2020).
21. Чачко А. Современная библиотека в процессе трансформаций: монографія. Київ, 2003. 138 с.
22. Шемяєва Г., Ельбесхаузен Х. Модель публічної бібліотеки в сучасній системі соціальних комунікацій // Вісник Книжкової палати. 2012. № 8. С. 12–15.

References

1. Barkova, O. V. (2005). Formation of electronic library as a direction of development of scientific communications. *Biblioteki natsional'nykh akademiy nauk: problemy funktsionirovaniya, tendentsii razvitiya*, 3, 123–130. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnan_2005_3_15 [in Russian].
2. Berezna, K. S. (2018). Public libraries of Ukraine: vectors of modernization in the Ukrainian society: Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
3. Belous, V. (2014). Model of a modern library of a higher educational institution. *Bibliotechnyy forum Ukrayiny*, 1, 44–45 [in Ukrainian].
4. Bogza, N. (2008). Rural library model: professional vision. *Bibliotechna planeta*, 3, 18–21 [in Ukrainian].
5. Vylegzhanina, T. (2009). Innovations – a determining factor in the development of libraries in Ukraine. *Bibliotechna planeta*, 3, 6–9 [in Ukrainian].
6. Vylegzhanina, T. (2016). Social direction of public libraries of Ukraine. Regional aspect. *Bibliotechna planeta*, 4, 4–6 [in Ukrainian].
7. Voskoboynikova-Guzeva, O. V. (2012). Modernization strategy of development of the domestic library and information sphere. *Bibliotechnyy visnyk*, 5, 8–19 [in Ukrainian].
8. Kaliberda, N., Brovkin, A. (2009). Formation and use of library and information resources: traditions and innovations. *Bibliotechnyy visnyk*, 6, 7–10 [in Ukrainian].
9. Kachanova, E. (2003). *Innovations in Libraries: A Practical Guide*. St. Petersburg: «Professiya» [in Russian].
10. Kislyuk, L. V. (2012). Mastering multimedia technologies in libraries of Ukraine. *Visnyk Kharkivs'koyi derzhavnoyi akademiyi kul'tury*, 37, 136–143. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_37_14 [in Ukrainian].
11. Kolesnikova, T. O. (2009). Modern university library: models of development in terms of informatization. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 4, 57–62 [in Ukrainian].
12. Krat, M., Sofiy, O. (2016). Reforming the system of public libraries of Ukraine in the context of decentralization. Retrieved from: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/11/Bibliotek-A5-4mm-prew.pdf> [in Ukrainian].
13. Lobuzina, K. V. (2012). Library 3.0: Knowledge, data warehouses and experts. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 1, 26–35 [in Ukrainian].
14. Nesin, V. P. (2013). Communication models of rural library in terms of informatization of society. *Visnyk Kharkivs'koyi derzhavnoyi akademiyi kul'tury*, 41, 173–180 [in Ukrainian].
15. Onyschenko, O. (2009). Ukrainian libraries in the 90s of XX century: main trends and directions of activity. *Bibliotechnyy visnyk*, 3, 12–23 [in Ukrainian].
16. Online forum «Model of a modern library for OTG»: a competition for the selection of mini-teams has begun. Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua> [in Ukrainian].
17. Pashkova, V. (2010). Public libraries: challenges of the XXI century. *Bibliotechnyy forum Ukrayiny*, 4, 16–19 [in Ukrainian].
18. One of the oldest libraries in the Kherson region ceased to exist. Retrieved from: <https://pivdenukraine.com.ua/2019/10/09/nni-biblioteki-na-xersonshhini-dozhivayut-ostanni-dni/> [in Ukrainian].
19. Project of the Black Sea Public Libraries Development Program as Information Intelligence Centers for 2017. Retrieved from: <http://cmr.gov.ua/uploads/media/news/0001/08/7539dbd3483c13365baeaa2ecec1d4c6bb074b12.pdf> [in Ukrainian].
20. Reforming the system of public libraries in Ukraine: the experience of the United Kingdom and pilot projects of united territorial communities. Retrieved from: http://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/189/Реформа_бібліотек_UK_Experience_and_Pilot_Projects.pdf [in Ukrainian].
21. Chachko, A. (2003). *Modern library in the process of transformations: monograph*. Kiev [in Russian].
22. Shemayeva, G., Elbeshausen, H. (2012). The model of the public library in the modern system of social communications. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, 8, 12–15 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 04.01.2021
Отримано після доопрацювання 10.02.2021
Прийнято до друку 15.03.2021*

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО

УДК 65(002+004)

Цитування:

Філіпова Л. Я., Галенко Д. І. HR-Менеджмент як сучасний напрям інформаційно-документної діяльності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 21–27.

Filipova L., Galenko D. (2021). HR-Management as a modern direction of information and documentation activity. Ukraine. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 21–27 [in Ukrainian].

Філіпова Людмила Яківна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інформаційних технологій
Харківської державної академії культури
flyak@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0003-0273-7922>

Галенко Дар'я Ігорівна,

магістр з інформаційної, бібліотечної
та архівної справи,

HR-менеджер IT-компанії G-5 Entertainment (м. Харків)

daria040698@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4844-6442>

**HR-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ
ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Метою роботи є розкриття поняття HR-менеджменту та його взаємозв'язків з напрямом інформаційно-документної діяльності в сучасних умовах цифровізації суспільства. Методологія дослідження полягає в застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема методів порівняльного аналізу, статистичного, термінологічного та інших методів дослідження, а також використано методи аналітичного інтернет-моніторингу. Наукова новизна роботи полягає у тому, що простежено сучасні тенденції розвитку HR-менеджменту у взаємозв'язку з професійними компетенціями фахівців зі сфери інформаційно-документної діяльності. Висновки. У результаті проведеного дослідження виявлено, що сучасний розвиток HR-менеджменту надає широкий спектр напрямів діяльності, зокрема в сфері IT-індустрії, де суттєве значення має інформаційна та адміністративно-кадрова робота. Такі функції відповідають професійним компетенціям, набутим студентами у закладах вищої освіти з напрямку інформаційно-документної діяльності, що надає їм можливість професійної адаптації на ринку праці у секторі HR-менеджменту.

Ключові слова: HR-менеджмент, управління персоналом, HRM-системи, кадрова робота, інформаційно-документна діяльність, IT-компанії.

Filipova Liudmyla,

doctor of Pedagogical Sciences, professor,
professor of the Department of Information Technology
Kharkiv State Academy of Culture

Galenko Daria,

Master in Information, Library and Archival Activities,
HR manager of the IT company G-5 Entertainment (Kharkiv)

**HR-MANAGEMENT AS A MODERN DIRECTION
OF INFORMATION AND DOCUMENTATION ACTIVITY**

Purpose of Article. The purpose of this article is to disclose the concept of HR-management and its interrelationships with the direction of information and documentation activity in the modern conditions of

the society of digitalization. **The Methodology** of the research consists of the use of general scientific and special methods of cognition, in particular, methods of comparative analysis, statistical, terminological, and other research methods, as well as methods of analytical Internet monitoring. **The scientific novelty** of this paper lies in the fact that modern trends in the development of HR-management are traced in conjunction with the professional competencies of specialists in the field of information and documentation activity. **Conclusions.** As a result of the study, it was revealed that the modern development of HR-management provides a wide range of areas of activity, in particular in the IT- industry, where information and administrative work is essential. Such functions correspond to the professional competencies acquired by students in higher education institutions in the direction of information and documentation activity, which gives them opportunities for professional adaptation in the labor market in the HR- management sector.

Key words: HR-management, personnel management, HRM-systems, personnel work, information and documentation activity, IT-companies.

Актуальність проблеми. Сучасні виклики цифрового суспільства формують та змінюють напрями діяльності, зокрема в галузі управління та управлінських інфраструктур, до яких ми відносимо інформаційну та документно-діловодну діяльність як інтегровану інфраструктурну сферу.

Відзначим, що англomовна аббревіатура HRM або HR-менеджмент є аналогом поняття «управління персоналом». HRM (human resources management) дослівно перекладається як управління людськими ресурсами, хоча використовується для означення управління персоналом, що тлумачиться як область знань і практичної діяльності, спрямована на залучення в організацію кваліфікованого персоналу; і ще – управління персоналом є невід’ємною частиною автоматизованих систем управління підприємством. Існують і інші назви: управління трудовими ресурсами, управління людським капіталом (англ. Human capital management), кадровий менеджмент, менеджмент персоналу [12].

Актуальність такого напрямку управління підкреслено тим, що сучасний етап розвитку економіки України характеризується динамікою та цифровізацією виробництва, і це вимагає значних змін у вимогах до персоналу, які повинні вміти користуватися новітніми методами ефективної роботи в сучасних організаціях. Провідна роль при цьому відводиться управлінню персоналом, яке розглядається як найактивніша складова ресурсного потенціалу, від ефективності використання якої значною мірою залежать результати функціонування будь-якого підприємства.

Мета роботи – розкрити поняття HR-менеджмент та його взаємозв’язок з напрямом інформаційно-документної діяльності в сучасних умовах цифровізації суспільства.

Виклад основного матеріалу. Сучасна управлінська наукова думка в Україні розвивається відповідно до вимог часу. Питанням управління персоналом (менеджменту персоналу) присвячена значна кількість наукових публікацій та навчальних видань. Основні підходи до управління персоналом висвітлені в працях Ф. Котлера, Ф. Девіса, Й. Завадського, О. Крушельницької, М. Мурашко, Г. Щокіна та ін. Концепції цих авторів базуються на тому, що персонал є одним з найважливіших економічних ресурсів організації, джерелом її доходів, конкурентоспроможності і розвитку [6].

Сучасні наукові школи менеджменту охоплюють досягнення емпіричної школи, де головними завданнями є збір практичних матеріалів і створення рекомендацій для керівників. Серед представників школи – П. Друкер, Р. Девіс, Л. Ньюмен, Д. Міллер. Завдяки їм відзначається виділення в управлінні двох напрямів: перший – дослідження проблем керівництва підприємством і здійснення розробки сучасних управлінських концепцій; другий – дослідження трудових обов’язків і функцій менеджерів [1]. Соціальна школа застосовує досягнення школи «людських відносин» і розглядає працівника як особистість, що має соціальну орієнтацію і потреби, що відбиваються в організаційному середовищі. До представників цієї школи відносять Д. Марча, Г. Саймона, А. Етціоні та інших [11].

Фахівці відзначають, що в Україні не вистачає кваліфікованих менеджерів, підготовлених до ринкової діяльності. У керівників більшості українських підприємств залишилися ще стереотипи адміністративної системи управління, для якої персонал є ресурсом допоміжним. Хоча в таких умовах потрібен принципово новий тип працівника: висококваліфікований, ініціативний, схильний до інновацій, готовий самостійно приймати рішення і нести за них відповідальність, орієнтований на довгострокову співпрацю. Практика показує, що для будь-яких підприємств, незалежно від форми господарювання, розміру, напрямку економічної діяльності, управління персоналом має надзвичайно важливе значення. Жодне підприємство не досягне намічених цілей поза належним відбором, розстановкою професійно підготовлених людських ресурсів. Це й виступає визначальним фактом в системі управління персоналом [2].

Звертаючись до питань кадрового менеджменту (або управління персоналом взагалі), слід уточнити змістовну складову таких понять. Існують приклади різного тлумачення самого поняття «управління персоналом», при визначенні якого одні автори оперують методами, за допомогою яких можна досягти цієї мети, тобто акцентують увагу на організаційній стороні управління, а інші наголошують на змістовній частині, яка відображає функціональну сторону управління [2].

На думку Л. В. Волянської-Савчук, узагальнено можна розглядати управління персоналом як «цілеспрямовану діяльність керівного складу підприємства, підрозділів системи управління персоналом, що включає розробку концепцій і стратегій кадрової політики, принципів і методів управління персоналом з метою підвищення результативності функціонування підприємства в найближчій перспективі» [2].

Сучасна концепція управління персоналом полягає у підвищенні ролі особистості працівника, у необхідності врахування його мотиваційних установок, вмінні спрямовувати їх на вирішення завдань підприємства. Серед основних методів управління персоналом виділяють: економічні (матеріальне стимулювання і санкції, фінансування і кредитування, зарплата, собівартість, прибуток, ціна), орга-

нізаційно-розпорядчі (підтримка дисципліни, покладання відповідальності, застосування засобів примусу, нормативно-документальне закріплення функцій), соціально-психологічні (мотивація, моральне заохочення, соціальне планування) [10].

Згідно з матеріалами Forrester Research, сучасні інтегровані HRM-системи містять шість основних функціональних блоків, які відповідають за: розрахунок заробітної плати, облік співробітників, рекрутинг, управління талантами, управління ефективністю і навчанням, взаємодію користувачів з системою. Таким чином виділяються основні завдання, які вирішуються HRM-системою: комплектація штату підприємства; створення системи підготовки керівного резерву; орієнтація служби управління персоналом на досягнення виробничих результатів та інші. В межах системи IT-Enterprise здійснюється багато процесів, серед яких:

- забезпечення автоматизації роботи відділу кадрів, відділу праці і заробітної плати, табельного обліку і виконання всіх завдань, пов'язаних з нарахуванням заробітної плати;

- збір і аналіз інформації про персонал підприємства, що дозволяє в результаті підготувати команду професіоналів, здатних вирішувати всі завдання, які стоять перед підприємством [12].

Перелічені вище завдання щодо управління персоналом через систему автоматизації кадрової роботи та виконання процесів збору та аналізу інформації про кадри (персонал) фокусуються у напрямі оперативного рівня управління персоналом – де домінує кадрова робота. А також завдання включено у інші рівні управління персоналом: тактичний (власне управління персоналом); стратегічний (управління людськими ресурсами); політичний (управління розробкою кадрової політики).

Однак розвитку кадрового потенціалу приділяється незначна увага, а у багатьох підприємствах він взагалі не існує як цілісна система. За таких умов, стає досить складно залишатись конкурентоспроможним на ринку, зокрема в сфері інформаційних технологій.

Звертаючись до інформаційно-комп'ютерної сфери діяльності, зокрема IT-сфери в Україні, слід підкреслити її активний розви-

ток особливо в останні роки. Відкривається багато нових вітчизняних ІТ-компаній, а також зарубіжні компанії інвестують український ринок інформаційних технологій та відкривають свої офіси. Основою ІТ-бізнесу є фаховий персонал, тому на ринку праці постійно зростає потреба у кваліфікованих фахівцях у сфері інформаційних технологій (консультування, розроблення програмного забезпечення, захист інформації і т. п.). А також в ІТ-компаніях виникає необхідність пошуку нових механізмів, інструментів управління персоналом для забезпечення його ефективної роботи, для професійного розвитку та утримування талановитих спеціалістів. У зв'язку із цим у компаніях такого типу спостерігається, умовно кажучи, доволі специфічний менеджмент [3].

Специфіка ІТ-сфери обумовлена багатьма причинами, серед яких й кадровою нестабільністю або динамічністю. Відзначають, що середній термін роботи ІТ-спеціаліста на одному місці праці – півтора-два роки, таким чином, щорічно певна частина кадрового складу компанії оновлюється. В умовах такої динамічності штату абстрагуються від конкретних фахівців і говорять про ресурсний пул, під яким розуміють сукупність співробітників усіх необхідних спеціалізацій і рівнів кваліфікації, необхідних для виконання всіх актуальних і планованих проектів ІТ-компанії [7]. Процес розвитку співробітників ІТ-компанії також регламентується відповідними галузевими стандартами, наприклад через модель CompetenceGroupManager (CGM). Тому в ІТ-компанії є людина, до функціональних обов'язків якої належить управління конкретною компетенцією (визначення компетенції, планування заходів щодо її розвитку в компанії і т. п.). Саме вона забезпечує «тимчасовою роботою» фахівців, які на даний момент не зайняті в поточних проектах, у результаті чого забезпечується оцінка технічних знань співробітників, підвищується кваліфікація фахівців та відбувається розвиток стандартів кваліфікації [5].

У зв'язку з такою громіздкістю функціональних обов'язків та вимогами сучасного бізнесу (управління витратами на персонал, забезпечення ефективності бізнес-процесів, відповідність законодавчим та регулятивним

вимогам, підвищення цінності людського капіталу, управління талантами, аналіз, візуалізація) для управління кадрами в ІТ-компаніях широко використовують спеціалізовані системи класу HRM (Human Resource Management), до складу яких входять підсистеми для ведення штатних розкладів і оргструктур, обліку кадрів, обліку робочого часу, розрахунку заробітної плати тощо. Частка повнофункціональних HRM-систем на ринку засобів автоматизації кадрових служб становить 58%, решта систем є спеціалізованими і містять автоматизацію тільки одного з блоків функцій щодо управління персоналом (системи автоматизації найму; системи автоматизації обліку праці; системи управління ефективністю і компенсаціями) та інші [5].

На прикладі міста Харків можна побачити обсяги сучасного розвитку ІТ-компаній та значення для них фахівців з кадрового менеджменту або управління персоналом (HR-менеджерів). За результатами дослідження, у Харкові працює близько 25 тисяч спеціалістів з інформаційних технологій, які працюють у більше ніж 450 компаніях. Існує ІТ-кластер, а також розвинена освітня сфера: 5 технічних вищих навчальних закладів щорічно випускають близько 2000 ІТ-спеціалістів. Харківський ІТ-Кластер об'єднує понад 30 ІТ-компаній, які впроваджують спільні проекти в галузі освіти, безпеки, юридичних аспектів ведення бізнесу, міжнародних зв'язків з ІТ-спільнотами, розвитку інфраструктури в місті. Серед ініціатив Кластера – Kids2IT (освітній проект для школярів і викладачів інформатики Харкова і області), IT Legal Support (юридична підтримка), IT-Communications (міні-конференції, семінари, мітапи), Kharkiv IT Unicorns (навчальні заходи для активізації стартап-руху серед студентів) [3].

У практиці ІТ-компаній виокремлюють різні посади в межах загальної – HR-менеджер (або менеджер з управління персоналу), за їх цільовим призначенням та функціями. Це такі, як: HR-рекрутер, який здійснює підбір персоналу; HR-менеджер, який працює з оформленням та веденням персоналу; HR-People Partner, менеджер, який займається питаннями мотивації працівників, стимулюванням розвитку компанії; HR-Business

Partner, який є менеджером з персоналу, займається основними завданнями з управління персоналом і спрямований переважно на розвиток компанії та бізнесу за внутрішніми показниками; HR-Staff Inspector, який здійснює грамотне оформлення документів з трудових процесів (приймання, звільнення, відпустки працівникам), згідно з вимогами Трудового Кодексу. Кожний з таких менеджерів формує і працює з окремою базою документів. Наприклад, HR-People Partner працює з такою документацією, як листи працівників, протоколи різних зустрічей при адаптації, конфліктних ситуаціях тощо, впровадження та оновлення процесів компанії: звільнення, підвищення та розвиток бонусних систем тощо, розсилання важливої інформації та інше [3].

Отже, очевидним фактом стає посилення ролі кадрових служб, працівники яких здатні суттєво підвищувати конкурентоспроможність підприємства за рахунок удосконалення системи розвитку персоналу через впровадження цілісного процесу планування, оцінювання та навчання персоналу.

Простежуючи функції та процеси кадрових служб, підкреслимо, що саме адміністративно-кадрова робота, яка документується, автоматизується та управляється, є одним з напрямів працевлаштування випускників закладів вищої освіти (ЗВО) за освітніми програми (ОП) з інформаційно-документної діяльності (Документознавство та інформаційна діяльність та інші) спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Професійну здатність та вищеозначену кореляцію підтверджує Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [8], в якому окреслено базові фахові компетентності, серед яких: здобуття студентами-майбутніми фахівцями знань та навичок в області інформаційного забезпечення управління; розробки та впрова-

дження технологічних процесів документування; організації інформаційної діяльності; роботи з документами та інформацією, використовуючи сучасні засоби комп'ютерно-комунікаційних технологій (ІКТ) та систем електронного документообігу. Відповідно до фахових компетентностей визначено результати навчання, серед яких – керування документаційними процесами та документно-комунікаційними системами в діяльності установ [8]. Результати навчання за вище вказаними ОП цієї спеціальності спрямовано на їх реалізацію переважно в інформаційних, аналітичних, адміністративних, кадрових підрозділах, службах діловодства підприємств, організацій, установ, фірм різного профілю, а також в органах державного управління всіх рівнів.

Висновки. Сучасний розвиток HR-менеджменту (або управління персоналом) надає широкий спектр напрямів діяльності, зокрема в сфері ІТ-індустрії, де суттєве значення має інформаційна та адміністративно-кадрова робота. В той же час у сфері комплексної інформаційно-документної діяльності виокремлюються такі напрями, як управління та організація документаційними системами, з одного боку, та комп'ютеризація управлінських та документних процесів, з іншого. Причому ці напрями інтегрують у цифровому суспільстві, в практичній діяльності, коли необхідно відповіддю на сучасні виклики є знання, вміння та навички фахівців планувати, впроваджувати, супроводжувати, адмініструвати та удосконалювати будь-які інформаційно-документні системи та бази даних. Можна вважати, що такі завдання та функції цілком відповідають професійним компетенціям, набутих студентами у ЗВО з напрямку інформаційно-документної діяльності, що надає їм широкі можливості професійної адаптації на ринку праці, в тому числі у секторі HR-менеджменту.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 467 с.
2. Волянська-Савчук Л. В. Сучасне поняття системи управління персоналом. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2014. Вип.7(2). С. 149–153.
3. Галенко Д. Питання розвитку ІТ-індустрії з позицій HR-менеджменту (на прикладі м. Харків). *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матеріали міжнар. наук. конф. (26–27 листоп. 2020 р.). Харків : ХДАК, 2020. С.199–201.
4. Логінова А. В., Анісіфорова Л. О. Інформаційні системи кадрового менеджменту. *Журнал Прикладна інформатика*. 2016. № 1. С. 77–86.
5. Мотышина М. С., Мотышина Е.В. Информационные системы в управлении человеческими ресурсами. *Информационные технологии в бизнесе* : материалы 7-й международной конференции. Санкт-Петербург : Изд-во СПбГУЭФ, 2011. С. 84–87.
6. Одегов Ю. Г., Карташова Л. В. Управление персоналом, оценка эффективности : учеб. пособ. Москва, 2002. 255 с.
7. Орлова О. М. Особливості управління персоналом в ІТ-сфері. *Науковий вісник УжНУ* Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 11. С.117–120.
8. Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. Київ : МОНУ, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiy-na-bibliotekna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf>. (дата звернення: грудень 2020)
9. Шевчук И. Б. Современная парадигма информационного общества как основа развития национальной и региональных экономик. *Черноризец Храбър. Варненский Свободен Университет*. 2015. № 8. С. 1–12.
10. Шекшня С. В. Управление персоналом современной организации : учеб.-практ. пособие. Москва : ЗАО «Бизнес школа «Интел Синтез», 2017. 363 с.
11. Школа соціальних систем. URL: <https://lib.sale/teoriya-upravleniya-besplatno/shkola-sotsialnyih-sistem.html> (дата звернення: грудень 2020)
12. HRM-управление персоналом. URL: <https://www.it.ua/ru/knowledge-base/technology-innovation/human-resources-management-hrm> (дата звернення: грудень 2020)

References

1. Balabanova L. V., Sardak O. V. (2018). Personnel management. K. : Center for Uchbovoy Literatury, 12-50. [in Ukrainian].
2. Volyanska-Savchuk L.V.(2014) The modern concept of the personnel management system. Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic sciences. 7 (2). 149-153. [in Ukrainian].
3. Galenko D. (2020). Issues of IT industry development from the standpoint of HR management (on the example of Kharkiv). *Culturology and social communications: innovative development strategies: materials intern. Science. conf.* (November 26-27, 2020). Kharkiv: KhDAK.199-201. [in Ukrainian].
4. Loginova A. V., Anisiforova L. O. (2016). Information systems and personnel management *Journal of Applied Informatics*1. 77-86. [in Ukrainian].
5. Motyshina M.S.(2011). Information systems in human resource management. 85-87. Retrieved from: URL: <http://tvvlibrary.narod.ru/papers/2011/2-19.pdf>. [in Russian].
6. Odegov Yu. G. (2002). Personnel management, efficiency assessment: textbook. manual. Moscow: Examination, 7-38. [in Russian].
7. Orlova O.M (2017). Features of personnel management in the IT sphere. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University Series: International Economic Relations and World Economy*. 11.117-120. [in Ukrainian].
8. Standard of higher education of the first (bachelor's) level in the specialty 029 «Information, library and archival affairs».K., MONU, 2018. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/029-informatsiy-na-bibliotekna-ta-arkhivna-sprava-bakalavr.pdf>. [in Ukrainian].

9. Shevchuk I.B. (2015). The modern paradigm of the information society as the basis for the development of national and regional economies. Chernorizets Hrabar. Varna Svaboden University. 2015. No.8.S. 1-12. Retrieved from: URL: <http://ejournal.vfu.bg/bg/pdfs/Sovr-paradigma-4.pdf>. [in Russian].

10. Shekshnya S.V. (2017). Personnel management of a modern organization. Retrieved from: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=164756>. [in Russian].

11. School of social systems. Retrieved from: URL: <https://lib.sale/teoriya-upravleniya-besplatno/shkola-sotsialnyih-sistem.html>. [in Ukrainian].

12. HRM-personnel management. Retrieved from: URL: <https://www.it.ua/ru/knowledge-base/technology-innovation/human-resources-management-hrm>. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12.02.2021

Отримано після доопрацювання 25.02.2021

Прийнято до друку 11.03.2021

УДК 930.2:94(477)

Цитування:

Ковальська Л. А. Комунікативні особливості функціонування документально-інформаційного ресурсу. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 27–34.

Kovalska L. (2021). Communicative features of functioning documentary and information resource. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 27–34 [in Ukrainian].

Ковальська Леся Андріївна,

доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету

імені Василя Стуса

dreamlife.lesya@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1579-7708>

КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ

Мета роботи. Керуючись новітньою методологією, з'ясувати комунікативні особливості функціонування документально-інформаційних ресурсів, дослідити теоретичні аспекти налагодження комунікаційних зв'язків, встановити їх роль у формуванні соціально-комунікаційних відносин суспільства.

Методологія дослідження. У дослідженні застосовано методи теорії соціальної комунікації та документознавства, такі, як методи наукового аналізу та синтезу, оглядово-аналітичний, історичний, класифікаційний та термінологічний методи. Зазначені методи дозволили розкрити сутність встановлених за допомогою документально-інформаційних ресурсів соціальних зв'язків. **Наукова новизна роботи** полягає у встановленні комунікативних особливостей документально-інформаційних ресурсів, науково-теоретичної рефлексії на їх буття, ретроспективного відображення часу та дійсності з допомогою новітнього науково-методологічного інструментарію дослідження соціально-комунікаційних зв'язків суспільства. **Висновки.** У дослідженні документально-інформаційних ресурсів як відображення часу та простору розкрито їх комунікаційні зв'язки, схему акту соціальної комунікації, які детерміновані наявністю комуніканта, реципієнта, повідомлення, каналу, зворотного зв'язку, документної форми комунікаційного акту спровокованих метою, мотивами і засобами.

Ключові слова: документально-інформаційний ресурс, комунікаційний акт, архівний документ, соціальна комунікація, історичне документознавство, архівознавство.

9. Shevchuk I.B. (2015). The modern paradigm of the information society as the basis for the development of national and regional economies. Chernorizets Hrabar. Varna Svaboden University. 2015. No.8.S. 1-12. Retrieved from: URL: <http://ejournal.vfu.bg/bg/pdfs/Sovr-paradigma-4.pdf>. [in Russian].

10. Shekshnya S.V. (2017). Personnel management of a modern organization. Retrieved from: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=164756>. [in Russian].

11. School of social systems. Retrieved from: URL: <https://lib.sale/teoriya-upravleniya-besplatno/shkola-sotsialnyih-sistem.html>. [in Ukrainian].

12. HRM-personnel management. Retrieved from: URL: <https://www.it.ua/ru/knowledge-base/technology-innovation/human-resources-management-hrm>. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12.02.2021

Отримано після доопрацювання 25.02.2021

Прийнято до друку 11.03.2021

УДК 930.2:94(477)

Цитування:

Ковальська Л. А. Комунікативні особливості функціонування документально-інформаційного ресурсу. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 27–34.

Kovalska L. (2021). Communicative features of functioning documentary and information resource. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 27–34 [in Ukrainian].

Ковальська Леся Андріївна,

доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри інформаційних систем управління
Донецького національного університету

імені Василя Стуса

dreamlife.lesya@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1579-7708>

КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ

Мета роботи. Керуючись новітньою методологією, з'ясувати комунікативні особливості функціонування документально-інформаційних ресурсів, дослідити теоретичні аспекти налагодження комунікаційних зв'язків, встановити їх роль у формуванні соціально-комунікаційних відносин суспільства.

Методологія дослідження. У дослідженні застосовано методи теорії соціальної комунікації та документознавства, такі, як методи наукового аналізу та синтезу, оглядово-аналітичний, історичний, класифікаційний та термінологічний методи. Зазначені методи дозволили розкрити сутність встановлених за допомогою документально-інформаційних ресурсів соціальних зв'язків. **Наукова новизна роботи** полягає у встановленні комунікативних особливостей документально-інформаційних ресурсів, науково-теоретичної рефлексії на їх буття, ретроспективного відображення часу та дійсності з допомогою новітнього науково-методологічного інструментарію дослідження соціально-комунікаційних зв'язків суспільства. **Висновки.** У дослідженні документально-інформаційних ресурсів як відображення часу та простору розкрито їх комунікаційні зв'язки, схему акту соціальної комунікації, які детерміновані наявністю комуніканта, реципієнта, повідомлення, каналу, зворотного зв'язку, документної форми комунікаційного акту спровокованих метою, мотивами і засобами.

Ключові слова: документально-інформаційний ресурс, комунікаційний акт, архівний документ, соціальна комунікація, історичне документознавство, архівознавство.

Kovalska Lesia,

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor,
Professor in Social Communication,
Professor of the Department of Management Information Systems,
Vasyl' Stus Donetsk National University

COMMUNICATIVE FEATURES OF FUNCTIONING DOCUMENTARY AND INFORMATION RESOURCE

Purpose of the article. Guided by the new methodology, to find out the communicative features of the functioning of documentary and information resources, to investigate the theoretical aspects of establishing communication links, to establish their role in the formation of social and communication relations of society.

Methodology. The study used the methods of the theory of social communication and records management, such as methods of scientific analysis and synthesis, survey-analytical, historical, classification, and terminological methods. The above methods made it possible to reveal the essence of social relations established with the help of documentary and informational resources. **The scientific novelty** of the work lies in the establishment of the communicative features of documentary and information resources, scientific and theoretical reflection on their existence, a retrospective reflection of time and reality using the latest scientific and methodological tools for studying the social and communication ties of society. **Conclusions.** In the study of documentary and information resources, as a reflection of time and space, revealed their communication links, the scheme of the act of social communication, which is determined by the presence of communicator, recipient, message, channel, feedback, a documentary form of communication act provoked by purpose, motives, and means.

Key words: documentary and information resource, communication act, archival document, social communication, historical records management, archival science.

Актуалізація теми дослідження. Нині у науковому середовищі вкорінилося використання поняття «інформаційне суспільство». Проте, варто зазначити, що будь-який історичний тип суспільства має власний інформаційний вимір / середовище інформації, виражений відповідно до розвитку комунікаційних процесів спілкування, руху суспільно значимої інформації. Тому можна говорити, що кожне суспільство має своє інформаційне середовище, оскільки всі спільноти формуються завдяки спілкуванню, взаємодії та співпраці. Члени соціальних спільнот спілкуються через жести, мову, а також використання матеріальних об'єктів для позначення чогось. Згодом із ускладненням соціальної взаємодії та соціального контролю отримують розвиток непрямі, документні види комунікації, які мають вагоме значення в умовах життєдіяльності документа, а також впливають на наступні періоди розвитку соціуму за рахунок зберігання ретроспективної інформації.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження комунікативних особливостей документально-інформа-

ційного ресурсу є роботи дослідників у галузі історичного документознавства і джерелознавства. Зокрема, це роботи вітчизняних вчених В. Бездрабко, Л. Дубровіної, Я. Калакури, С. Кулешова, І. Матяш, В. Різуна, О. Холода, Г. Швецової-Водки, а також закордонних: М. Бакленда, Дж. Брауна, В. Вівера, Ю. Габермаса, Р. Еванса, Г. Лассвелла, К. Осгуда, К. Шеннона, В. Шрамма та інших [1–15].

Мета статті полягає у з'ясуванні комунікативних особливостей функціонування документально-інформаційних ресурсів та їх значення у формуванні соціально-комунікаційних зв'язків суспільства.

Виклад основного матеріалу. Протягом історичного процесу спілкування пройшло декілька визначальних моментів: жести, мова і відображення об'єктів. На думку М. Бакленда, чотири події у соціальній комунікації визначили етапи розвитку людства – писемність, друк, телекомунікації, копіювання. Писемність опосередковує мова, часова стабільність записаної мови полегшує безперервність комунікації, продовжує її вплив і посилює її ефект. Як наслідок – відбувається

ся збільшення кількості записів і потенціалу людської пам'яті. Масове множення письма відбувається завдяки появі друкування, створення документа стає більш продуктивним. Появу телекомунікації принесла науково-технічна революція і серія відкриттів – телеграф, телефон, радіо, телебачення, а далі – цифрові інформаційні мережі. Телекомунікації зменшують вплив відстані та затримки передачі інформації. Копіювання документів спирається на методи: фотостат, мікрофільм, електро-статичне копіювання тощо [13, 353].

Дотримуючись документознавчої методології, необхідно сформулювати широке уявлення про документ і зробити акцент на його міжчасових і просторових характеристиках – майбутньому і минулому. Документ виступає «транспортним засобом», що переносить сформовану інформацію через простір і час. Документ виступає провідником інформаційного повідомлення шляхом переведення інформації на папір у вигляді книги, файлу, даних задля подальшого його транспортування за призначенням. Важливим стає дослідження процесу соціального життя документа, вихід за межі фізично існуючого документного каналу. Необхідно усвідомлювати, яким чином документи впливали на забезпечення соціальної взаємодії і комунікації в процесі написання, а також координували соціальні практики протягом наступних етапів життєвого циклу.

Англомовні словники подають дефініцію «комуникації» як обмін думками та інформацією; Кембриджський словник – акт спілкування між людьми; Оксфордський словник – отримання або обмін інформацією шляхом розмови, написання чи використання іншого засобу; соціальний контакт; засоби відправлення або отримання інформації, такі, як телефонні лінії або комп'ютери [16]. У процесі впорядкування термінологічного формулювання Г. Швецова-Водка акцентує увагу на тому, що комуникація, яка відбувається між людьми, тобто у суспільстві, називається соціальною, а в процесі соціальної комунікації передається соціальна інформація. Соціальна інформація – це інформація, яка функціонує в суспільстві, а комунікаторами, тобто особами, які перебувають в комуникаційній взаємодії, є люди [11, 46].

Технологічне значення комунікації полягає в означенні засобів зв'язку будь-яких об'єктів, процесу передавання інформації від людини до людини і є визначальним для розуміння механізму документальної комунікації. Комуникація виступає системою зв'язків і взаємодії у багаторівневому соціокультурному процесі передавання і сприймання інформації, у міжособистісному і масовому спілкуванні за допомогою вербальних і невербальних засобів. Через трактування комунікації як об'єктивного процесу трансляції інформації між суб'єктами визначається спільний процес конструювання нових смислів, інтерпретацій, поведінкових норм і правил. Документальна комуникація створює модель залучення учасника до спілкування та формування власної картини світу [4, 38].

Головним елементом інформаційно-комуникаційного підходу є бачення документних об'єктів як інформаційних феноменів, прояву єдиної сутності інформації. Такий вид комуникації Г. Швецова-Водка називає «документальна комуникація» як інформаційна комуникація, опосередкована документом. Результатом встановлення зв'язку між матеріальними об'єктами (джерелом інформації та одержувачем) є інформаційний процес. Він складається з комуникаційної схеми, складовими якої є послідовність компонентів і операцій з інформацією, закодованою у вигляді сигналів.

Процес соціальної комунікації має сталу структуру для будь-якого виду взаємодії між людьми. Триединою у комуникаційній моделі є взаємодія між комунікатором, реципієнтом і каналом передачі інформації. У спільній дії комунікатора і реципієнта як елементів цілого називають комунікаторами. У комуникаційній взаємодії вони завжди виступають парно, а рух інформації у вигляді повідомлення називають комунікатором. На думку Г. Швецова-Водки: «Інформація в процесі соціальної комунікації – це те, що мовець намагається передати реципієнту і те, що реципієнт отримує в результаті процесу інформаційної комуникації; інформація – це відомості, призначені для передачі у процесі соціальної комунікації» [11, 49].

Запропонована О. П'ятигорським текстова модель комунікації висвітлює автокому-

нікацію людини та комунікацію шляхом створення письмового документа. У соціальній комунікації комунікант відправляє, намагається передати реципієнту знання, чуття, волюві посили. Інформація є абстракцією, яка у комунікаційному підході застосовується до реально існуючих явищ. Соціальна інформація виступає комунікаційним повідомленням, наділеним відповідним змістом і матеріальним чуттєвим вираженням. Зміст повідомлень організують знання, емоційні переживання, що управляють автором створення повідомлення, які відправник адресує споживачам інформації.

Поняття комунікаційного сигналу, на думку Є. Плешкевича, тісно пов'язане з матеріально-енергетичною опосередкованістю інформаційного процесу, а сигнал визначається як матеріальний носій інформації, опрідметнений, у вигляді явища чи процесу [6, 62-64]. Інформаційно-комунікаційний підхід можна диференціювати на пряму комунікацію (цілеспрямовану передачу через повідомлення, документа семантичної інформації) і автокомунікацію (націлену на створення суб'єктом інформаційного зв'язку нової інформації). Структуризація інформації пов'язана з ефектом фасцинації, що зумовлено вербальним впливом, призначеним для зменшення втрат семантично значимої інформації при сприйнятті повідомлення реципієнтами [7]. Більшого значення такі комунікаційні канали передачі інформації набувають в милітаризованій системі управління соціальними групами. Усталення документної комунікації й управлінських структур держави переносить сталу модель комунікації на суспільну взаємодію. Такі інформаційні тренди отримали віддзеркалення в документальному інформаційному ресурсі у вигляді управлінської документації, документів особового походження, аудіодокументів тощо.

Комунікацію як зв'язок між двома незалежними один від одного об'єктами і налагоджені лінії зв'язку між ними називають лінією зв'язку або засобом зв'язку. Таке розуміння комунікації переважно застосовується до технічної комунікації, за допомогою якої відбувається нематеріальний рух інформації. У вигляді хвильових сигналів через великі відстані

і фронт інформація досягає реципієнта і реалізує відповідний управлінський вплив. Переміщення інформації у просторі за допомогою технічних засобів називають інформаційною комунікацією, полярною якій є матеріальна комунікація. Головними характеристиками цих видів теорії комунікації є просторова – одномісна і різномісна, часова – синхронна і діахронна [10, 50].

Застосування інформаційно-комунікаційного підходу у дослідженні тематичних комплексів документальних ресурсів може виступати класифікаційним елементом. Це дозволяє побачити історичний документ як філософський феномен, буття якого відбувається у поняттях «час» і «простір», простежити особливості його комунікаційних характеристик, періоди існування у соціальній реальності. Врахування цих факторів дозволить залучати комплексну методологію у відповідній фазі життя документа.

Дискусії про життя документа, визначення його хронологічних меж і соціальної затребуваності говорять про відносність його періодів. Якщо документ втрачає юридичну силу і користувача, він переходить на зберігання до архівних установ. А час набуття документом статусу історичного науковцями остаточно не прийнятий – чи з моменту виникнення документа, чи з переходом до архівних сховищ документ автоматично стає історичним джерелом інформації, чи з часу його використання істориками і введенням у науковий обіг. З моменту документальної фіксації інформації вона отримує статус джерела інформації, оскільки ретроспективна інформація існує об'єктивно. Перші етапи процесу набуття інформацією статусу документа, а в подальшому статусу архівного документа регламентовані українським законодавством. Тому для науковців документальні ресурси є носієм найбільш достовірної інформації у різних спеціальних галузях документознавства, зокрема історичних документознавства і джерелознавства [3].

Рух задокументованої інформації, документообмін між двома і більше суб'єктами соціальної взаємодії називають документальною комунікацією. Комунікація опосередкована документом виступає як підсистема

соціальної комунікації. Документально-комунікаційний процес передбачає рух документів від джерела інформації до одержувача, що разом утворюють соціальну документальну комунікацію. Встановлені таким чином зв'язки є способом передачі інформації, здійснювані за допомогою документів, у яких документальна інформація, що зафіксована на матеріальному носіїві, виступає засобом комунікації [9, 91].

Технічне бачення будь-якої комунікації спрощено викладено як лінійна модель. Теоретик комунікації Г. Лассвелл свого часу запропонував графічну схему комунікації: комунікатор → повідомлення → канал → одержувач → ефект. Він також наголошує на спрямовуючій сутності комунікації і виокремлює такі функції процесу комунікації: спостереження за навколишнім середовищем, виявлення загроз і можливих впливів на цінності суспільства та його складових частин; кореляція компонентів суспільства у реагуванні на навколишнє середовище; передача соціальної спадщини через покоління. Згадана комунікаційна модель Г. Лассвелла включає теоретичні судження і емпіричні дані, однак поза увагою залишається весь спектр комунікаційних функцій. У згаданій моделі акцент було зроблено на комуніканта як головного елемента комунікації. Тоді реципієнт сприймається лише як об'єкт його комунікаційного впливу і при здійсненні комунікаційного процесу не було ніякого зворотного зв'язку [15]. Багато послідовників розширили і доповнили слабкі сторони комунікаційної моделі Г. Лассвелла, оскільки його теорія не містила обов'язкового елемента зворотнього зв'язку. Так, наприклад, дослідник Р. Бреддок доповнює згадану модель двома компонентами: мета комуніканта і умови комунікації.

Виходячи з власних досліджень, Г. Швецова-Водка запропонувала таку схему документально-комунікаційного процесу: джерело інформації, що виробляє первинну інформацію або повідомлення, яке повинно бути передано; передавач, який кодує або модулює цю інформацію (змінює певні параметри) у форму, придатну для каналу передачі; канал передавання закодованої інформації до пункту отримання інформації, під час передачі сигнал може бути змінений «шумом», який

надходить від джерела «шуму»; одержувач (приймач), декодує одержаний сигнал для того, щоб відкрити первинне повідомлення; призначення, або кінцева мета, інформації [11, 45].

Таку схему комунікації варто брати за основу у вивченні інформаційних аспектів окремих історичних подій, процесів чи явищ, в основі яких є документ та його інформаційний вплив на розвиток об'єкта дослідження. Залежно від передавача і приймача, розрізняють технічні, біологічні, соціальні види комунікації. У філософії та інших науках, об'єктом дослідження яких є людина, соціальні комунікації розглядаються як головна умова виникнення й існування соціуму. У соціальній комунікації комунікантом і реципієнтом є людина, а інформаційне повідомлення, створене людиною у вигляді сигналу, транспортується механічними, фізичними, хімічними засобами задля передачі і трансформації обсягів людських знань.

Інформація в системі соціальних комунікації подається через знакові структури, серед яких виділяється людська мова. Беручи до уваги потребу в комунікації, комуніканта спонукає мета. Мотиви утворення процесу комунікації є цілями другого рівня відповідно до основної мети. Мовленнєві засоби (вербальні і невербальні) в акті соціальної комунікації сприяють розгортанню мовленнєвої стратегії, яка теж працює на досягнення мети спілкування (передача інформації у документній та бездокументній формі). Таким чином, можна виявити причинно-наслідкову взаємодію комуніканта і реципієнта через виявлене співвідношення мети і мотивів акту соціальної комунікації [3].

Процес соціальної комунікації стає можливим за умови формалізації процесу спілкування і відповідно до проведеного кодування інформації загальноприйнятими знаковими системами кодування. Вихідна інформація, закодована у повідомленні, повинна урахувати такі умови: доступність і прийнятність інформації реципієнтом на етапі декодування. Цей процес передбачає втілення низки правил / обмежень системи кодування відповідно до умов існуючого соціокультурного / мовного середовища.

Крім засобів фіксації інформації у повідомленні / документі важливо з'ясувати мате-

ріалізацію цих кодів каналами комунікації. Матеріалізація кодування інформаційного повідомлення є класичним варіантом організації фіксованої інформаційної комунікації і включає такі способи їх передавання, як писемний – у вигляді набору умовних знаків і супровідних сигналів, що утворює документ. В її основі закладено практичні схеми організації управлінської діяльності, а не об'єктивовані коди у вигляді об'єктивної реальності. Проте між нормами вираженими у документальній формі, які суворо адмініструють поведінку людини, і практичними схемами, які втрачають в певних умовах легітимність, існує гнучка система єдність. Не зважаючи на онтологічну об'єктивність, буття людини впорядковують практичні схеми у вигляді управлінської комунікації та встановлення порядку і стабільності у функціонуванні соціуму. Кодування виступає ключем перетворення ідеального змісту інформаційного повідомлення у форму, необхідну / достатню для трансляції й інтерпретації реципієнтом інформації, закладеної комунікантом [3].

Організація трансляції повідомлення через канал передбачає адресата, швидкість і достовірність передачі повідомлення. Найбільш достовірним і поширеним каналом передачі інформації конкретного досліджуваного періоду виступає структура владної ієрархії, виражена в моделі життєвого циклу управлінських документів. Будь-який канал інформації піддається впливу зовнішніх перешкод, які називають інформаційним шумом.

Здійснення «шумового» впливу на повідомлення призводить до спотворення, зміни або втрати інформації. Шумова модель комунікації К. Шеннона – В. Вівера доповнила лінійну модель комунікації Г. Лассвелла перешкодами / «шумами», що ускладнюють комунікацію. Ускладнення точності сприйняття реципієнтом вихідної інформації відбувається на етапі декодування в механічній і семантичній площинах. До механічних «шумів» належать технічні параметри каналу і середовище, в якому відбувається рух документа. Інше наповнення мають семантичні «шуми», пов'язані із соціокультурними чинниками, як-то мовна різноманітність, соціальні атрибути кодових систем, навмисна маніпуляція. Кому-

нікаційна взаємодія у суспільстві багатьма дослідниками визначається схемою обігу управлінської документації. Результатом впливу таких інформаційних «шумів» є зниження ефективності взаємодії. Розгалуженість соціальних структур суспільства, соціальна і гендерна стратифікація, соціальні і культурні умови діяльності стають бар'єром у визначенні критичності впливу семантичних «шумів» на документообіг [3].

Важливим елементом системи управлінської комунікації є зворотній зв'язок. До циркулярної моделі комунікації В. Шрамма і К. Осгуда належить ідея рівноправності комуніканта і реципієнта. Ними акцентовано значення зворотного зв'язку як детермінованого елемента у процесі врівноваження передачі інформації. Зворотній зв'язок технологічно підвищує надійність обміну інформацією, визначає рівень сприйняття управлінських рішень і напрямів її нормативної реалізації, що є важливим аспектом у складних умовах. Публічна сфера суспільства реалізується через комунікативний акт. Ю. Габермас виявляє онтологічне значення соціуму як ресурсу комунікаційних дій і як продукту цих комунікаційних дій. Чергування рольових значень комуніканта і реципієнта у комунікативному акті є важливим чинником створення стійкої, ефективною і результативною комунікації. У процесі соціальної комунікації реакція реципієнта не завжди є обов'язковим елементом комунікаційного акту. Але, якщо мова йде про управлінську сферу, то зворотній зв'язок є необхідним для визначення комунікаційної взаємодії і її результату. ХХ століття характеризується збільшенням обсягу документації та її номенклатурних параметрів. Із цим пов'язана поява спеціальних наукових напрямів з вивчення інформаційних процесів у суспільстві, її документної фіксації у матеріальному вигляді та визначення аспектів соціальної комунікації, зумовленої управлінським документом [3].

Комунікаційна функція документів у встановленні соціальних зв'язків допомагає висвітлити швидкість диференціації соціуму на малі групи. Технологічні зміни дали можливість сприймати комунікацію як відповідність між її соціальним призначенням і технологічними ресурсами часу існування. Нині

документ необхідно сприймати як об'єкт, що відтворює вагомий зміст соціально-історичної реальності, а не як застарілу модель комунікації. Людина через інформацію, зафіксовану в документі опосередковує, відтворює інформаційні сліди минулого, фіксує їх простір і час. Специфіка походження документальної інформації потребує функціонування відповідних інституцій, технологій зберігання, класифікації, їх аналізу й використання. Активна цифровізація архівних інформаційних систем допомагає подолати часові і просторові бар'єри, стає засобом забезпечення широкого доступу до історичного документально-інформаційного ресурсу, зацікавленість яким може мати масовий характер, що дає більші можливості ретроспективної комунікації у соціальних групах об'єднаних спільними запитам.

Висновки. Висока соціальна значимість документа як інформаційного ресурсу зумовила потребу його окремого наукового вивчення, в центрі уваги якого є дослідження комунікаційних закономірностей процесу документотворення і життєдіяльності. Інформація, документація та комунікація виступають взаємозалежними явищами буття. Схема акту соціальної комунікації, особливо історичної,

детермінована наявністю комуніканта, реципієнта, повідомлення (документа), каналу, зворотного зв'язку. Інформаційну складову документа представляють знакові системи і коди, що уможливають передачу і сприймання інформації. Комунікаційні акти, реалізовані у документній формі, спровоковані метою, мотивами і засобами. Ефективність ретроспективної комунікації документа забезпечують такі елементи, як середовище поширення змісту, вид, інформаційний «шум», усталеність комунікаційного процесу системи управління. У процесі комунікації документ залучений усіма сферами соціуму, виступає каналом трансляції інформації, документально-інформаційним ресурсом, акумулює соціально затребувану інформацію. Значення документа в процесі документної комунікації обумовлено функцією передачі інформації. У запропонованому дослідженні документально-інформаційних ресурсів як відображення часу та простору розкрито встановлені комунікаційні зв'язки, виявлено потреби суспільства в інформаційному забезпеченні та створенні конкретних документних форм, що виникали задля задоволення цих потреб.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В.В. Історія науки про документ, або Відкриття відомого. Київ : Четверта хвиля, 2011. 295 с.
2. Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. Бібліотечний вісник. 2017. № 1. С. 3–10.
3. Ковальська Л.А. Джерелознавчий дискурс історії радянського Руху Опору (1941–1945 рр.). Донецьк-Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 462 с.
4. Колінько М.В. Міжкультурна комунікація: топологічний вимір. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 334 с.
5. Кулешов С.Г. Управлінське документознавство. Київ, 2003. 57 с.
6. Плешкевич Е.А. Общая теория документа – основа дальнейшего развития документоведения // Вестник ПАГС. 2004. №6. С 61–67.
7. Плешкевич Е.А. Основы общей теории документа. Саратов : Научная книга, 2005. 242 с.
8. Різун В.В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій // Світ соціальних комунікацій [гол. ред. О.М. Холод]. Т. 2. Київ, 2011. С. 7–11.
9. Січкаренко Г.Г. Документні джерела інформації. Переяслав-Хмельницький, 2018. 212 с.
10. Швецова-Водка Г.М. Документальна комунікація як об'єкт загальної теорії документології // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2010. № 2. С. 49–54.
11. Швецова-Водка Г.Н. Общая теория документа и книги. Москва: Рыбари; Київ : Знання, 2009. 487 с.
12. Brown J., Duguid P. The social life of documents. First Monday. 1996. Vol. 1 (1).
13. Buckland M. Information as thing. Journal of the American Society for Information Science. 1991. Vol. 42 (5). P. 351–360.

14. Evans R.J. In Defense of History. New York–London, 1999.
15. Lasswell H. The structure and function of communication in society / Harold Dwight Lasswell // The Communication of Ideas. N. Y.: Harper and Brothers. 1948.
16. Oxford English Dictionary. 1989. Vol. 4–7.

References

1. Bezdrabko, V.V. (2011). History of the Science of Document, or the Discovery of the Known. Kyiv [in Ukrainian].
2. Dubrovina, L.A., Kyrydon A., Matyash I. (2017). Archives, libraries, museums - the source of national memory, cultural heritage of Ukraine. Library Bulletin. (Vol. 1), pp. 3–10 [in Ukrainian].
3. Kovalska, L.A. (2015). Source-study Discourse on the History of the Soviet Resistance Movement (1941-1945). Donetsk–Vinnitsa [in Ukrainian].
4. Kolin'ko, M.V. (2019). Intercultural communication: topological dimension. Vinnytsya: TOV «TVORY» [in Ukrainian].
5. Kuleshov, S.H. (2003). Management document science. Kyiv [in Ukrainian].
6. Pleshkevich, E.A. (2004). The general theory of the document is the basis for the further development of document management. The Bulletin of the Volga Region Institute of Administration. (Vol. 6), pp. 61–67 [in Russian].
7. Pleshkevich, E.A. (2005). Fundamentals of General Document Theory. Saratov: Nauchnaya kniga [in Russian].
8. Rizun, V.V. (2011). Essays on the methodology of social communication research. The world of social communications. (T. 2), pp. 7–11 [in Ukrainian].
9. Sichkarenko, H.H. (2018). Documentary sources of information. Pereyaslav-Khmel'nyts'kyi [in Ukrainian].
10. Shvetsova-Vodka, H.M. (2010). Documentary communication as an object of general theory of documentology. Library Science. Record Studies. Informology. (Vol. 2), pp. 49–54 [in Ukrainian].
11. Shvetsova-Vodka, H.M. (2009). General theory of document and book. Moskva: Ryibari; Kiyiv: Znaniya [in Russian].
12. Brown, J., Duguid, P. (1996). The social life of documents. First Monday. Vol. 1 [in English].
13. Buckland, M. (1991). Information as thing. Journal of the American Society for Information Science. (Vol. 42), pp. 351–360 [in English].
14. Evans, R.J. (1999). In Defense of History. New York–London [in English].
15. Lasswell, H. (1948). The structure and function of communication in society. The Communication of Ideas. N. Y.: Harper and Brothers [in English].
16. Oxford English Dictionary (1989). Vol. 4–7 [in English].

*Стаття надійшла до редакції 08.02.2021
Отримано після доопрацювання 29.02.2021
Прийнято до друку 15.03.2021*

УДК 005.4:[303.7:004.451

Цитування:

Варенко В. М. Операційна (онлайн) аналітика: реалії та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 35–41.

Varenko V. (2021). Operational (online) analytics: realities and prospects. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 35–41 [in Ukrainian].

Варенко Володимир Михайлович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри документознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
Київського національного університету
культури і мистецтв
varenko_v@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-6528-5604>

ОПЕРАЦІЙНА (ОНЛАЙН) АНАЛІТИКА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Мета роботи. Наукова проблема висвітлена з метою систематизувати, узагальнити нові знання про сучасні аналітичні технології з погляду сьогодення та перспектив їх розвитку. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні методів опису, порівняння, узагальнення та системного підходу. **Наукова новизна** роботи полягає в узагальненні і систематизації нових знань про операційну аналітику з погляду сьогодення та перспектив її розвитку в межах одного дослідження. **Висновки.** У статті висвітлюються сучасні думки дослідників про операційну аналітику та її інформаційну технологію – технологію Великих даних. Проаналізовано роботи відомих фахівців - Білла Френкса, Тома Девенпорта і Джоани Харріс, Віктора Майєра-Шенбергера і Кенета Кук'єра, Карла Андерсона, Брайана Кліфтона, Сергія Ковальова, Олега Вереса. Їх сучасні погляди на операційну аналітику лягли в основу викладу основного матеріалу. Підкреслено, що маємо об'єктивний процес розвитку суспільства і від нашого вибору залежить, чи будемо мати конкурентні переваги вже на старті. Описано сутність операційної аналітики, її переваги та можливості застосування в українських реаліях. Крім того, для прикладу взято американську електронну корпорацію ІВМ («Блакитний гігант»), яка в розділі «Аналітика» пропонує сім категорій аналітичних продуктів, які задовольняють найвибагливішого споживача, оскільки відповідають світовим стандартам. В роботі акцентовано увагу на тому, що в сучасному менеджменті операційна аналітика здійснює «електронну революцію». Вона виводить аналітику за традиційні межі застосування. З'ясовано, що перед нами якісно новий інструмент, новий рівень еволюції аналітичних технологій. Водночас підкреслюється, що не слід бездумно відкидати традиційні аналітичні методи і технології, оскільки вони є базовими, тобто фундаментом, на якому вибудовується і тримається операційна аналітика. Акцент робиться на тому, що оперативна аналітика відкриває широкі можливості для інтеграції з різними джерелами інформації (наприклад, Інтернетом речей) за допомогою відповідних програм, засобів зв'язку та електроніки, забезпечуючи при цьому єдине, спільне надання та подання інформації на основі Великих Даних.

Ключові слова: операційна аналітика, технологія, управлінське рішення.

Varenko Volodymyr,
candidate of Pedagogical Sciences, associate professor,
associate professor of the Department of Documentation,
Information and Analytical Activity,
Kyiv National University of Culture and Arts

OPERATIONAL (ONLINE) ANALYTICS: REALITIES AND PROSPECTS

The goal of the work. The scientific problem is covered in order to systematize, generalize new knowledge about modern analytical technologies in terms of the present and prospects for their development. **The research**

methodology is to apply methods of description, comparison, generalization and systematic approach. The scientific novelty of the work lies in the generalization and systematization of new knowledge about operational analytics in terms of the present and prospects for its development within one study. Conclusions. The article highlights the current views of researchers on operational analytics and its information technology - Big Data technology. The works of famous experts - Bill Franks, Tom Davenport and Joanna Harris, Victor Mayer-Schoenberger and Kenneth Cookier, Karl Anderson, Brian Clifton, Sergei Kovalev, Oleg Veres - are analyzed. Their modern views on operational analytics formed the basis of the presentation of the main material. It is emphasized that we have an objective process of society development. And it depends on our choice whether we will have a competitive advantage at the start. The essence of operational analytics, its advantages and possibilities of application in the Ukrainian realities are described. In addition, the American electronic corporation IBM («Blue Giant»), which in the «Analytics» section offers seven categories of analytical products that will satisfy the most demanding consumers because they meet the world's standards. The paper focuses on the fact that in modern management, operational analytics is carrying out an «electronic revolution». It takes analytics beyond the traditional limits of application. It takes analytics beyond the traditional limits of application. It turned out that we have a qualitatively new tool, a new level of evolution of analytical technologies. At the same time, it is emphasized that traditional analytical methods and technologies should not be thoughtlessly rejected, as they are basic, ie the foundation on which operational analytics is built and maintained. Emphasis is placed on the fact that operational analytics opens wide possibilities for integration with various sources of information (for example, the Internet of Things) through appropriate applications, communications and electronics, while providing a single, joint provision and presentation of information based on Big Data.

Keywords: *operational analytics, technology, management decision.*

Актуальність теми дослідження. Відома фраза Г.С. Сковороди «Світ ловив мене та не спіймав» здавалося б, є суто світоглядною позицією українського філософа і не має жодного стосунку до обговорюваної проблеми. Проте поведінкова стратегія, озвучена в цьому висловлюванні, як ніколи, актуальна і для аналітичної діяльності. Справа в тому, що виграшна позиція генія «рухатись, щоб тебе не спіймали», закладена в ключові стратегії розвитку людства, адаптації людей до нових умов, саморозвитку та самовдосконалення як окремої особистості так і організації в цілому. Глобальні, непередбачувані зміни соціального середовища, світова пандемія, що прискорила процеси цифрової трансформації громадян і цілих суспільств, змушують людей прискорено «рухатись», адаптуючись до нових умов. Джозеф О'Конор, відомий системний аналітик, автор світового бестселера «Системне мислення» [8] сказав геніальні слова: «Час коли ви найбільш успішні – це час, коли ви маєте планувати наступний крок, думати над новою ідеєю, опановувати новий ринок. Не намагайтеся змінюватися разом зі змінами, змінюйтеся раніше. Інакше вам доведеться змінюватися під тиском» [8, 218]. Ці слова по-

вною мірою стосуються не тільки кожного з нас, але й нашої діяльності, зокрема – інформаційно-аналітичної. Адже стає дедалі очевиднішим той факт, що традиційна аналітика (Аналітика 1.0) на сьогодні вже не здатна якісно і швидко обробити величезні потоки інформації, а, отже, стає малоефективною в сучасному управлінні. У вкрай мінливому, нестабільному сучасному середовищі управлінці/менеджери чекають від аналітики не довготривалого пошуку ефективного рішення, а вирішення нагальної проблеми «сьогодні на вчора». Саме тут і приходить на допомогу операційна аналітика, яка здатна в режимі онлайн (чи близькому до нього) надати таке рішення.

Аналіз досліджень і публікацій. Оскільки тема нова, досліджень небагато. Коротко розглянемо праці Білла Френкса [10,11], Тома Девенпорта і Джоани Харріс [3], Віктора Майєра-Шенбергера і Кенета Кук'єра [6], Карла Андерсона [1], Сергія Ковальова [5], Олега Вереса [2].

Білл Френкс, директор з аналітики компанії Teradata, викладач Міжнародного інституту аналітики, в роботі «Приборкання великих даних» [11] констатує доконаний факт, що вже прийшла епоха цілком нових підходів в аналі-

тичній сфері і у використанні великих об'ємів даних. Білл Френкс розтлумачує поняття «великі дані», їх значення в аналітиці, подає нові методи і технології роботи з ними, а також розкриває принципи новітньої аналітики, яка однозначно вплине на подальший розвиток всього людства. Ніби продовжуючи задану тему, в наступній праці «Революція в аналітиці» [10] у зв'язку зі змінами, що відбуваються, автор вводить новий термін «операційна аналітика». На думку Б. Френкса, «операційна аналітика – це інтегровані автоматизовані процеси прийняття рішень, що прописують і реалізують дії в рамках «часу прийняття рішення». Як тільки операційно-аналітичний процес отримує схвалення і запускається, він починає автоматично застосовувати тисячі, мільйони рішень» [10, 35]. Термін «час прийняття рішення» розуміється автором як відповідник реального часу, або близького до нього. Б. Френкс наголошує, що операційна аналітика не може собі дозволити чекати наступної пакетної обробки інформації – вона повинна здійснюватись негайно, щоб прийняти рішення і виконати його. Таким чином, на думку аналітика, операційна аналітика являє собою новий ступінь еволюції аналітичних технологій, хоча й не заперечує, а, навпаки, опирається і ґрунтується на методах і технологіях традиційної Аналітики 1.0. Автор визначає операційну аналітику як Аналітику 3.0. (Аналітика 2.0. – аналітика великих даних). Аналітику/експерту Б. Френкс відводить центральну роль – розробляти, вибудовувати, конфігурувати і контролювати операційно-аналітичні процеси. Нова аналітика може застосовуватись як окремо, так і в інтеграції з існуючими в організації/компанії бізнес-процесами та системами. Фахівець підкреслює, що «усвідомлюємо ми це чи ні, операційна аналітика уже постійно працює навколо нас, впливаючи на наше життя» [10, 24]. Значну увагу Б. Френкс приділяє процесу перетворення традиційної аналітики в операційну, створенню операційно-аналітичних процесів в організації, формуванню/підбору аналітичної команди однодумців-професіоналів, а також впровадженню серед них аналітичної культури роботи з інформацією.

У книзі Т. Девенпорта і Д. Харріс «Аналітика як конкурентна перевага. Нова наука перемагати» [3] автори наголошують, що сьо-

годні провідні компанії не просто збирають і зберігають великі обсяги інформації, а повністю вибудовують свою нову конкурентну стратегію на нових знаннях. І секрет їх стратегії в аналітиці, де «більш широке використання спеціалізованих апаратно-програмних комплексів для бізнес-аналітики (операційної аналітики), більш автоматизоване прийняття рішень, візуалізація аналітики, прогнозне моделювання та аналіз неструктурованих текстів» [3, 235-236].

В. Майер-Шенбергер і К. Кук'єр у своїй фундаментальній праці «Великі дані. Революція, яка змінить те, як ми живемо, працюємо і думаємо» [6] зазначають, що величезна кількість великих і маленьких електронних пристроїв, якими наповнений сучасний світ, кожен секунду генерують гігантські масиви цифрової інформації. І ці дані, зібрані разом і проаналізовані з допомогою сучасних високотехнологічних комп'ютерів дозволяють отримати якісно нове розуміння того, що саме містить ця інформація. А в кінцевому рахунку дозволяють відповісти на питання, які раніше не мали відповідей. «Епоха великих даних», як називають наш час автори, несе багато глибинних змін. Нові методи збору і аналізу величезного масиву даних допомагають нам розібратися в навколишньому середовищі з використанням методик, цінність яких ми тільки починаємо усвідомлювати. Справжня революція відбувається не в комп'ютерах, які збирають дані, а в самих даних і в тому, як ми їх використовуємо. На думку дослідників, «епоха великих даних ставить під питання наш стиль життя і спосіб взаємодії зі світом. Вражає те, що суспільству доведеться відмовитись від розуміння причинності подій і явищ на користь простих кореляцій поведінки і замінити знання «чому» на «що саме». Це перевертає віками встановлений порядок речей і ставить під сумнів наші фундаментальні знання про те, як приймати рішення і сприймати дійсність» [6, 14].

Автори виділяють три кроки до нового способу аналізу інформації. По-перше, сучасні технології дозволяють обробляти всі дані, що стосуються того чи іншого явища, а не сподіватися на випадкові вибірки інформації. Великі дані дають особливо чітку уяву про

деталі підкатегорій і сегментів, які неможливо було оцінити з допомогою вибіркової інформації. По-друге, у світі великих даних пунктуальна точність інформації неможлива, адже ми оперуємо даними, більшість з яких постійно змінюється. Великі дані неупорядковані, далеко неоднакової якості, часто розкидані в різних серверах всього світу. Те, що ми втрачаємо на мікрорівні, дозволяє нам робити відкриття на макрорівні. По-третє, відбувається відхід від вікових традицій пошуку причинності в усіх процесах і явищах на користь кореляції між даними, які відкривають перед нами нові знання.

Продовжуючи тему великих даних і їх використання в аналітиці, К.Андерсон в своїй роботі «Аналітична культура» [1] гостро ставить питання формування аналітичної команди професіоналів нової генерації, здатних вирішувати нові завдання в аналітичній діяльності, пов'язаних з трансформацією технологій збору і аналізу інформації на основі великих даних. Якою повинна бути ця команда? Відповідь автора – універсальною, де кожен фахівець здатен замінити в будь-який момент свого колегу. Проте в компанії, як мінімум, мають бути присутні різні типи аналітиків, що виконують певні ролі: «підприємці» – спеціалісти з роботи з великими даними; «дослідники» – спеціалісти, що мають навички роботи зі статистикою великих даних; «розробники» – експерти з сильними навичками програмування і машинного навчання на основі великих даних; «творчі спеціалісти», які вважаються ні сильними, ні слабкими в жодній з названих груп. Якщо говорити про фахову підготовку членів команди, то це, на думку К. Андерсона, інженери в сфері обробки великих даних і аналізу; бізнес-аналітики; data scientists (спеціалісти з роботи з великими даними); спеціалісти зі статистики; «кванти», тобто спеціалісти з кількісного аналізу (з базовою математичною підготовкою); спеціалісти з економічного аналізу і фінансові аналітики; спеціалісти з візуалізації даних. Така команда, на думку автора, здатна вирішувати сучасні непрості задачі, що стоять перед аналітичним підрозділом.

С. Ковальов у роботі «Настільна книга аналітика. Практичне керівництво з проекту-

вання бізнес-процесів і організаційної структури» [5] справедливо зазначає, що постійне покращення/удосконалення аналітичних процесів – один із ключових принципів будь-якої організації, що намагається не просто вижити в цьому світі, а й успішно здійснювати свою діяльність в довгостроковій перспективі. На думку С. Ковальова, побудова сучасної ефективної організації складається із трьох основних фаз: розробка стратегії, розробка бізнес-процесів і проектування на їх основі організаційної структури. Ключова роль, звичайно ж, лягає на плечі аналітиків [5, 9].

Заслужовує на увагу праця українського дослідника О. Вереса «Класифікація методів аналізу Великих даних» [2]. Як констатує автор, у сучасних умовах змінюються методи ведення бізнесу, змінюється поведінка споживачів, змінюються самі споживачі. Тому для збереження конкурентоспроможності підприємства необхідно прагнути в реальному часі дізнаватися, коли клієнти щось купують, де вони купують, і навіть що вони думають перед тим, як зайти в магазин або відвідати веб-сайт. Допомогу в цьому можуть надати Великі дані, їх аналіз та інтегрована платформа для бізнес-аналітики (BI) і аналізу Великих даних. Автором обґрунтовано поділ на групи методів і технологій аналітики Великих даних та запропоновано, з урахуванням функціональних зв'язків та формальної моделі інформаційної технології Великих даних [2, 90].

Дотичними до нашої теми можна вважати роботи Е. Шмідта [12] (глобальні зміни поведінки, стратегій компаній під впливом цифрових трансформацій); Б. Кліфтона [4] (розкриває можливості веб-аналітики, методики аналізу зібраних даних, використання Google Analytics для веб-аналітики); Д. Меліхова і І. Сарматова [7] (збірка інформаційно-аналітичних матеріалів, де акумульовано великий обсяг теоретичних і практичних матеріалів, які будуть корисні як початківцям, так і професійним аналітикам); М. Пакліна [9] (розкрито секрети бізнес-аналітики, зокрема, шлях від Великих даних до нових знань).

Мета дослідження. Систематизувати, узагальнити нові знання про операційну аналітику з погляду сьогодення та перспектив її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сучасним компаніям і організаціям слід зрозуміти, що світ уже ніколи не буде таким, яким був ще нещодавно. Глибинні і глобальні трансформації (і не тільки цифрові) відбуваються в усіх сферах людського життя і ці зміни об'єктивні і незворотні. Хто перший зреагує на виклики сьогодення, той здобуде безперечну конкурентну перевагу. Операційна аналітика, що опікується, насамперед, сферою управління, дозволяє організаціям діяти на випередження, а не реагувати на проблеми, що вже виникли. Тим самим, вона дозволяє уникнути проблем, а там, де це неможливо, зреагувати миттєво і в автоматичному режимі, що виключає «людський фактор». Однак аналітичні концепції, що лежать в основі операційної аналітики, далеко не нові (опираються на традиційну аналітику), а нове – швидкість, своєчасність, інтегрований і автоматизований характер процесів. Визначальна особливість операційної аналітики полягає в тому, що вона напряду керує діяльністю (а не просто рекомендує ті чи інші дії, як це робила традиційна аналітика), тобто безпосередньо їх реалізує.

Б. Френкс виділяє чотири основні ознаки операційної аналітики, що засвідчують її унікальність [10, 34]:

По-перше, операційна аналітика інтегрована і автоматизована. Це дає суттєві переваги: аналітик має повноцінну інформацію про об'єкт, явище, процес, а не вибірково (Аналітика 1.0); значно пришвидшується (в рази) процес прийняття рішення, уникаючи при цьому суб'єктивності («людського фактора»).

По-друге, операційна аналітика не рекомендує, а прописує дії. Ці дії прописуються негайно в автоматичному режимі після аналізу інформації через розпорядження відповідним системам.

По-третьє, операційна аналітика приймає рішення. Тобто вона не тільки прописує дії, а й одразу приймає рішення про їх виконання. Отже, бачимо суттєву різницю, бо традиційна аналітика лише надавала рекомендації, а управлінець/бізнесмен вирішували прийняти їх чи відхилити.

По-четверте, операційна аналітика здійснюється в рамках «часу прийняття рішення». В багатьох випадках – це реальний час, або близький до нього.

Безперечним є факт, що перед нами *якісно новий інструмент аналітики, новий рівень еволюції аналітичних технологій.*

Розглянемо безпосередні витрати на операційну аналітику, якими їх бачить Б. Френкс [10, 131]. Зрозуміло, що вони є орієнтовними, не кінцевими. Отже, для забезпечення процесу необхідно:

- обладнання для підтримки аналітичної обробки інформації;
- програмне забезпечення, а також витрати, пов'язані зі встановленням та налагодженням ПЗ;
- простір для розміщення обладнання та електроенергії, що буде використовуватись;
- повністю завантажену робочу силу, що потрібна для забезпечення безпеки, визначення пріоритетів ресурсів та налаштування зв'язків у мережі;
- організація збору, завантаження і підготовку даних;
- робоча сила для розвитку аналітичного процесу;
- дії по тестуванню логіки програми і точності результатів процесу;
- обслуговування платформи, ПЗ і аналітичних процесів через певний час;
- навчання персоналу навичкам користування всіма різноманітними компонентами аналітичного оточення.

Щодо кадрового забезпечення фахівцями, то ми говорили про це під час аналізу праці К. Андерсона «Аналітична культура» [1], єдине, на що ще раз акцентуємо увагу, – це універсальність, взаємозамінність спеціалістів. Серед аналітичних методик, затребуваних сьогодні, виділимо моделювання, оптимізацію (пошук оптимального варіанту), аналізи зображень, володіння машинними алгоритмами роботи, аналіз графів (взаємовідносин між людьми і організаціями), геопросторовий аналіз, текстова аналітика [10, 218]. Звичайно, базовий рівень традиційних аналітичних методик ніхто не відміняв, вони так само затребувані.

Які аналітичні продукти (інструменти) сьогодні присутні на українському ринку для забезпечення операційної аналітики? Їх доволі багато і всі хоча б перерахувати доволі складно. Для прикладу візьмемо американську електронну корпорацію IBM (<https://www.ibm.com/>)

contact/ua/uk/), де в розділі «Аналітика» пропонується сім категорій аналітичних продуктів, які задовольняють найвибагливішого споживача, оскільки відповідають світовим стандартам. Коротко розглянемо ці категорії.

1. *Аналітика в додатках*. Наприклад, пропонується система IBM SPSS Statistics, що збере і надасть повноцінну інформацію з різних джерел, яка допоможе у вирішенні ділових і дослідницьких проблем;

2. *Велика кількість даних*. Пропонуються інструменти для отримання максимальної користі з великих даних за допомогою прогновної, поведінкової і розширеної аналітики. Наприклад, система IBM Db2 Big SQL пропонує механізм інтелектуального аналізу великих даних шляхом їх об'єднання з-поміж зібраних великих корпоративних даних.

3. *Інтеграція даних*. Пропонується використання даних з різних джерел для забезпечення єдиної подачі і презентації інформації. Наприклад, система IBM Information Server в хмарі дозволяє розуміти, керувати, створювати, підтримувати, перетворювати великі дані і надавати якісну інформацію.

4. *Візуалізація даних*. Використовуються технології візуалізації інформації для передачі даних і інформування користувачів. Наприклад, технологія IBM Cognos Analytics on Cloud виявляє приховану інформацію у великих даних, пропонує нові ідеї і таким чином забезпечує зростання у даній організації.

5. *Інтернет речей*. Пропонується збирання даних з різних об'єктів і обмін ними за допомогою датчиків, електроніки і засобів зв'язку. Наприклад, сховище подій IBM Db2 Event Store з відповідною пам'яттю, що пропонує зв'язок з додатками, що керують подіями, а також аналітику реального часу. Система може одночасно зберігати і аналізувати більше 250 млрд. подій на день.

6. *Прогнозна аналітика*. Пропонується використання прогнозного моделювання, машин-

ного навчання і аналітики, щоб робити прогнози на підставі великих даних. Наприклад, технологія IBM SPSS Modeler пропонує застосувати прогнозну аналітику, щоб допомогти виявити закономірності даних, підвищити точність прогнозів і покращити процес прийняття рішень.

7. *Аналітика, що прописує дії*. Пропонується автоматизація бізнес-процесів за допомогою моделі оптимізації для підтримки бізнес-рішень. Наприклад, пропонується студія оптимізації IBM ILOG CPLEX, що оптимізує бізнес-рішення, розробляє і розгортає моделі оптимізації і створює реальні додатки для покращення бізнес-результатів. (За даними сайту: <https://www.ibm.com/cz-en/products/category/technology/analytics>).

Як бачимо, тільки цей невеликий перелік аналітичних продуктів і технологій вражає своїми функціональними можливостями. Отже, запровадження цих технологій операційної аналітики в перспективі дасть як організації, так і державі в цілому значні конкурентні переваги, скажемо більше, забезпечить революційний прорив у своєму розвитку.

Наукова новизна роботи полягає в узагальненні і систематизації нових знань про операційну аналітику з погляду сьогодення та перспектив її розвитку в межах одного дослідження.

Висновки. Операційна аналітика здійснює «електронну революцію» у сфері аналітики. Вона виводить аналітику за традиційні межі застосування. Безперечно, перед нами якісно новий інструмент, новий рівень еволюції аналітичних технологій. Операційна аналітика відкриває широкі можливості для інтеграції з різними джерелами інформації (наприклад, інтернетом речей) через відповідні додатки, через засоби зв'язку та електроніки, забезпечуючи при цьому єдине, спільне надання і презентацію інформації на основі Великих даних. Без сумніву, маємо аналітичні технології, спрямовані в майбутнє, які вже незабаром стануть домінуючими.

Список використаних джерел

1. Андерсон Карл. Аналитическая культура. От сбора данных до бизнес-результатов. Москва. Манн, Иванов и Фербер, 2017. 336 с.

2. Верес О., Оливко Р. Класифікація методів аналізу Великих даних // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Інформаційні системи та мережі. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 872. С. 84–92.
3. Дэвенпорт Том и Харрис Джоан. Аналитика как конкурентное преимущество. Новая наука побеждать. Санкт-Петербург: Бест Бизнес Букс, 2010. 256 с.
4. Клифтон Брайан. Google Analytics для профессионалов. Москва: Диалектика, 2012. 608 с.
5. Ковалев С., Ковалев В. Настольная книга аналитика. Практическое руководство по проектированию бизнес-проектов и организационной структуры. Москва: IS-Паблишинг, 2020. 360 с.
6. Майер-Шенберг В. Кукьер К. Большие данные. Революция, которая изменит то, как мы живем, работаем и мыслим. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2014. 240 с.
7. Мелихов Д. С., Сарматов И. И. Веб-аналитика: шаг к совершенству. Киев: Аналитика. Интелект. Сервис, 2010. 112 с.
8. О'Коннор Дж. Системне мислення. Пошук неординарних творчих рішень. Київ: Наш формат, 2018. 240 с.
9. Паклин Н. Б., Орешков В. И. Бизнес-аналитика: от данных к знаниям (+CD): Учебное пособие. СПб: Питер, 2013. 704 с.
10. Фрэнкс Б. Революция в аналитике. Как в эпоху Big Data улучшить ваш бизнес с помощью операционной аналитики. Москва: Альпина Паблишер, 2018. 320 с.
11. Фрэнкс Б. Укрощение больших данных: как извлекать знания из массивов информации с помощью глубокой аналитики. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2014. 352 с.
12. Шмидт Эрик. Новый цифровой мир. Как технологии меняют жизнь людей, модели бизнеса и понятие государств. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2013. 368 с.

References

1. Anderson Karl (2017). Analytical culture. From data collection to business results. Moscow: Mann, Ivanov i Ferber [in Russian].
2. Veres, O. & Olyvko, R. (2017). Classification of methods of analysis of big data. Visnyk Nacionalnogo univertsytetu «Lvivska politexnika». Seriya: Informacijni systemy ta merezhi, 872, 84–92 [in Ukrainian].
3. Davenport, Tom & Harris Joan (2010). Analytics as a competitive advantage. The New Science of Winning. Novaya nauka pobezhdat. Saint Petersburg: Best Byznys Buks [in Russian].
4. Klyfton, Brajan (2012). Google Analytics for Professionals. Moscow: Dyalektyka [in Russian].
5. Kovalev, S. & Kovalev, V. (2020). Handbook of the analyst. A practical guide to the design of business projects and organizational structure. Moscow: IS-Publishing [in Russian].
6. Mayer-Shenberg Viktor & Kennet Kuker (2014). Big data. A revolution that will change the way we live, work and think. Moscow: Mann, Ivanov and Ferber [in Russian].
7. Melyxov, D. S. & Sarmatov, Y. Y. (2010). Web analytics: a step to perfection. Kyiv: Analytyka. Yntelekt. Servys [in Russian].
8. O'Konnor, Dzhozef (2018). System thinking. Search for extraordinary creative solutions. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
9. Paklin, N. B. & Oreshkov, V. I. (2013). Business Analytics: From Data to Knowledge (+ CD): training manual. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
10. Frenks, B.I (2018). A revolution in analytics. How to Improve Your Business in the Big Data Era with Operational Analytics. Moscow: Alpyna Pablysher [in Russian].
11. Frenks, B. (2014). Taming Big Data: How to Extract Knowledge from Massives of Information Using Deep Analytics. Moscow: Mann, Ivanov i Ferber [in Russian].
12. Shmidt, Eryk. (2013). New digital world. How technologies change people's lives, business models and the concept of states. Moscow: Mann, Ivanov i Ferber [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 05.01.2021
Отримано після доопрацювання 18.02.2021
Прийнято до друку 10.13.2021*

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. ІНФОРМОЛОГІЯ

УДК 316.77:303.02+519.23/24

Цитування:

Копанєва В. О., Костенко Л. Й., Симоненко Т. В. Розвиток математичних засад соціальних комунікацій. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 42–49

Kopaneva V., Kostenko L., Symonenko T. (2021). Development of mathematical fundamentals of social communications. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 42–49 [in Ukrainian].

Копанєва Вікторія Олександрівна,

кандидат історичних наук,

директор Наукової бібліотеки

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

vkoraneva@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-9838-4855>**Костенко Леонід Йосипович,**

кандидат технічних наук,

старший науковий співробітник,

старший науковий співробітник відділу бібліометрії і наукометрії

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

kostenko@nbuv.gov.ua

<https://orcid.org/0000-0001-7629-1228>**Симоненко Тетяна Василівна,**

кандидат наук із соціальних комунікацій,

завідувач відділу бібліометрії і наукометрії

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

tsimonenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4188-8280>**РОЗВИТОК МАТЕМАТИЧНИХ ЗАСАД
СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

Мета роботи. Узагальнення закономірностей явищ та процесів соціальних комунікацій і розробка на цій основі їх єдиної математичної моделі. **Методологічним базисом** дослідження обрано системний, інфометричний і синергетичний підходи до розвитку математичних засад соціальних комунікацій. Перший з них (системний) спрямований на узагальнення емпіричних закономірностей масштабування в бібліотечній справі, лінгвістиці та наукознавстві. Другий (інфометричний) орієнтований на одержання аналітичного опису кількісних відношень між суб'єктами та об'єктами соціальних комунікацій, третій (синергетичний) – на створення їх єдиної математичної моделі. **Наукова новизна** роботи полягає у розвитку уявлень про масштабну інваріантність явищ і процесів соціальних комунікацій, які апроксимуються емпіричними закономірностями Бредфорда, Лотки та Ципфа. Здійснено комплексний аналіз цих закономірностей і констатовано, що вони відрізняються тільки сферами використання і слід ставити питання про встановлення єдиної математичної моделі цих закономірностей. Обґрунтовано необхідність використання стійких законів розподілу теорії ймовірностей для аналітичного опису феномену масштабування та самоорганізації процесів соціальних комунікацій. Встановлено, що розглянуті процеси описуються стійким законом розподілу з характеристичним коефіцієнтом, рівним константі золотого перетину. **Висновки.** Закономірність концентрації та розсіювання інформації Бредфорда, лінгвостатистична закономірність Ципфа і

закономірність розподілу вчених за публікаційною активністю Лотки є виявом латентних відношень між суб'єктами й об'єктами соціальних комунікацій (авторами, публікаціями, термінами тощо). Здійснене в роботі з'ясування цих прихованих відношень і визначення математичного апарату для їх точного опису й аналізу забезпечить розвиток наукової бази соціальних комунікацій і перехід від апроксимаційного до аналітичних досліджень у цій сфері.

Ключові слова: соціальні комунікації, математичні моделі, масштабна інваріантність, теорія ймовірностей, стійкі розподіли, самоорганізація.

Koraneva Victoria,

Ph.D. in Historical Sciences,
Director of the Scientific Library,
National Academy of Management of Culture and Arts

Kostenko Leonid,

Ph.D. in Technical Sciences,
Senior Research Fellow,
senior researcher of the Department of Bibliometrics and Scientometrics,
National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky

Symonenko Tetyana,

Ph.D. in Social Communications,
Head of the Department of Bibliometrics and Scientometrics,
National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky

DEVELOPMENT OF MATHEMATICAL FUNDAMENTALS OF SOCIAL COMMUNICATIONS

The purpose of the article is to generalize the patterns of phenomena and processes of social communications and to develop on this basis their unified mathematical model. The methodology is a systematic, infometric, and synergetic approaches to the development of mathematical principles of social communication. The first one (systematic) is to generalize the empirical patterns of scaling in librarianship, linguistics, and science. The second one (infometric) is to obtain an analytical description of the quantitative relationship between the subjects and objects of social communications, the third one (synergetic) is to create their unified mathematical model. The scientific novelty of the work lies in the development of ideas about the large-scale invariance of phenomena and processes of social communications, which are approximated by the empirical laws of Bradford, Lotka, and Zipf. A comprehensive analysis of these patterns was performed, and it was stated that they differ only in areas of use, and we should raise the question of establishing a unified mathematical model of these patterns. The necessity of using stable laws of distribution of probability theory for the analytical description of the phenomenon of scaling and self-organization of social communication processes was substantiated. It was found that the considered processes are described by a stable distribution law with a characteristic coefficient equal to the constant of the golden section. Conclusions. Bradford's law of concentration and scattering of information, Zipf's linguistic-statistical law, and Lotka's law of distribution of scientists by publishing activity are manifestations of latent relations between subjects and objects of social communication (authors, publications, terminology, etc.). Clarifying these hidden relationships and defining the mathematical apparatus for their accurate description and analysis, as was done in the study, will ensure the development of the scientific base of social communications and the transition from approximation to analytical research in this area.

Key words: social communications, mathematical models, scale invariance, probability theory, stable distributions, self-organization.

Актуальність теми дослідження. Появу терміну «соціальні комунікації» пов'язують із Другим Ватиканським Собором 1963 р., у документах якого під цим словосполученням розглядаються нові засоби реалізації місії церкви в епоху інформаційних технологій [1]. Хоча феномен соціальних комунікацій набув поширення в другій половині ХХ ст., його витоком слід вважати лінгво-філософські та бібліопсихологічні дослідження О. О. Потебні [2], М. О. Рубакіна [3] та ін., які здійснювались ще в ХІХ ст.

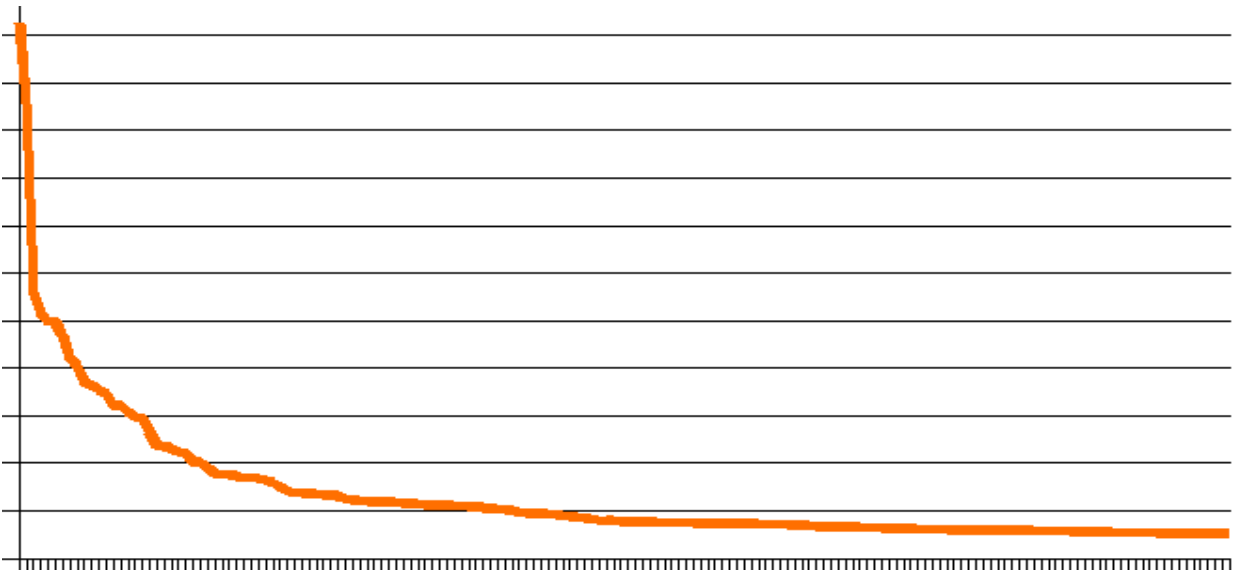
Серед сучасних наукових трактувань соціальних комунікації варто виокремити концепції В. Ільганаєвої, Г. Почепцова, В. Різуна, А. Соколова, О. Холода. Так, В. Ільганаєва розглядає соціальні комунікації як систему комунікаційної діяльності в суспільстві [4], Г. Почепцов акцентує увагу на процеси трансформації вербальної сфери в невербальну та навпаки [5]. В. Різун наполягає на підтримці контактів між членами певної соціальної групи чи суспільства в цілому [6], А. Соколов визначає соціальні комунікації як рух символів у соціальному часі та просторі [7], а О. Холод – як комплекс організованих дій, спрямованих на обмін соціально детермінованою інформацією [8].

Підходи цих вчених до визначення об'єкта, предмета та методів дослідження соціальних комунікацій мають певні розбіжності. Водночас однаковими є їх погляди щодо багатоаспектності цієї галузі науки та широти проблематики, що потребує розгляду та аналізу в її межах. Однією з нагальних проблем є розвиток математичних засад соціальних комунікацій, зокрема розробка єдиної моделі сімейства емпіричних закономірностей інформаційних явищ і процесів у соціокомунікаційних структурах. Вирішення цього завдання надасть нових імпульсів для розвитку теорії соціальних комунікацій і сприятиме підвищенню статусу та ролі цієї галузі знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У першій половині ХХ ст. емпірично було виявлено ряд статистичних закономірностей, які описують явища та процеси самоорганізації в бібліотечній справі, наукознавстві та

лінгвістиці. Вони носять імена першовідкривачів – Бредфорда, Лотки та Ципфа. Ці закономірності є виявом об'єктивно існуючих, але теоретично не обґрунтованих кількісних відношень між суб'єктами та об'єктами соціальних комунікацій (вченими, публікаціями, термінами тощо). З'ясування цих прихованих відношень і визначення математичного апарату для їх точного опису й аналізу забезпечить розвиток наукової бази соціальних комунікацій і сприятиме набуттю емпіричними закономірностями статусу закону як частини такої наукової бази.

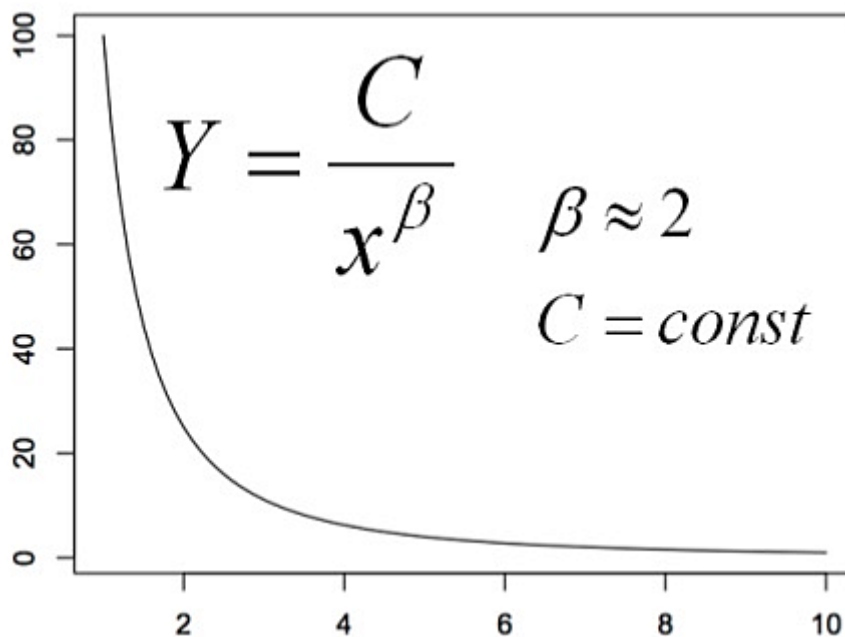
Лінгво-статистична закономірність Ципфа наближено описує розподіл частоти використання слів будь-якої мови [9]. Закономірність має наступне «гуманітарне» формулювання: якщо всі слова досить довгого тексту впорядкувати за зменшенням частоти їх вживання, то частота використання конкретного слова в такому списку буде обернено пропорційна його порядковому номеру. Наприклад, друге за вживаності слово зустрічається приблизно в два рази рідше, ніж перше, третє – в три рази рідше і так далі. Закономірність Ципфа підтверджена для всіх мов, наукових і художніх текстів, ресурсів мережі інтернет тощо. Слід уточнити, що ця закономірність первісно була виявлена в процесі розробки раціональної системи стенографії. У ній повинна бути кореляція між частотою використання слова і відповідним йому стенографічним знаком: цей знак повинен бути простішим для більш уживаного слова. Мистецтво стенографії зародилось ще в Єгипті за часів фараонів, потім перейшло до греків та римлян і в ХVІІІ ст. набуло поширення в країнах Європи. З точки зору сучасної теорії інформації стенографія – це своєрідна спроба вирішити задачу оптимального кодування з урахуванням пропускної здатності каналу передачі даних. Нижче на рис. 1 наведено запозичену з Вікіпедії графічну ілюстрацію закономірності Ципфа. На горизонтальній осі наведено ранг слова (номер у впорядкованому за вживаністю списку), а на вертикальній – частота використання слова.

Рис. 1. Ілюстрація закономірності Ципфа – залежності між рангом слова і частотою його використання

У наукознавстві аналогом лінгво-статистичної закономірності Ципфа є розподіл науковців за публікаційною активністю, що отримав назву закономірності Лотки [10]. У спрощеному вигляді цей розподіл формулюється наступним чином: у будь-якій науковій спільноті кількість вчених, які мають X статей, обернено пропорційна квадрату X . Графік,

що ілюструє цей розподіл, наведено на рис. 2 (джерело інформації – <https://www.slideshare.net/CherryPasha/gauss-vs-pareto-rastyannikov-pavel>). На цьому графіку по горизонтальній осі – кількість науковців, кожний із яких підготував Y публікацій, по вертикальній – число цих публікацій.

Рис. 2. Ілюстрація закономірності Лотки – розподіл науковців за публікаційною активністю

Закономірність Бредфорда, сформульована ним у 1934 р, характеризує розподіл статей з певної тематики в масиві періодичних видань [11]. Її первинне формулювання полягає в наступному. Якщо журнали розмістити в порядку зменшення в них кількості статей з обраної теми і отриманий список розділити на три зони з однаковою чисельністю статей по цій темі, то кількість журналів в кожній групі буде співвідноситися як $1 : n : n^2$, (степенева залежність).

Розглянуті закономірності проявляються в різних сферах наукових комунікацій (бібліотечній справі, інфометрії, лінгвістиці, наукометрії тощо). Вони відрізняються тільки сферами використання, тому слід ставити питання про єдиний тип таких закономірностей. Виявлення цього типу приділили значну увагу. Однак, відсутність єдиного методологічного підходу до вивчення всього спектру розглянутих закономірностей не сприяла розробці їх єдиної математичної моделі.

Метою дослідження є узагальнення закономірностей явищ і процесів у різних сферах соціальних комунікацій і розробка їх єдиної математичної моделі.

У проведеному вище огляді розглядається широкий спектр явищ і процесів соціальних комунікацій і основні форми їх математичного опису. Неодноразово висловлювалося припущення, що, незважаючи на відмінності в їх зовнішньому вигляді, ці закономірності є варіантами однієї форми опису. Той факт, що єдина математична модель може описувати широкий спектр явищ, часто позаінформаційної сфери, викликає подив. У роботах А. Букштейн [12, 13] йдеться про те, що пояснення цього феномену слід шукати, виходячи не з моделей конкретної предметної галузі, а ґрунтуючись на властивостях єдиної закономірності. Ним також зазначена необхідність визначення набору властивостей, якими повинні володіти предметні галузі для виявлення такої закономірності, яку в цьому випадку можна назвати законом.

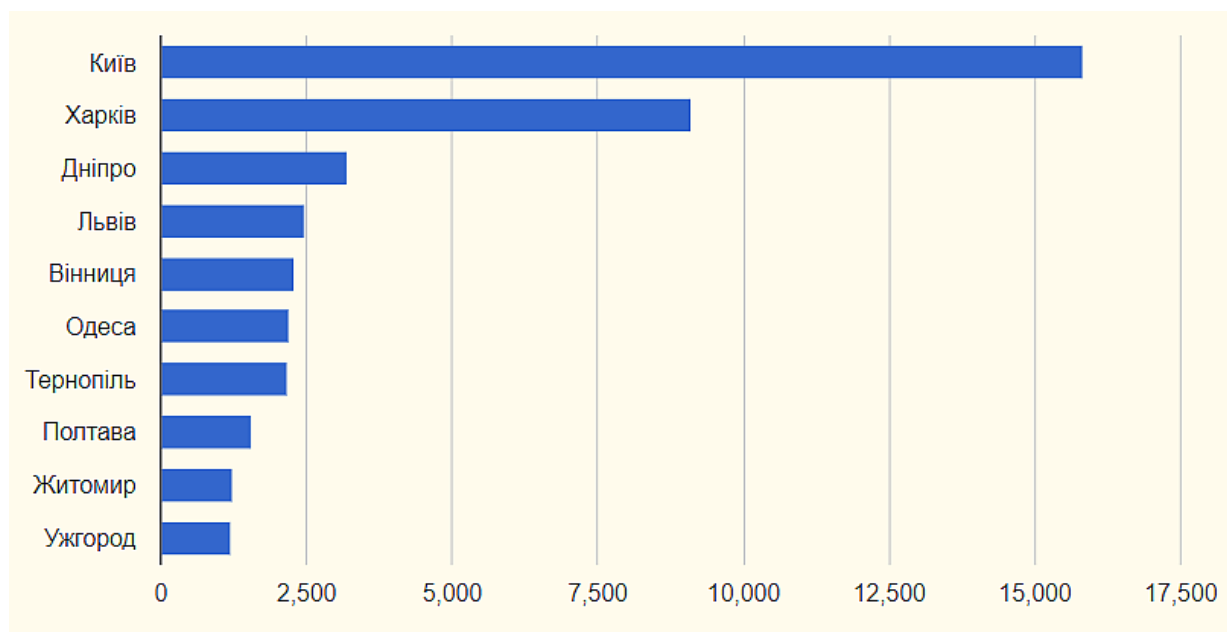
Подальшим розвитком концептуальних положень А. Букштейна можна вважати публікації [14, 15], де в якості такої властивості розглядається феномен масштабної інваріант-

ності інформаційних явищ і процесів у системі наукових комунікацій. У цих публікаціях зроблена перша спроба обґрунтувати необхідність і достатність цієї властивості для опису єдиної аналітичної залежності всіх розглянутих закономірностей у системі наукових комунікацій.

Ідея, покладена в основу нашого дослідження, полягає в наступному: статистичні закономірності Бредфорда, Лотки, Ціпфа є виявом об'єктивно існуючих, але теоретично не обґрунтованих кількісних відношень між суб'єктами й об'єктами соціальних комунікацій (вченими, публікаціями, термінами тощо). Як один із прикладів прояви такого латентного відношення наведемо розподіл українських вчених, які представлені в інформаційно-аналітичній системі «Бібліометрика української науки» [16].

Подальший розвиток теоретичної бази соціальних комунікацій вимагає застосування математичного апарату для точного опису сімейства згаданих вище закономірностей Бредфорда, Лотки і Ціпфа. При визначенні цього апарату будемо виходити з того, що цим закономірностям властива масштабна інваріантність (самоподібність) інформаційних процесів і явищ, тобто властивість зберігати форму рівнянь при довільних змінах масштабів (часових, просторових тощо). Спочатку концепція масштабної інваріантності розроблялася в рамках фізичних теорій [17]. Вона мала на увазі властивість незмінності рівнянь, що описують певну теорію, при зміні всіх відстаней і проміжків часу в однаково число раз. Такі зміни утворюють групу масштабних перетворень (так званих перетвореннями подібності).

Стосовно сфери соціальних комунікацій питання масштабної інваріантності порушено в статтях українських вчених [14, 15], де констатовано, що самоподібність інформаційних потоків і процесів проявляється при будь-яких їх кількісних змінах. Закономірність Ціпфа дотримується і для «тонких», і для «товстих» книг; закономірність Бредфорда має місце для довільної кількості періодичних видань; закономірність Лотки не залежить від обсягів вибірки вчених, сфер їх діяльності та географічного місця роботи.

Рис. 3. Розподіл за містами українських вчених, публікації яких представлено в системі «Бібліометрика української науки»: по горизонталі – кількість вчених, по вертикалі – міста

Математичний опис масштабно інваріантних закономірностей вимагає застосування стійких законів розподілу теорії ймовірностей. У математичному сенсі стійкість закону розподілу – властивість зберігати його тип для будь-якої суми випадкових величин, що мають цей розподіл [18]. Математична абстракція «випадкова величина» в соціальних комунікаціях набуває чітку конкретику. Для закономірності Бредфорда – це кількість статей з певної теми в журналі, для закономірності Лотки – число публікацій конкретного вченого, для закономірності Ципфа – частота використання слова в досить довгому тексті. Таке трактування згаданих випадкових величин дозволяє зробити наступний висновок: закономірності Бредфорда, Лотки і Ципфа, якими наближено описуються інформаційні явища і процеси в різних сферах соціальних комунікацій, слід розглядати як вияв стійкого закону розподілу ймовірностей.

З теорії ймовірностей відомо, що стійкі закони розподілу в загальному випадку не описуються елементарними функціями. Тому численні спроби отримати точну модель досліджуваних закономірностей на основі степеневих або гіперболічних функцій не могли

мати успіху [18]. Дослідження стійких законів розподілу здійснюється з використанням їх характеристичних функцій. Ключовим параметром цих функцій є показник стійкості. Один із підходів до визначення його кількісного значення для розглянутих закономірностей наведено в статті «Золотая пропорция как инвариант структуры текста» [19] на прикладі аналізу закономірності Ципфа. Авторами цієї роботи встановлено, що оптимальна апроксимація цієї закономірності досягається при значенні згаданого характеристичного показника, який дорівнює константі золотого перетину. Ця константа є ірраціональним числом, величина якого становить приблизно 0,618. Аналогічний результат отримано і В. Горьковою [20], де наведені результати аналізу документальних інформаційних потоків і сформульований принцип кратних відношень, суть якого полягає в сталості відношень частин інформаційного простору.

Вияв масштабної інваріантності в соціальних комунікаціях не є унікальним феноменом. Він присутній у біології (розподіл біорізноманіття організмів на певній території), географії (розподіл населених пунктів за кількістю жителів), економіці (розподіл мате-

ріальних благ в суспільстві), архітектурі (геометричні пропорції споруд) тощо [21].

У цілому явища масштабної інваріантності – свідчення їх належності до єдиного континууму і загального взаємозв'язку та взаємозалежності між процесами в природі і суспільстві. Масштабна інваріантність розглядається однією з симетрій, які формують наш Всесвіт і впливають на його розвиток. Тому закономірності соціальних комунікацій – це локальний вияв більш загального закону, який поширюється на широке коло явищ природно-наукового і соціального характеру.

Висновки. Розвиток уявлень про масштабну інваріантність явищ і процесів соціальних комунікацій дозволив узагальнити ста-

тистичні закономірності Бредфорда, Лотки та Ципфа і представити їх у вигляді одного закону – стійкого закону розподілу теорії ймовірностей з характеристичним показником, рівним константі золотого перетину. Це дозволяє перейти від апроксимаційних моделей соціальних комунікацій до їх аналітичного опису.

У теоретичному плані подальший розвиток цього дослідження доцільно спрямувати на пошук оптимальної апроксимації вищезгаданого стійкого закону. У прикладному аспекті слід забезпечити практичне використання узагальненої математичної моделі закономірностей соціальних комунікацій шляхом створення спеціалізованої комп'ютерної програми та/або табличних форм відображення цих закономірностей.

Список використаних джерел

1. Decree on the Media of social communications inter mirificasolemnly promulgated by his holiness pope Paul vi on december 4, 1963. chapter I.
2. Потебня А. А. Мысль и язык. Киев : СИНТО, 1993. 192 с.
3. Рубакин Н. А. Психология читателя и книги. М.: Книга, 1977. 263 с.
4. Ільганаєва В. О. Соціальна комунікація як об'єкт теоретизації // Філософія людського спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація. 2009. № 1. С. 60–67.
5. Почепцов Г. Г. Соціальні комунікації і нові комунікативні технології // Комунікація. 2010. № 1. С. 19–26.
6. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій // Психолінгвістика. 2012. Вип. 10. С. 305–314.
7. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации: учеб. пособ. СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. 461 с.
8. Холод О. М. Соціальні комунікації: соціо- і психолінгвістичний аналіз : [навч. посіб.]. Вид. 2-ге, допов. і переробл. Л. : ПАІС, 2011. 288 с.
9. Zipf G. Human Behavior and the Principle of Least Effort. Cambridge, Massachusetts : Addison-Wesley, 1949. 573 p.
10. Lotka A. The frequency distribution of scientific productivity // Journal of the Washington Academy of Sciences. 1926. 16(12). pp. 317–323.
11. Bradford S. Sources of Information on Specific Subjects // Engineering: An Illustrated Weekly Journal (London). 1934. 137. pp. 85–86.
12. Bookstein A. Informetric distributions, part I: Unified overview // Journal of the Association for Information Science and Technology. 1990. Vol. 41, Issue 5. pp. 368–375.
13. Bookstein A. Informetric distributions, part II: Resilience to ambiguity // Journal of the Association for Information Science and Technology. 1990. Vol. 41, Issue 5. pp. 376–386.
14. Костенко Л. Закономірності соціальних комунікацій // Вісник Книжкової палати. 2017. № 11. С. 12–15.
15. Kostenko L., Symonenko T. A study of self-organization of scientific communications: from statistical patterns to law // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2020. № 1/2 (103). С. 24–29.
16. Бібліометрика української науки: інформаційно-аналітична система. URL: <http://www.nbuvip.gov.ua/bpnu/>. (дата звернення: грудень 2020)
17. Физическая энциклопедия. Том 3. Магнитоплазменный – Пойнтинга теорема / А. М. Прохоров (гл. ред.) и др. М. : «Большая Российская энциклопедия», 1992. 672 с.
18. Справочник по теории вероятностей и математической статистике / В. С. Королук, Н. И. Портенко, В. А. Скороход, А. Ф. Турбин. М. : Наука, 1985. 640 с.

19. Ломакин Д. В., Панкратова А. З., Суркова А. С. Золотая пропорция как инвариант структуры текста // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. 2011. № 4 (1). С. 196–199.
20. Горькова В. И. Информетрия (количественные методы в научно-технической информации) // Итоги науки и техники. Сер. Информатика. Т. 10. М. : ВИНТИ, 1988. 328 с.
21. Шредер М. Фракталы, хаос, степенные законы. Ижевск : НИЦ «Регулярная и хаотическая динамика», 2001. 528 с.

References

1. Decree on the Media of social communications inter mirificasolemnly promulgated by his holiness pope Paul vi on december. (1963). 4, chapter I.[In English].
2. Potebnia, A. A. (1993). Thought and language. Kyiv: SYNTO [in Russian].
3. Rubakyn, N. A. (1977). The psychology of the reader and the book. M. : Knyha [in Russian].
4. Ilhanaieva, V. O., (2009). Social communication as an object of theorizing. Filosofiia liudskoho spilkuvannia: filosofiia, psykhohiia, sotsialna komunikatsiia. 2009. № 1. С. 60–67 [in Ukrainian].
5. Pocheptsov, G. G. (2010). Social communications and new communication technologies. Komunikatsiia. 2010. № 1. 19–26 [in Ukrainian].
6. Rizun, V. V. (2012). Essays on the methodology of social communication research. Psykholinhvistyka. 2012. Вип. 10. 305-314 [in Ukrainian].
7. Sokolov A. V. (2002). General theory of social communication. SPb. : Yzd-vo Mykhailova V. A. [in Russian].
8. Kholod, O. M. (2011). Social communications: socio- and psycholinguistic analysis. L. : PAIS. [in Ukrainian].
9. Zipf, G. (1949). Human Behavior and the Principle of Least Effort. Cambridge, Massachusetts: Addison-Wesley [In English].
10. Lotka, A. (1926). The frequency distribution of scientific productivity. Journal of the Washington Academy of Sciences, 16(12), 317-323 [In English].
11. Bradford, S. (1934). Sources of Information on Specific Subjects. Engineering: An Illustrated Weekly Journal (London), 137, 85–86 [In English].
12. Bookstein, A. (1990). Informetric distributions, part I: Unified overview. Journal of the Association for Information Science and Technology, 41(5), 368-375 [In English].
13. Bookstein, A. (1990). Informetric distributions, part II: Resilience to ambiguity. Journal of the Association for Information Science and Technology, 41 (5), 376-386 [In English].
14. Kostenko, L. (2017). Regularities of social communications. Visnik Knizhkovoyi palaty, 11, 12-15 [in Ukrainian].
15. Kostenko L., Symonenko T. (2020). A study of self-organization of scientific communications: from statistical patterns to law. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 1/2 (103), 24-29 [In English].
16. Bibliometrics of Ukrainian science: information-analytical system.. URL: <http://www.nbuviap.gov.ua/bpnu/> [in Ukrainian].
17. Prohorov, A. M. i dr. (1992). Physical encyclopedia. Volume 3. Magnetoplasmic - Poynting's theorem. Moskva, «Bolshaya Rossijskaya enciklopediya» [in Russian].
18. Korolyuk, V. S., Portenko, N. I., Skorohod, V. A., Turbin, A. F. (1985). Handbook of Probability Theory and Mathematical Statistics. M. : Nauka [in Russian].
19. Lomakin, D. V., Pankratova, A. Z., Surkova, A. S. (2011). Zolotaya proporciya kak invariant struktury teksta. Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N. I. Lobachevskogo, 4 (1), 196-199 [in Russian].
20. Gorkova, V. I. (1988). Informmetry (quantitative methods in scientific and technical information). Itogi nauki i tehniki. Ser. Informatika, M. : VINITI, 10 [in Russian].
21. Shreder, M. (2001). Fractals, chaos, power laws. Izhevsk : NIC «Regulyarnaya i haoticheskaya dinamika» [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 10.02.2021
Отримано після доопрацювання 20.02.2021
Прийнято до друку 25.03.2021*

УДК 316.77:125

Цитування:

Комова М. В. Метод постулатної екстраполяції документальної інформації в блогосфері. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 50–57.

Komova M. (2021). Of postulative extrapolation of documental information in the blogosphere. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 50–57 [in Ukrainian].

Комова Марія Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»
maria.komova@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4115-3690>

МЕТОД ПОСТУЛАТНОЇ ЕКСТРАПОЛЯЦІЇ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В БЛОГОСФЕРІ

Метою роботи є обґрунтування методу постулатної екстраполяції документальної інформації в блогосфері. Для досягнення цієї мети необхідно виконати завдання: визначити особливості та ресурсність методу постулатної екстраполяції документальної інформації в блогосфері; обґрунтувати поняття «синергетична парадигма інформаційної взаємодії» як кінцевий продукт використання методу; визначити вимоги до адекватності синергетичної парадигми інформаційної взаємодії; обрати та обґрунтувати вибір емпіричної бази застосування методу. **Методологія дослідження** полягає у використанні загальнонаукових методів: аналізу, синтезу, логічного методу. Застосування цих методів дало змогу обґрунтувати метод постулатної екстраполяції документальної інформації в блогосфері, обрати та обґрунтувати вибір емпіричної бази застосування методу. Метод візуалізації використано для представлення результатів дослідження. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що в статті запропоновано та обґрунтовано метод постулатної екстраполяції документальної інформації в блогосфері. **Висновки.** На базі інструментарію семантичного аналізу контенту медіа, соціальних мереж розвиваються спеціальні методи дослідження документальної інформації. Метод постулатної екстраполяції документальної інформації в блогосфері дозволяє встановити кореляцію однієї чи кількох ознак картини світу блогерів (професійної, освітньої, гендерної належності) з параметрами їхнього постингу (публікаційною активністю, тематикою постів, особливостями зворотного зв'язку) та дасть можливість сформулювати обґрунтоване твердження про це. Формалізація відношень суб'єктів в системі «картина світу блогерів – контент» у вигляді синергетичної парадигми інформаційної взаємодії дає можливість ідентифікувати авторство контенту за професійною чи іншою ознакою, використовувати технології управління інформаційними потоками, а також прогнозувати тренди впливу блогінгу різних соціальних груп на суспільну свідомість, аксіологічні зрушення, рівень критичного мислення, критичного сприйняття дійсності.

Ключові слова: блогосфера, блог, блогер, постинг, постулатна екстраполяція, документальна інформація.

Komova Maria,
Candidate of Philological Sciences (Ph.D.),
Associate professor at the Department
of Social Communication and Information Science,
Lviv Polytechnic National University

OF POSTULATIVE EXTRAPOLATION OF DOCUMENTAL INFORMATION IN THE BLOGOSPHERE

The purpose of the article is to study the justification of the method of postulate extrapolation of documental information in the blogosphere. To achieve this goal it is necessary to perform the following

tasks: to determine the features and resourcefulness of the method of postulate extrapolation of documental information in the blogosphere; to justify the concept of «synergetic paradigm of information interaction» as the result of the use of the method; to determine the requirements for the adequacy of the synergetic paradigm of information interaction; to choose and justify the empirical basis for the application of the method. **The methodology** is based on analysis, synthesis, and logical methods. The application of these methods made it possible to substantiate the method of postulate extrapolation of documental information in the blogosphere, to choose and justify the empirical basis for the application of the method. The visualization method was used to present the results of the study. **The scientific novelty** of the work is proposing and justifying the method of postulate extrapolation of documental information in the blogosphere. **Conclusions.** Based on the tools of semantic analysis of media content and social networks, a special method of documental information research are being developed. The method of postulate extrapolation of documental information in the blogosphere allows establishing the correlation of one or more features of the bloggers' world (professional, educational, gender) with the parameters of their posting (publishing activity, topics of posts, feedback). This will make it possible to formulate a reasonable statement. Formalization of links between subjects in the system «picture of the world of bloggers - content» in the form of the synergetic paradigm of information interaction gives the chance to identify authorship of content on a professional basis or other sign, to use technologies of management of information flows, and also to predict trends of influence of blogging of various social groups on public consciousness, the level of critical thinking and critical perception of reality.

Key words: blogosphere, blog, blogger, posting, postulate extrapolation, documental information.

Актуальність теми дослідження. Методологія досліджень із соціальних комунікацій опирається на теорії, концепції, гіпотези, поняттєво-категоріальний апарат, висвітлений у працях вітчизняних і закордонних науковців. Методологічну основу досліджень становлять загальнонаукові методи і спеціальні методики до вивчення закономірностей та особливостей функціонування явищ, процесів, які відбуваються в соціальних комунікаціях. Дослідження спираються на загальнонаукові і базові для соціальних комунікацій підходи: *інформаційний*, що ґрунтується на загальнонауковій категорії інформація для теоретичного осмислення предмета вивчення; *семіотичний*, який ґрунтується на розгляді соціальних явищ і процесів крізь призму базової категорії знаку; *діяльнісний*, який ґрунтується на базовій категорії діяльності; *системний*, який використовує загальнонаукові категорії система, структура, функція. Пропонуємо розширити спектр спеціальних методів дослідження документальної інформації, запропонувавши метод *постулатної екстраполяції документальної інформації*, який ґрунтується на методології прагматики, тобто на виявленні відношень між знаковими системами і тими, хто їх використовує, на вивченні передачі значення і розуміння змісту в контексті висловлення. Метод постулатної екстраполяції документальної

інформації передбачає виявлення тих значень висловлення, яке вкладає в нього автор.

Метою роботи є обґрунтування методу постулатної екстраполяції документальної інформації в блогосфері. Для досягнення цієї мети необхідно виконати *завдання*: визначити особливості та ресурсність методу постулатної екстраполяції документальної інформації в блогосфері; обґрунтувати поняття «синергетична парадигма інформаційної взаємодії»; визначити вимоги до адекватності синергетичної парадигми інформаційної взаємодії; обрати та обґрунтувати вибір емпіричної бази застосування методу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження соціальних мереж, у яких реалізує свої інформаційні потреби громадянське суспільство, набули значного поширення. Соціальне середовище інтернету має величезний потенціал як інформаційно-пошукове поле для реалізації різноманітних науково-теоретичних та прикладних проблем. Соціальні мережі використовуються як потужна база для реалізації методів наукових досліджень, що ґрунтуються на застосуванні інформаційних технологій. Вагомим напрямом наукових досліджень є розроблення методів ідентифікації релевантної інформації [3; 6; 16; 17; 18].

Обґрунтування вибору емпіричної бази дослідження. До критеріїв обрання певної бло-

госфери як емпіричної бази застосування методу постулатної екстраполяції належать: високий рівень популярності, дотримання професійних стандартів журналістики, проведення наукових і соціологічних досліджень її діяльності. На наш погляд, вагомими аргументами обрання блогосфери інтернет-видання Цензор.НЕТ є високий рівень відвідуваності. За версією сайту Alexa Internet, Цензор.НЕТ входить до кола 50 найбільш відвідуваних інформаційних інтернет-ресурсів України [19]. За даними наукометричної бази даних, пошукової системи для науковців Google Scholar, інтернет-видання Цензор.НЕТ є об'єктом дослідження у 78 наукових працях [14]. Цензор.НЕТ є популярним інформаційним ресурсом серед користувачів. Пошукова система Google фіксує 4 млн. згадок про нього [15]. Про популярність та дотримання професійних стандартів Цензор.НЕТ свідчать дані соціологічних досліджень. Так, за результатами рейтингових досліджень сайту Marketer, Цензор.НЕТ входить у десятку топ популярних новинних сайтів України: за кількістю унікальних переглядів посідає 4 місце, за позицією при пошуковому запиті – 6. Marketer відзначає індивідуальність поглядів сайту на події в Україні та світі, наявність цільової аудиторії [4]. Інтернет Асоціація України опублікувала рейтинг ТОП-100 новинних сайтів, які мають власну редакцію і генерують власний контент суспільно-політичної тематики. Рейтинг складено на базі медіа-панелі в 5 тис. осіб, які представляють українську аудиторію старше 15 років. За версією Інтернет Асоціації України, Цензор.НЕТ займає: на травень 2019 року – 17 позицію (охоплення становить 8%) [9]; на грудень 2019 – 14 позицію (охоплення становить 7%) [8].

Цензор.НЕТ перебуває в колі соціологічних досліджень української громадської організації, журналістського аналітичного центру Інституту масової інформації (ІМІ). Інститут провів рейтингування 10 українських новинних сайтів щодо дотримання трьох основних професійних стандартів журналістики: балансу думок і поглядів; рівня роботи з джерелами і дотримання стандарту достовірності; відокремлення фактів від коментарів. За версією ІМІ, Цензор.НЕТ входить в десятку найпопулярніших новинних сайтів і посідає 6 місце з рівнем

дотримання журналістських стандартів – 88%; деталізовано: баланс у новинах – 76%, достовірність – 96%, відокремлення фактів від коментарів – 92% [11]. Інститут масової інформації виконує аналітичне опрацювання даних сайту SimilarWeb, який моніторить трафік понад 80 млн сайтів світу та надає статистику у відкритому доступі. Відповідно до дослідження трафіку 50 найвідвідуваніших українських онлайн-медіа, Цензор.НЕТ займає 8 місце за кількістю переглядів – 18,33 млн. (на травень 2020 року) [7]. Отже, блогосфера, створена на технологічній платформі інтернет-видання Цензор.НЕТ відповідає критеріям, які надаються до емпіричної бази апробації методу постулатної екстраполяції.

Виклад основного матеріалу. Для вивчення різних аспектів реалізації функціональних особливостей блогосфери в мережевому середовищі пропонуємо використовувати метод постулатної екстраполяції блогосфери, який дає змогу встановити кореляцію компонентів картини світу блогерів (професійної, гендерної, релігійної належності) з характеристиками продукованих ними блогів. Застосування методу постулатної екстраполяції дає можливість на основі певної вихідної позиції сформулювати похідне твердження, в якому міститься нове знання. Таким чином, нове твердження є логічним висновком з вихідної позиції відповідно до постулату [16].

Близький до пропонованого методу – аксіоматичний метод, який широко використовується у дослідженнях з науково-природничих наук. Для уникнення певної розбіжності у використанні терміна аксіома, для якого визнаною сферою застосування є науково-природниче знання, звертаємося до терміна «постулат», який визначається як твердження, що слугує основою для здійснення нових змістовних розмірковувань і висновків [12]. Як термін, що входить до поняттєво-термінологічного апарату соціогуманітарного знання, постулат передбачає нижчий рівень однозначності, логічності, суворості і лінійності висновків, отриманих під час дослідження з врахуванням вихідних позицій.

Постулатна екстраполяція дає можливість генералізувати комунікаційні особливості окремої людини до рівня цілого – комуніка-

ційних особливостей групи осіб, об'єднаних за будь-якими ознаками, що формують картину світу людини (професійну, гендерну, релігійну, освітню, політичну). Застосування терміна екстраполяція, тобто поширення висновків, показників, тенденцій і закономірностей щодо однієї частини цілісної системи на іншу частину тієї самої системи [1, 466], вважаємо обґрунтованим. Адже група осіб, об'єднаних професійною (гендерною) належністю, може розглядатися як системне явище, оскільки для членів цієї групи властиві певною мірою близькі (спільні, толерантні, не антагоністичні, не взаємовиключні) освітні, соціальні, культурні, релігійні, аксіологічні, світоглядні, матеріальні, комунікаційні, особистісні риси, а також спосіб життя. Отримане соціогуманітарне знання дає можливість зробити змістовні висновки про: характерні риси і тематичну специфіку блогосфери; комунікаційні особливості, властиві певній категорії авторів (професійна група блогерів, гендерна належність) щодо обраної сукупності ознак; якісні характеристики інформаційної взаємодії в системі «блогосфера – споживач інформації»: біхевіористичні позиції користувачів блогосфери, соціальних мереж; аксіологічні та світоглядні позиції користувачів; тональність рефлексій до суспільних явищ блогерів, що належать до різних сфер соціальної діяльності.

Застосування методу постулатної екстраполяції до дослідження блогосфери як компонента соціальних комунікацій дає можливість формалізувати очевидну залежність між вихідними позиціями і виведеними із них похідними твердженнями. Під час вивчення блогосфери застосовується постулат: картина світу автури блогосфери визначає рівень публікаційної активності блогерів, контентне наповнення блогів, характеристики зворотного зв'язку. Метод постулатної екстраполяції може бути застосований для різних виявів картини світу блогерів (професійний склад, гендерна належність, освітній рівень, релігійні, політичні, культурні вподобання). Склад автури блогосфери становить вихідні позиції, до яких належить професійна належність, гендерна належність, тип авторства. За кожною із цих позицій можна проводити окреме дослідження щодо похідних положень, до яких належать: контентні

характеристики блогів (тематика постів, рівень узагальнення інформації, характер знакових записів, жанрове різноманіття та емоційне забарвлення постів, мовні пріоритети блогерів); характеристики блогів за активністю блогерів (кількість постів, частота постингу, розмір постів); характеристики блогів за зворотним зв'язком (кількістю переглядів постів, коментарів до них, репостів у FB).

Ресурсність методу постулатної екстраполяції документальної інформації полягає у дослідницькому потенціалі інструментарію методу, що дозволяє максимально оптимально, аргументовано та об'єктивно виконати дослідження наукової проблеми. У межах методу постулатної екстраполяції документальної інформації активно використовується статистичний аналіз, контент-аналіз, узагальнення, групування, ранжування, візуалізація отриманих результатів, які у своїй сукупності дають матеріал для обґрунтованих висновків щодо кореляції компонентів картини світу блогерів (професійної, гендерної, релігійної належності) з характеристиками продукуваних ними блогів.

Результатом використання постулатної екстраполяції документальної інформації в блогосфері як методу створення нового знання номінуємо поняттям «синергетична парадигма інформаційної взаємодії». Синергетична парадигма інформаційної взаємодії являє собою комунікаційну модель кореляції картини світу блогерів і контентного наповнення блогів, кількісних характеристик публікаційної активності блогерів, зворотного зв'язку постингу. Ефективна інформаційна взаємодія в системі «картини світу блогерів – контент» є результатом синергетики усіх соціокомунікаційних чинників. Явище синергетичної парадигми інформаційної взаємодії розглядаємо як формалізовану деталізацію поняття інформаційна взаємодія. На поняття синергетична парадигма інформаційної взаємодії поширюється трактування інформаційної взаємодії як складної, відкритої системи, для якої властиві структурні, функціональні, координативні, каналні, смислові вияви [2, 117].

Для формалізації інформаційної взаємодії використання поняття синергетичної парадигми обґрунтоване в поняттєво-термінологічному аспекті. Адже парадигма є системою теоретичних і методологічних передумов

будь-якого наукового дослідження, основою вибору проблем і моделлю для вирішення досліджуваних завдань. Вона сприяє фіксації змін у структурі знання, зокрема у випадках необхідності його синтезу та інтеграції [10, 94–99]. Крім того, для процесів та явищ інформаційного обміну властиві ознаки самоорганізації. Інформаційна взаємодія перебуває в межах проблематики синергетики як відкрита, складна система, в якій відбувається обмін інформацією між людиною (споживачем інформації) і зовнішнім середовищем через будь-які канали інформації – друковані, електронні, інтерактивні, мобільні, мультимедійні.

Синергетична парадигма інформаційної взаємодії є генералізованим і формалізованим виявом контентних і кількісних характеристик блогів, які створюються певною професійною групою блогерів. Синергетична парадигма інформаційної взаємодії для кожної професійної групи блогерів будується за моделлю. Адаптація принципів синергетики, запропонованих Г. Хакеном, до системи інформаційної взаємодії розкриває специфіку її самоорганізації [13, 194–200]. Система повинна бути відкритою: повинні бути наявні усі компоненти комунікаційного акту, усунені будь-які інформаційні бар'єри. Відкрита система повинна перебувати якнайдалі від межового стану термодинамічної рівноваги (відсутність змін в основних показниках тривалий час): процеси передавання і приймання інформації повинні відбуватися постійно. Відкрита система інтегрує явища та процеси, в результаті яких можуть з'явитися властивості, які не властиві жодній із частин: різноманітна інформація з різних джерел формує якісно іншу суспільну свідомість, модифікує біхевіористичні позиції споживачів інформації. Самоорганізація відкритої системи виявляється у виникненні нового порядку та ускладненні через флуктуацію (випадкові відхилення): засвоєння суспільством нової інформації зумовлює появу нових реалій суспільного життя, підвищення ймовірності помилок у прогнозуванні суспільних процесів чи непередбачуваності інформаційного впливу на суспільство, окремі його верстви. Однак притік нової інформації, поглиблення інформаційної взаємодії посилює розхитування правил, стереотипів, main

stream інформаційного простору і через хаос у громадській думці призводить до еволюції суспільної свідомості, громадської думки на якісно іншому рівні. Самоорганізація настає тільки у випадку переважання позитивних зворотних зв'язків, що діють у відкритій системі, над негативними зворотними зв'язками: наявність та ефективність зворотного зв'язку в інформаційній взаємодії в межах блогосфери може бути виявлена шляхом зіставлення показників перегляду постів, коментарів до них та репостів у FB. Як свідчать спостереження за інтенсивністю перегляду постів, відомості щодо зворотного зв'язку змінюються і накопичуються, що вказує на відтерміновану дію та збереження актуальності повідомлень.

Обґрунтованість та об'єктивність висновків, суворість процедури їх отримання з подальшою інтерпретацією забезпечує сукупність усіх перелічених методів, зокрема контент-аналіз. Дослідження вербальної поведінки як форми людської поведінки на рівні окремої групи блогерів із застосуванням контент-аналізу виявить не тільки їхні реальні біхевіористичні позиції, але й спрямованість у процесі інформаційної взаємодії самого ресурсу, на платформі якого створено блогосферу.

Висновки. На базі інструментарію семантичного аналізу контенту медіа, соціальних мереж розвиваються спеціальні методи дослідження документальної інформації. Метод постулатної екстраполяції документальної інформації в блогосфері дозволяє встановити кореляцію однієї чи кількох ознак картини світу блогерів (професійної, освітньої, гендерної належності) з параметрами їхнього постингу (публікаційною активністю, тематикою постів, особливостями зворотного зв'язку) та дасть можливість сформулювати обґрунтоване твердження про це. Формалізація відношень суб'єктів в системі «картина світу блогерів – контент» у вигляді синергетичної парадигми інформаційної взаємодії дає можливість ідентифікувати авторство контенту за професійною ознакою, використовувати технології управління інформаційними потоками, а також прогнозувати тренди впливу блогінгу різних професійних груп на суспільну свідомість, аксіологічні зрушення, рівень критичного мислення, критичного сприйняття дійсності.

Список використаних джерел

1. Екстраполяція. *Словник української мови*. В 11 т. Т. 2. Київ, 1971. С. 466.
2. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник. Харьков : КП «Городская типография», 2009. 397 с.
3. Комова М. В., Петрушка А. І. Документальна реконструкція як різновид наукового ретроспективного моделювання. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 1. С. 11-19.
4. Новинні сайти України: топ популярних ресурсів. Marketer : веб-сайт. URL : <https://marketer.ua/ua/ukraine-news-sites-top-popular-resources/> (дата звернення: 22.11.2020)
5. Оссовський В. Цінності професійної діяльності / АН України; Ін-т соціології. Київ : Наук. думка, 1986. 149 с.
6. Пелешишин А. М. Позиціонування сайтів у глобальному інформаційному середовищі : монографія. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2007. 258с.
7. Рейтинг топсайтів України. Інститут масової інформації : веб-сайт. URL : <https://imi.org.ua/monitorings/rejtyng-top-sajtiv-ukrayiny-i34992ь> (дата звернення: 22.11.2020)
8. Сайт 24 каналу очолив рейтинг найпопулярніших новинних сайтів у грудні 2019 року. Інтернет Асоціація України : веб-сайт: Детектор медіа. URL : <https://detector.media/infospace/article/173935/2020-01-15-sait-24-kanalu-ocholiv-reiting-naipopulyarnishikh-novinnikh-sajtiv-u-grudni-2019-roku-inau/>(дата звернення: 22.11.2020)
9. ТОП-100 новинних сайтів суспільно-політичної тематики за травень 2019. Інтернет Асоціація України : веб-сайт. URL : <https://inau.ua/news/top-100-novynnyh-sajtiv-suspilno-politychnoyi-tematyku-za-traven-2019> (дата звернення: 22.11.2020)
10. Троянський В. А., Мойсей А. А. Парадигми в дослідженні духовності українського народу. Актуальні проблеми філософії та соціології / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2015. Вип. 5. С. 94–99.
11. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2105152-ukrinform-ocoliv-rejting-najprofesijnisih-novinnih-sajtiv-za-versieu-imi.html>(дата звернення: 22.11.2020)
12. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
13. Naken H. Synergetics. Berlin, Heidelberg: Springer, 2004. 758 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-662-10184-1>
14. Цензор.NET. Google Scholar. Search. URL : https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=uk&as_sdt=1%2C5&as_vis=1&q=%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D0%BE%D1%80.NET&btnG= (дата звернення: 15.07.2019)
15. Цензор.NET. Google. Search. URL : https://www.google.com/search?rlz=1C1GGRV_enUA844UA844&sxsrf=ALeKk01iD6S6W4ow3aCAxdqjaGXyu-4mYw%3A1607788138603&ei=aubUX9CzJKbqrgTp1orICg&q=%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D0%BE%D1%80.NET&oq=%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D0%BE%D1%80.NET&gs_lcp=CgZwc3ktYWlQAZICCAyAggAMgQIABAeMgYIABAIeB46BAgAEEM6BAGuEEM6BQgAELEDOgsIABCxAXDHARCjAjoICC4QsQMqgwE6BggAEAoQKjoeCAAQCjoECC4QCjoMCAAQsQMqgwEQChAqOgoIABCxAXCDARAKOgUIABDLAToICC4QsQMqkwI6BwgjEOoCECc6CQgjEOoCECcQEzoHCC4Q6gIQJzoECCMQJzoICAAQsQMqgwE6CgAEMcBEK8BOgcILhAnEJMCOggIABDHARCjAjoFCC4QsQM6BggAEAoQHIC7mRdY9LAYYIq3GGGjCAB4AYAB_AGIAdgSkgeGMS4xNS4ymAEAoAEBqgEHZ3dzLXdperABCsABAQ&scient=psy-ab&ved=0ahUK EwjQkIDH5cjtAhUmtYsKHWmrAqkQ4dUDCA0&uact=5 (дата звернення: 15.07.2019)
16. Komova M., Yakovyna V. Identification of marked lexicon and its contextual features in social networks. *CEUR Workshop Proceedings*. 2020. Vol. 2616. P. 152-164. URL : <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85086306434&partnerID=40&md5=df9a41c11737906bc5ef5dc6514d783c>(дата звернення: 20.09.2020)
17. Petrushka A., Komova M., Fedushko S. Scientific Content: Language Expansion in Bibliometric Databases. *CEUR Workshop Proceedings*. 2020. Proceedings of the International Workshop on Cyber Hygiene (CybHyg-2019) co-located with 1st International Conference on Cyber Hygiene and Conflict Management in Global Information Networks (CyberConf 2019). Kyiv, Ukraine, 2019. Vol. 2654. P. 375-389. URL : <http://ceur-ws.org/Vol-2654/paper30.pdf> (дата звернення: 01.10.2020)
18. Petrushka A., Komova M., Odarchenko R. Scientific social networks in the system of presentation of scientific content. *CEUR Workshop Proceedings*. 2020. Vol. 2616. P. 273-285. URL : <https://www.scopus.com>

com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85086312133&partnerID=40&md5=bca2a958860f9e42c9a52002845887cc (дата звернення: 05.09.2020)

19. Top Sites in Ukraine. Alexa Internet. URL : <https://www.alexa.com/topsites/countries/UA> (дата звернення: 22.11.2020)

References

1. Extrapolation. Slovník ukrajinškej reči. V 11 t. T. 2. Kyiv, 1971. S. 466. [in Ukrainian]
2. Ylhanaeva V. A. (2009). Social communications (theory, methodology, activity) : slovar-spravochnik. Kharkov : KP «Horodskaia typohrafiia» [in Russian]
3. Komova M. V., Petrushka A. I. (2018). Documentary reconstruction as a kind of scientific retrospective modeling. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*. № 1. S. 11-19 pp. [in Ukrainian]
4. News sites of Ukraine: top popular resources. (n.d.). *Marketer: veb-sait*. URL : <https://marketer.ua/ua/ukraine-news-sites-top-popular-resources/> [in Ukrainian]
5. Ossovskiy V. (1986). Values of professional activity. AN Ukrainy; In-t sotsiologii. Kyiv : Nauk. Dumka [in Ukrainian]
6. Peleshchysyn A. M. (2007). Positioning sites in the global information environment: monohrafiia. Lviv: Vyd-vo Lviv. politekhniky. 258 p. [in Ukrainian]
7. Rating of topsites of Ukraine. (n.d.). *Instytut masovoi informatsii : veb-sait*. URL : <https://imi.org.ua/monitorings/rejtyng-top-sajtiv-ukrayiny-i34992> [in Ukrainian]
8. The site of Channel 24 topped the ranking of the most popular news sites in December 2019. (2019). *Internet Asotsiatsiia Ukrainy : veb-sait : Detektor media*. URL : <https://detector.media/infospace/article/173935/2020-01-15-sait-24-kanalu-ocholiv-reiting-naipopulyarnishikh-novinnikh-sajtiv-u-grudni-2019-roku-inau/> [in Ukrainian]
9. TOP-100 news sites of socio-political issues for May 2019. (2019). *Internet Asotsiatsiia Ukrainy : veb-sait : Detektor media*. URL : <https://inau.ua/news/top-100-novynnyh-sajtiv-suspilno-politychnoyi-tematyky-za-traven-2019> [in Ukrainian]
10. Troianskyi V. A., Moisei A. A. (2015). Paradigms in the study of the spirituality of the Ukrainian people. Current issues of philosophy and sociology. *Nats. un-t «Odes. yuryd. akad.»*. Odesa. Vyp. 5. 94-99 pp. [in Ukrainian]
11. Ukrinform. Multimedia platform of foreign broadcasting of Ukraine. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2105152-ukrinform-ocoliv-rejting-najprofesijnisih-novinnih-sajtiv-za-versieu-imi.html> [in Ukrainian]
12. Philosophical encyclopedic dictionary. (2002). NAN Ukrainy, In-t filosofii imeni H. S. Skovorody. Kyiv: Abrys [in Ukrainian]
13. Haken H. Synergetics. Berlin, Heidelberg: Springer, 2004. 758 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-662-10184-1> [In English].
14. Tsenzor.NET. *Google Scholar. Search*. URL : [https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=uk&as_sdt=1%2C5&as_vis=1&q=%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D0%BE%D1%80.NET&btnG=\[in Ukrainian\]](https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=uk&as_sdt=1%2C5&as_vis=1&q=%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D0%BE%D1%80.NET&btnG=[in Ukrainian])
15. Tsenzor.NET. *Google. Search*. URL : [https://www.google.com/search?rlz=1C1GGRV_enUA844UA844&sxsrf=ALeKk01iD6S6W4ow3aCAxdqjaGXyu-4mYw%3A1607788138603&ei=aubUX9CzJKbqrgTp1orICg&q=%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D0%BE%D1%80.NET&oq=%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D0%BE%D1%80.NET&gs_lcp=CgZwc3ktYWlQAZICCAyAggAMgQIABAeMgYIABAIEB46BAgAEEM6BAguEEM6BQgAELEDOgsIABCxAxDHARCjAjoICC4QsQMqgwE6BggAEAoQKjoECAAQCjoECC4QCjoMCAAQsQMqgwEQChAqOgoIABCxAxCDARAKOgUIABDLAToICC4QsQMqkwI6BwgjEOoCECc6CQgjEOoCECcQEzoHCC4Q6gIQJzoECCMQJzoICAAQsQMqgwE6CAGAEEMcBEK8BOgcILhAnEJMCOggIABDHARCjAjoFCC4QsQM6BggAEAoQHIC7mRdY9LAYYYIq3GGGjCAB4AYAB_AGIAdgSkGEGMS4xNS4ymAEAoAEBqgEHZ3dzLXdpABCsABAQ&scient=psy-ab&ved=0ahUK EwjQkIDH5cjtAhUmtYsKHWmrAqkQ4dUDCA0&uact=5 \[in Ukrainian\]](https://www.google.com/search?rlz=1C1GGRV_enUA844UA844&sxsrf=ALeKk01iD6S6W4ow3aCAxdqjaGXyu-4mYw%3A1607788138603&ei=aubUX9CzJKbqrgTp1orICg&q=%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D0%BE%D1%80.NET&oq=%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D0%B7%D0%BE%D1%80.NET&gs_lcp=CgZwc3ktYWlQAZICCAyAggAMgQIABAeMgYIABAIEB46BAgAEEM6BAguEEM6BQgAELEDOgsIABCxAxDHARCjAjoICC4QsQMqgwE6BggAEAoQKjoECAAQCjoECC4QCjoMCAAQsQMqgwEQChAqOgoIABCxAxCDARAKOgUIABDLAToICC4QsQMqkwI6BwgjEOoCECc6CQgjEOoCECcQEzoHCC4Q6gIQJzoECCMQJzoICAAQsQMqgwE6CAGAEEMcBEK8BOgcILhAnEJMCOggIABDHARCjAjoFCC4QsQM6BggAEAoQHIC7mRdY9LAYYYIq3GGGjCAB4AYAB_AGIAdgSkGEGMS4xNS4ymAEAoAEBqgEHZ3dzLXdpABCsABAQ&scient=psy-ab&ved=0ahUK EwjQkIDH5cjtAhUmtYsKHWmrAqkQ4dUDCA0&uact=5 [in Ukrainian])
16. Komova M., Yakovyna V. (2020). Identification of marked lexicon and its contextual features in social networks. *CEUR Workshop Proceedings*. Vol. 2616. P. 152-164. URL : <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85086306434&partnerID=40&md5=df9a41c11737906bc5ef5dc6514d783c> [In English].
17. Petrushka A., Komova M., Fedushko S. (2020). Scientific Content: Language Expansion in Bibliometric Databases. *CEUR Workshop Proceedings. Proceedings of the International Workshop on Cyber Hygiene (CybHyg-2019) co-located with 1st International Conference on Cyber Hygiene and Conflict Management in Global Information Networks (CyberConf 2019)*. Kyiv, Ukraine, 2019. Vol. 2654. P. 375-389. URL : <http://ceur-ws.org/Vol-2654/paper30.pdf> [In English].

18. Petrushka A., Komova M., Odarchenko R. (2020). Scientific social networks in the system of presentation of scientific content. CEUR Workshop Proceedings. Vol. 2616. 273-285 pp. URL : <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85086312133&partnerID=40&md5=bca2a958860f9e42c9a52002845887cc> [In English].

19. Top Sites in Ukraine. (n.d.). Alexa Internet. URL : <https://www.alexa.com/topsites/countries/UA>. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 09.02.2021

Отримано після доопрацювання 17.03.2021

Прийнято до друку 28.03.2021

УДК 004.7:316.77]:[004.738.1WWW+004.774.6CMS]

Цитування:

Касьян В. В. Менеджмент веб-контенту як сучасний поліфункціональний напрям інформаційно-комунікативної діяльності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 57–63.

Kasian V. (2021). Web content management as modern polyfunctional direction of information and communication activity. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 57–63 [in Ukrainian].

Касьян Владислав Володимирович,
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри документознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
Київського національного університету
культури і мистецтв
kasjanvv@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0539-4531>

МЕНЕДЖМЕНТ ВЕБ-КОНТЕНТУ ЯК СУЧАСНИЙ ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИЙ НАПРЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Метою дослідження є окреслення основних концептів у галузі менеджменту веб-контенту та виявлення основних складових функціональної діяльності у цій сфері. **Методологія** дослідження базується на комплексі загальнонаукових методів аналізу і синтезу, індукції і дедукції, оглядово-аналітичного, а також узагальнення та абстрагування, що дало змогу виявити і узагальнити основні ознаки, завдання діяльності та концепти, які визначають менеджмент веб-контенту як сучасний поліфункціональний напрям діяльності. **Наукова новизна** виконаного дослідження полягає в окресленні ознак, завдань діяльності та основних концептів сучасного поліфункціонального напрямку інформаційно-управлінської діяльності – менеджменту веб-контенту, який актуалізувався у зв'язку з цифровими трансформаціями усіх сфер суспільного життя. **Висновки.** Основними концептами менеджменту веб-контенту як стратегії формування цифрового інформаційно-комунікативного середовища є: цифрові трансформації усіх сфер суспільного життя як чинник розвитку діяльності у сфері веб-середовища, розвиток інформаційно-комунікативної інфраструктури суспільства, веб-ресурси як сукупність інтегрованих засобів технічного, програмно-апаратного характеру, а також контенту, призначеного для публікації у веб-просторі, спеціальна професійна освіта у галузі менеджменту веб-контенту. Процесний підхід теорії управління до менеджменту веб-контенту, застосування концепцій проєктного менеджменту та комплексне урахування спільності життєвого циклу сайту та життєвого циклу веб-контенту дає змогу ефективного створення і функціонування веб-ресурсу.

Ключові слова: цифровізація, менеджмент, веб-контент, менеджмент веб-контенту.

18. Petrushka A., Komova M., Odarchenko R. (2020). Scientific social networks in the system of presentation of scientific content. CEUR Workshop Proceedings. Vol. 2616. 273-285 pp. URL : <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85086312133&partnerID=40&md5=bca2a958860f9e42c9a52002845887cc> [In English].

19. Top Sites in Ukraine. (n.d.). Alexa Internet. URL : <https://www.alexa.com/topsites/countries/UA>. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 09.02.2021

Отримано після доопрацювання 17.03.2021

Прийнято до друку 28.03.2021

УДК 004.7:316.77]:[004.738.1WWW+004.774.6CMS]

Цитування:

Касьян В. В. Менеджмент веб-контенту як сучасний поліфункціональний напрям інформаційно-комунікативної діяльності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 57–63.

Kasian V. (2021). Web content management as modern polyfunctional direction of information and communication activity. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 57–63 [in Ukrainian].

Касьян Владислав Володимирович,
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри документознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
Київського національного університету
культури і мистецтв
kasjanvv@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0539-4531>

МЕНЕДЖМЕНТ ВЕБ-КОНТЕНТУ ЯК СУЧАСНИЙ ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИЙ НАПРЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Метою дослідження є окреслення основних концептів у галузі менеджменту веб-контенту та виявлення основних складових функціональної діяльності у цій сфері. **Методологія** дослідження базується на комплексі загальнонаукових методів аналізу і синтезу, індукції і дедукції, оглядово-аналітичного, а також узагальнення та абстрагування, що дало змогу виявити і узагальнити основні ознаки, завдання діяльності та концепти, які визначають менеджмент веб-контенту як сучасний поліфункціональний напрям діяльності. **Наукова новизна** виконаного дослідження полягає в окресленні ознак, завдань діяльності та основних концептів сучасного поліфункціонального напрямку інформаційно-управлінської діяльності – менеджменту веб-контенту, який актуалізувався у зв'язку з цифровими трансформаціями усіх сфер суспільного життя. **Висновки.** Основними концептами менеджменту веб-контенту як стратегії формування цифрового інформаційно-комунікативного середовища є: цифрові трансформації усіх сфер суспільного життя як чинник розвитку діяльності у сфері веб-середовища, розвиток інформаційно-комунікативної інфраструктури суспільства, веб-ресурси як сукупність інтегрованих засобів технічного, програмно-апаратного характеру, а також контенту, призначеного для публікації у веб-просторі, спеціальна професійна освіта у галузі менеджменту веб-контенту. Процесний підхід теорії управління до менеджменту веб-контенту, застосування концепцій проєктного менеджменту та комплексне урахування спільності життєвого циклу сайту та життєвого циклу веб-контенту дає змогу ефективного створення і функціонування веб-ресурсу.

Ключові слова: цифровізація, менеджмент, веб-контент, менеджмент веб-контенту.

Kasian Vladyslav,
Ph.D. in Philosophical Sciences,
Senior Lecturer of the Department of Document Science, Information and Analytical Activities,
Kyiv National University of Culture and Arts

WEB CONTENT MANAGEMENT AS MODERN POLYFUNCTIONAL DIRECTION OF INFORMATION AND COMMUNICATION ACTIVITY

The purpose of the article is to outline the basic concepts in the field of web content management and identify the main components of functional activities in this area. The research methodology is based on a set of general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, review-analytical, as well as generalization and abstraction, which allowed to identify and generalize the main features, objectives, and concepts that define web content management as a modern multifunctional area of activity. The scientific novelty of the study is to outline the features, objectives, and basic concepts of the modern field of the functional direction of information management – web content management, which has become relevant in connection with the digital transformation of all spheres of public life. Conclusions. The main concepts of web content management as a strategy for the formation of digital information and communication environment are digital transformations of all spheres of public life as a factor in the development of activities in the web environment, development of information and communication infrastructure, web resources as a set of integrated technical, software-hardware, as well as content intended for publication in the webspace, special professional education in the field of web content management. The process approach to management theory into web content management, application of project management concepts, and comprehensive consideration of the commonality of the life cycle of the site and the life cycle of web content allow the effective creation and operation of a web resource.

Key words: digitization, management, web content, web content management.

Актуальність теми дослідження. Активні цифрові трансформації у суспільстві є чинником еволюції й розвитку нового напрямку в менеджменті, який умовно називають *інтернет-менеджментом*.

Вихід діяльності підприємств та організацій у віртуальне середовище спонукає до розвитку спеціальних видів інтернет-менеджменту, що дає змогу прискорити поширення інформації про організацію, її продукти та послуги, здійснювати інтерактивні комунікації і розширяти ринки збуту.

Всі інформаційні активи (контент) підприємства – інформаційні продукти діяльності різних відділів (звіти, результати маркетингових досліджень, рекламна продукція, мультимедіа продукція), бібліотечні фонди, архівні документи, ідеї та досвід, набуті в організації, сьогодні потенційно є складовими веб-контенту, який використовується в управлінні діяльністю організації з використанням віртуального середовища [13]. Роль менеджерів у формуванні контенту значно посилюється

в умовах цифровізації, коли різко зростає кількість і різноманітність каналів поширення інформації, які дають змогу залучати цільові аудиторії, пропонувати товари та послуги.

Одним із напрямів інтернет-менеджменту є *менеджмент веб-контенту* – сучасний поліфункціональний напрям професійної інформаційно-управлінської діяльності, який актуалізувався у зв'язку із цифровими трансформаціями усіх сфер суспільного життя. Використання цього терміна на ринку праці у пропозиціях вакансій, надання аутсорсинговими компаніями послуг з управління сайтами організацій потребує студіювання змісту і структури діяльності у цій сфері.

Метою статті є окреслення основних концептів у галузі менеджменту веб-контенту та виявлення основних складових функціональної діяльності у цій сфері.

Аналіз досліджень і публікацій. Публікації, які можуть слугувати теоретико-методологічним підґрунтям дослідження менеджменту веб-контенту, висвітлюють множину

аспектів у цій сфері: від навчальних програм у закладах вищої освіти – до розгляду систем генерування контенту.

Так, у межах спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» пропонується спеціалізація «менеджер веб-контенту» [2], у підготовці фахівців із веб-журналістики наявна дисципліна «Менеджмент веб-проектів», метою вивчення якої є освоєння теорії і практики сучасного управління інноваційною сферою масової комунікації, регулювання управлінських і маркетингових аспектів її функціонування в умовах високотехнологічного ринку [6]. Дослідники приділяють увагу функціонуванню веб-сайту як засобу комунікативної діяльності закладу вищої освіти [22], пропонують загальні принципи і методіку інформаційного моделювання контенту університетського веб-сайту [23], здійснюється моделювання етапів життєвого циклу комерційного веб-контенту [4], з'ясовуються термінологічні нюанси назви професії «контент-менеджер» [5], висвітлюються вимоги до сайтобудування для музейної та архівної справи [10; 11], вивчаються програмно-технологічні питання управління сайтами [1; 3 та ін.].

Розглянуті та інші публікації висвітлюють актуальність та поліфункціональність діяльності у галузі веб-контенту і дають змогу виконати аналіз і окреслити менеджмент веб-контенту як вид системної професійно здійснюваної діяльності інформаційно-комунікативного профілю.

Виклад основного матеріалу. Одним із напрямів, який може слугувати теоретико-методологічною основою вивчення менеджменту веб-контенту як галузі діяльності, є *концепція інформаційного менеджменту* [12; 14]. Структура і зміст інформаційного менеджменту сьогодні остаточно не визначені і у вітчизняному, і у зарубіжному науковому дискурсі, а їх розуміння коливається у широкому спектрі: від ІТ-менеджменту – до включення зарубіжними дослідниками [25] до його структури також управління знаннями (knowledge management), управління контентом (content management або Enterprise Content Management), управління записами (records management) та управління документами (document management) [13].

У цьому дослідженні зупинимося на такому узагальнюючому визначенні:

Інформаційний менеджмент – це інноваційна діяльність, орієнтована на постійний пошук нових, більш ефективних способів організації інформаційної діяльності, на створення матеріальних і соціальних передумов для ефективного доступу до інформації і забезпечення інформаційно-комунікаційних процесів, на активізацію і розвиток наявних інформаційних ресурсів і форм їх раціонального використання [12].

Іманентність інформації у комунікаційних процесах дає змогу розглядати *інформаційний менеджмент* у зв'язках з *комунікаційним менеджментом*.

Комунікаційний менеджмент – це теорія і практика управління соціальними комунікаціями як всередині організації, так і між організацією та її середовищем, спрямована на здійснення оптимально сприятливих для організації комунікаційних процесів, формування й підтримання іміджу та громадської думки, досягнення згоди, співробітництва й визнання [8].

Сайт як інформаційно-комунікаційний засіб діяльності сучасної організації є інтегрованою сукупністю засобів технічного і програмно-апаратного характеру, а також інформації, призначеної для публікації у Всесвітньому павутинні. Отже, процеси створення, впровадження і функціонування сайту та його контенту мають бути системною діяльністю, яка адекватна завданням проектного менеджменту.

У загальнотеоретичному розумінні менеджмент веб-контенту знаходиться у предметному полі сучасних концепцій теорії та практики менеджменту – інформаційного менеджменту, комунікаційного менеджменту, управління знаннями (knowledge management), управління записами (records management), управління документами (document management), управління контентом (Content management або Enterprise Content Management), проектного менеджменту, які перетинаються між собою у різних аспектах предметно-функціональних завдань.

Контент веб-сайту як об'єкт управління знаходиться у межах таких основних концеп-

тів діяльності, як застосування теорії і практики управління потоками соціальної інформації (інформаційний та комунікаційний менеджмент), теорії і практики управління процесами створення цифрової інформаційної інфраструктури (менеджмент проєктів) і розвиток цифрової культури фахівця як людини, готової до творчої роботи в умовах цифрових трансформацій суспільства.

Сутнісно життєвий цикл веб-контенту пов'язаний із життєвим циклом сайту як інформаційно-технологічної системи, призначеної для розміщення контенту, отже застосування функцій менеджменту стосовно управління веб-ресурсами має здійснюватись інтегровано у межах *веб-проєкту*, комплексно вирішуючи завдання проєктування життєвого циклу і сайту, і контенту.

Оскільки створення сайту, наповнення його контентом та подальший супровід вкладається у межі розуміння поняття «проєкт», слід розглядати менеджмент веб-контенту у контексті управління веб-проєктом. Класичними функціями управління у межах реалізації веб-проєкту є *планування, організація і контроль*.

Інтегроване урахування і застосування такого підходу дає змогу виділити поліфункціональний напрям діяльності – менеджменту веб-контенту.

Зважаючи на брак чітких визначень змісту діяльності у сфері нових «цифрових» професій та беручи до уваги, що сфера управління веб-контентом формує вимоги до завдань у процесі практичної діяльності, наведемо вимоги до діяльності менеджера веб-контенту в управлінні веб-проєктом, представлені на ресурсі [15]:

- здійснює планування всіх етапів розробки передбачуваного сайту, проробляє композицію сайту, специфіку контенту, розробляє способи просування сайту у мережі;

- укладає технічні завдання для оформлювачів і програмістів, контролюючи виконання роботи;

- укладає план виконання, встановлює чіткі терміни, обсяги фінансових та часових витрат, людських ресурсів, здійснює контроль виконання робіт.

Узагальнюючи, варто прийняти таке формулювання [16]: *менеджер веб-проєкту* – це

фахівець, який керує створенням сайту, розробляє його концепцію, структуру, особливості інформаційного наповнення, пише технічні завдання для програмістів, верстальників і дизайнерів, які знаходяться у його підпорядкуванні. Менеджер веб-проєкту розраховує терміни виконання, бюджет проєкту, стежить за виконанням робіт і розробляє стратегію просування сайту у мережі інтернет. У межах менеджменту веб-проєктів здійснюється безпосередня діяльність у галузі менеджменту веб-контенту.

За браком унормованих визначень терміна «менеджмент веб-контенту» окреслимо його як поліфункціональний вид управління у сфері інформаційно-комунікативної діяльності із забезпечення взаємодії між організацією та зовнішнім середовищем шляхом використання цифрових технологій інформаційного обміну (сайтів, соціальних мереж та ін.).

Менеджмент веб-контенту включає:

- процеси пошуку, збирання, надання (поширення, оприлюднення) інформації у будь-якому форматі для представлення її у віртуальному середовищі з використанням цифрових інформаційно-комунікативних інструментів та управління цими процесами.

- управління текстовим наповненням онлайн-ресурсів, яке включає генерацію контенту, обробку візуальних матеріалів, взаємодію з фахівцями, причетними до створення і функціонування онлайн-ресурсу (веб-сайт, сторінка у соціальній мережі) – командою веб-проєкту, авторами публікацій, фрілансерами та ін. [17].

Сферу менеджменту веб-контенту становлять управлінські та пов'язані з ними технічно-виконавські функції діяльності, які знаходяться у межах таких узагальнених функцій і представлені у Професійному стандарті «Фахівець з управління інформаційними ресурсами» [21]:

1. *Управління (менеджмент) інформаційними ресурсами.*

2. *Створення і редагування інформаційних ресурсів.*

Нижче наведені види робіт, представлені у згаданому Професійному стандарті, які відповідають основним функціям у сфері менеджменту веб-контенту в межах окреслених узагальнених трудових функцій:

- організація робіт зі створення і редагування контенту;
- управління інформацією з різних джерел;
- оцінка повноти інформації на сайті;
- локальні зміни структури сайту;
- аналіз інформаційних потреб відвідувачів сайту;
- підготовка звітності по сайту;
- підтримка процесів модернізації і просування сайту;
- пошук інформації з тематики сайту;
- написання інформаційних матеріалів для сайту;
- редагування інформації на сайті;
- ведення новинних стрічок і представництв у соціальних мережах;
- модерування обговорень на сайті, у форумі і соціальних мережах;
- нормативний контроль змісту сайту.

Вищевикладене дає змогу окреслити основні концепти у структурі цілей, змісту, форм і методів менеджменту веб-контенту у їх єдності та взаємоузгодженості: цифрові трансформації усіх сфер суспільного життя як чинник розвитку діяльності у сфері веб-середовища, розвиток інформаційно-комунікативної інфраструктури суспільства, веб-ресурси як сукупність інтегрованих засобів

технічного, програмно-апаратного характеру, а також контенту, призначеного для публікації у веб-просторі, спеціальна професійна освіта у галузі менеджменту веб-контенту.

Висновки. *Менеджмент веб-контенту* – сучасний поліфункціональний напрям професійної інформаційно-управлінської діяльності, який актуалізувався у зв'язку із цифровими трансформаціями усіх сфер суспільного життя.

Процесний підхід теорії управління до менеджменту веб-контенту, застосування концепцій проектного менеджменту та комплексне урахування спільності життєвого циклу сайту та життєвого циклу веб-контенту дає змогу ефективного створення і функціонування веб-ресурсу.

Основними концептами менеджменту веб-контенту як стратегії формування цифрового інформаційно-комунікативного середовища є: цифрові трансформації усіх сфер суспільного життя як чинник розвитку діяльності у сфері веб-середовища, розвиток інформаційно-комунікативної інфраструктури суспільства, веб-ресурси як сукупність інтегрованих засобів технічного, програмно-апаратного характеру, а також контенту, призначеного для публікації у веб-просторі, спеціальна професійна освіта у галузі менеджменту веб-контенту.

Список використаних джерел

1. Аверьянов А. С. Застосування інформаційної системи управління контентом веб-ресурсу для ведення електронної комерції. *Формирование рыночных отношений в Украине*. 2014. № 9 (160). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zastosuvannya-informatsiynoyi-sistemi-upravlinnya-kontentom-veb-resursu-dlya-vedennya-elektronnoi-kommercii> (дата звернення: грудень 2020).
2. Бачинська Н. А., Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Менеджер веб-контенту: вступ до фаху : навч. посібник (для студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Київ : Видав. центр КНУКіМ, 2021. 59 с.
3. Висоцька В. А., Дорош В. М. Інтелектуальна система генерування профільних Web-сайтів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»* 2011. № 699: Інформаційні системи та мережі. С. 31–41.
4. Висоцька В. А., Чирун Л. Б., Чирун Л. В. Моделювання етапів життєвого циклу комерційного web-контенту. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/>(дата звернення: грудень 2020).
5. Дем'янова А. Контент-менеджер, веб-редактор чи редактор сайту? URL: http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n9-2/tele-and_radio_journalism-9-2-33.pdf (дата звернення: грудень 2020).
6. Дроздов Д. Н. Учебная программа учреждения высшего образования по учебной дисциплине «Менеджмент веб-проектів». URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/186300>. (дата звернення: грудень 2020).
7. Информационное сопровождение сайтов. URL: https://pixelplus.ru/podderzhka_sajtov/. (дата звернення: грудень 2020).
8. Компанєстс М. О. Принципи проектування ефективних веб-сайтів. *Молодий вчений*. 2015. № 9(2). С. 106–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_9%282%29__29. (дата звернення: грудень 2020).

9. Крылов А. Н. Коммуникационный менеджмент. Теория и практика взаимодействия бизнеса и общества. 2-е изд. Москва : Издательство «ИКАР», 2015. 352 с.
10. Купрунець Т. Я. Тенденції та перспективи розвитку сайтобудування, їх вплив на архівне копіювання веб-сайтів. URL: <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/09-18.pdf>. (дата звернення: грудень 2020).
11. Куценко С. Сучасні тенденції в розробці структури, контенту та веб-дизайну музейних сайтів. URL: <http://usj.udpu.edu.ua/article/view/146749>. (дата звернення: грудень 2020).
12. Матвієнко О. В. Інформаційний менеджмент: аналіз предметного поля. *Вісник Книжкової палати*. 2004. № 8. С. 13–17.
13. Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Знанієорієнтовані концепції у дискурсі сучасної теорії та практики менеджменту. *Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії* : тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 21–22 бер. 2018 р. Київ : Вид. центр КНУКіМ. С. 123–126.
14. Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Інформаційний менеджмент : навч. посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово». 2007. 200 с. (Триф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»).
15. Менеджер интернет-проекта. URL: <http://profitworks.com.ua/professii/menedzhment/menedzher-internet-proekta>. (дата звернення: грудень 2020).
16. Менеджер интернет-проекта. URL: https://www.profguide.io/professions/manager_internet_proekta.html. (дата звернення: грудень 2020).
17. Менеджмент в Інтернете: что это такое? URL: <https://lpgenerator.ru/blog/2015/06/24/menedzhment-v-internete-cto-eto-takoe/>. (дата звернення: грудень 2020).
18. Обслуживание веб-сайта в процессе эксплуатации. URL: <https://thelib.info/informatika/232588-obsluzhivanie-veb-sajta-v-processe-ekspluatatsii/>. (дата звернення: грудень 2020).
19. Пасічник Н. Р. Метод формування онтологічного контенту на основі аналізу інформації спеціалізованих веб-сайтів. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/tech/2012_5/59pas.pdf. (дата звернення: грудень 2020).
20. Пелешин А. М. Методи побудови ефективних WWW-систем. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Інформаційні системи та мережі*. № 464. 2002. С. 240–255.
21. Професійний стандарт «Фахівець з інформаційних ресурсів». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/IT-prof-standarty/4-ps-spes-inform-resources-13.12.2014.pdf>. (дата звернення: грудень 2020).
22. Фесенко А. М. Веб-сайт як засіб комунікативної діяльності ВНЗ: проблема ефективності використання (на прикладі ВНЗ м. Миколаїв). *Наукові праці* [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Соціологія. 2014. Т. 244, Вип. 232. С. 76–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2014_244_232_18. (дата звернення: грудень 2020).
23. Філіпова Л., Шелестова А. Інформаційне моделювання контенту університетського веб-сайту: загальні принципи та методика. URL: http://librarysnu.at.ua/vkr_2014_3_7.pdf. (дата звернення: грудень 2020).
24. Что такое управление жизненным циклом контента? URL: <https://ecm-journal.ru/post/Chto-takoe-upravlenie-zhiznennym-ciklom-kontenta.aspx>. (дата звернення: грудень 2020).
25. Information management. Digital asset vs content vs knowledge management URL: <https://libsource.com/digital-asset-management-vs-content-management-vs-knowledge-management/>. (дата звернення: грудень 2020).

References

1. Averianov, A. Ye. (2014). Application of web resource content management information system for e-commerce. *Formirovaniie rynochnykh otnoshenii v Ukraine, 9 (160)*. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/zastosuvannya-informatsiynoyi-sistemi-upravlinnya-kontentom-veb-resursu-dlya-vedennya-elektronnoyi-komertsii>. [in Ukrainian].
2. Bachynska, N. A., Matviienko, O. V., & Tsyvin, M. N. (2021). Web content manager: introduction to the profession: textbook. manual for students majoring in «Information, Library and Archival Affairs». Kyiv, Ukraine: Vydav. tsentr KNUKіM. [in Ukrainian].
3. Vysotska, V. A., & Dorosh V. M. (2011). Intelligent system for generating profile Web-sites. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika», 699: Informatsiini systemy ta merezhi*, 31–41. [in Ukrainian].
4. Vysotska, V. A., Chyrun, L. B., & Chyrun, L. V. (n.d.). Modeling of life cycle stages of commercial web-content. Retrieved from: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/>. [in Ukrainian].

5. Demyanova, A. (n.d.). Content manager, web editor or site editor?. Retrieved from: http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n9-2/tele-and_radio_journalism-9-2-33.pdf. [in Ukrainian].
6. Drozdov, D. N. (n.d.). Curriculum of the institution of higher education in the discipline «Management of web projects». Retrieved from: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/186300>. [in Russian].
7. Information support of sites. Retrieved from: https://pixelplus.ru/podderzhka_sajtov/. [in Russian].
8. Kompanieiets, M. O. (2015). Principles of designing effective websites. *Molodyi vchenyi*, 9(2), 106-109. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_9%282%29_29. [in Ukrainian].
9. Krylov, A. N. (2015). Communication management. Theory and practice of interaction between business and society. Moscow : Izdatelstvo «IKAR». [in Russian].
10. Kuprunets, T. Ya. Trends and prospects of site building development, their influence on archival copying of web sites. Retrieved from: <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/09-18.pdf>. [in Ukrainian].
11. Kutsenko, S. (n.d.). Modern trends in the development of structure, content and web design of museum sites. Retrieved from: <http://usj.udpu.edu.ua/article/view/146749>. [in Ukrainian].
12. Matviienko, O. V. (2004). Information management: subject field analysis. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 8, 13-17. [in Ukrainian].
13. Matviienko, O. V., & Tsyvin M. N. (2018, March). Knowledge-oriented concepts in the discourse of modern management theory and practice. In *Economy and culture of Ukraine in world globalization processes: positioning and realities/ Proceedings of the III International Scientific Conference* (pp. 123-126), Kyiv National University of Culture and Arts. Kyiv, Ukraine. [in Ukrainian].
14. Matviienko, O. V., & Tsyvin M. N. (2007). Information management: textbook manual. Stamp «Recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine». Kyiv, Ukraine: Vydavnychy Dim «Slovo». [in Ukrainian].
15. Internet project manager. Retrieved from: <http://profitworks.com.ua/professii/menedzhment/menedzher-internet-proekta>. [in Russian].
16. Internet project manager. Retrieved from: https://www.profguide.io/professions/manager_internet_proekta.html. [In Russian].
17. Online Management: What Is It?. Retrieved from: <https://lpgenerator.ru/blog/2015/06/24/menedzhment-v-internete-cto-eto-takoe/>. [in Russian].
18. Maintenance of the website during operation. Retrieved from: <https://thelib.info/informatika/232588-obsluzhivanie-veb-sajta-v-processe-ekspluatatsii/>. [in Russian].
19. Pasichnyk, N. R. (n.d.). Method of forming ontological content based on the analysis of information of specialized websites. Retrieved from: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/tech/2012_5/59pas.pdf. [in Ukrainian].
20. Peleshchyn, A. M. (2002). Methods of construction of effective WWW-systems. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»: Informatsiyni systemy ta merezhi*, 464, 240-255. [in Ukrainian].
21. Professional standard «Information Resource Specialist». Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/IT-prof-standarty/4-ps-spes-inform-resources-13.12.2014.pdf>. [in Ukrainian].
22. Fesenko, A. M. (2014). Website as a means of communicative activity of the university: the problem of efficiency of use (on the example of the university of Nikolaev). *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiiia»]. Serii: Sotsiologhiia*, 244, 232, 76-79. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2014_244_232_18. [in Ukrainian].
23. Filipova, L., & Shelestova A. (2014). Information modeling of university website content: general principles and methods. Retrieved from: http://librarysnu.at.ua/vkp_2014_3_7.pdf. [in Ukrainian].
24. What is content lifecycle management? Retrieved from: <https://ecm-journal.ru/post/Chto-takoe-upravlenie-zhiznennym-ciklom-kontenta.aspx>. [in Russian].
25. Information management. Digital asset vs content vs knowledge management (n.d.). Retrieved from: <https://libsource.com/digital-asset-management-vs-content-management-vs-knowledge-management/>. [in English].

Стаття надійшла до редакції 06.02.2021
Отримано після доопрацювання 19.02.2021
Прийнято до друку 23.03.2021

УДК 615.27:159.98]:028.02

Цитування:

Демчук Н. Р. Гносеологічна природа теорій бібліопсихології М. Рубакіна та інформаційного метаболізму А. Кемпінського: когерентність концептів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 64–76.

Demchuk N. (2021). Coherence of theories of bibliopsychology of M. Rubakin, information metabolism of A. Kempinski. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 64–76 [in Ukrainian].

Демчук Наталія Романівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри бібліотекознавства і бібліографії
Львівського національного університету
імені Івана Франка
nataliia.demchuk@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-4236-7794>

**ГНОСЕОЛОГІЧНА ПРИРОДА ТЕОРІЙ
БІБЛІОПСИХОЛОГІЇ М. РУБАКІНА ТА
ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕТАБОЛІЗМУ А. КЕМПІНСЬКОГО:
КОГЕРЕНТНІСТЬ КОНЦЕПТІВ**

Мета роботи. Аргументувати когерентність засадничих концептів теорій бібліопсихології Миколи Рубакіна та інформаційного метаболізму Антонія Кемпінського, обґрунтувати доцільність комплексно-системного використання цих теорій для формування новітньої цілісної гносеологічної доктрини. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів, а саме: концептуального логіко-поняттєвого аналізу та синтезу на основі аналітико-синтетичної переробки інформації, логічного та системного підходів на основі компаративного методу. **Наукова новизна** роботи полягає в актуалізації теорій М. Рубакіна, А. Кемпінського через позиціонування їх як когерентних, зокрема, встановленні взаємозв'язків між ними на рівні окремих аспектів створення та функціонування терміносистеми, основних концептуальних елементів і постулатів цілісної самостійної системи як корелятив; відтак у розширенні уявлень про значення цих концепцій для формування новітньої дисциплінарної матриці системи соціальних комунікацій, модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти, вдосконалення практичної діяльності фахівців інформаційно-бібліотечної галузі. Явище когерентності у системі сучасного наукового дискурсу представлено як перспективний методологічний концепт, використовуваний різними науковими спільнотами, із огляду на сучасну тенденцію до комплексних системних міждисциплінарних досліджень. **Висновки.** Порівняльний аналіз теорій бібліопсихології та інформаційного метаболізму засвідчив їх когерентність на рівні оригінальних терміносполук і засадничих концептів. Проведене дослідження також дозволило встановити перспективність і доцільність окремих спеціальних студій, мета яких – систематизація та синтез, що забезпечить у майбутньому інтеграцію інших дотичних концепцій і теорій, а також створить загальний ефект синергії у вивченні теорії пізнання.

Ключові слова: бібліопсихологія, інформаційний метаболізм, когерентність, утилізація бібліопсихологічних цінностей, мнєма.

Natalia Demchuk,
PhD (Philological Sciences), associate professor
Chief of the Department of Library Science and Bibliography
Ivan Franko National University of Lviv

**COHERENCE OF THEORIES
OF BIBLIOPSYCHOLOGY OF M. RUBAKIN,
INFORMATION METABOLISM OF A. KEMPINSKI**

The purpose of the article. To advance arguments for the coherence of the fundamental concepts in the theories of bibliopsychology by Mykola Rubakin and information metabolism of Anthony Kempinski and therefore to justify the feasibility of complex-systemic use of these theories to stipulate the latest holistic epistemological

doctrine. The methodology of the research implies the application of general scientific and special methods, namely: conceptual logical-notional analysis and synthesis on the basis of analytical-synthetic processing of information; logical and system approaches based on the comparative method. The scientific novelty of the work lies in the actualization of the theories by M. Rubakin, A. Kempinski through positioning them as coherent, in particular, by establishing relationships between them at the level of individual aspects of the creation and functioning of terminology, basic conceptual elements and postulates of a holistic independent system as correlates; hence it aims at expanding ideas about the importance of these concepts for the formation of the latest disciplinary matrix of the system of social communications, modernization of higher library-information education, improving the practical activities of information and library sphere. The phenomenon of coherence in the system of modern scientific discourse is presented as a promising methodological concept used by various scientific communities, given the current trend towards complex systemic interdisciplinary research. Conclusions. The comparative analysis of the theories of bibliopsychology and information metabolism has proved their coherence at the level of original term compounds and fundamental concepts. Moreover, the study established the prospects and feasibility of individual special studies aiming at systematization and synthesis, which will ensure the future integration of other related concepts and theories, as well as create a general synergy effect in the study of cognitive theory.

Key words: bibliopsychology, information metabolism, coherence, utilization of bibliopsychological values, mnemonics.

Актуальність теми дослідження зумовлена, по-перше, загальною природою сучасного наукового дискурсу, у якому чітко простежується кілька визначальних тенденцій і напрямів, зокрема, потреба синтетичних комплексних досліджень на межі суміжних галузей знань із залученням методологічних настанов, терміносистем тощо; по-друге, відповідною зміною дисциплінарних матриць інтегрованих напрямів і спеціальностей; по-третє, пріоритетами розвитку системи соціальних комунікацій початку XXI століття. Сучасний науково-освітній простір системи соціальних комунікацій тяжіє до синкретизму. Постановою Кабінету Міністрів України № 226 від 29.04.2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» раніше окремі освітні напрями «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» і «Документознавство та інформаційна діяльність» об'єднано у спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Відповідна інтеграція передбачає закономірно дієвий синтез напрямів на основі спільних об'єктів дослідження, а також активізацію суміжних до кожного з напрямів галузей знань. У такий спосіб формується конгломерат науково-дослідних парадигм, що має потребу реалізації і на рівні освітніх стратегій підготовки фахівців інформаційно-бібліотечної галузі, оскільки

«європейський вектор модернізації освітньої галузі спрямовує вітчизняні виші на реалізацію принципів вищої інформаційної освіти, з-поміж яких – міждисциплінарність змісту навчальних планів і програм» [37].

«Сучасна наука наближається до зсуву парадигми небачених масштабів, який змінить наші уявлення про реальність і людську природу і який з'єднає нарешті концептуальним мостом древню мудрість і сучасну науку, примирить східну духовність із західним прагматизмом» [5]. У царині соціальних комунікацій цей зсув відбувається, зокрема, й у площині формування дисциплінарної матриці (парадигми). Тут під парадигмою розуміємо: «...5) особливий формат наукових досліджень, який а) відображає ідеологію досліджень, б) визначає шляхи формування та упорядкування знань і програми досліджень, в) встановлює критерії оцінювання та інтерпретацію результатів досліджень (епістема, модель мислення, узагальнений зразок концептуалізації або теоретичного підходу) б) теорію (або модель постановки проблем), що прийнята як зразок розв'язку дослідницької задачі (Концепція, підхід, точка зору, позиція)» [1]. Питання формування дисциплінарних матриць гуманітарно-наукового знання – один із пріоритетів галузевих наукових спільнот [6]. «Дисциплінарна матриця системи соціальних комунікацій завжди була детер-

мінована філософською теорією пізнання. Натомість дискурс пізнання глибоко закорінений у когнітивну практику і лише нею уможливлений» [13]. Нині науковці констатують пріоритет когнітивно-комунікаційної парадигми в бібліотекознавстві як нагальну й обґрунтовану потребу [7]. З цих позицій особливого значення набувають теорії та концепції, що мають значний потенціал саме як когнітивно-комунікаційні концепції. Відтак, на часі – переосмислення теорії бібліопсихології Миколи Рубакіна та її позиціонування у новій інтегрованій системі, завдяки чому вона виступить «єдиним фронтом з психолінгвістикою та нейрофізіологією (тут чітко простежується інтеграція гуманітарно-суспільних наук та природничих)» [36], а також теорії інформаційного метаболізму Антонія Кемінського як когерентних.

Аналіз досліджень і публікацій. Історіографія питання, представлена розвідками ХХ – початку ХХІ століття, свідчить про певні пріоритети у дослідженні цих теорій, що полягають здебільшого у вивченні передумов, окремих етапів становлення та загальної історії їх виникнення, понятійного апарату, терміносистеми, особливостей методологічного інструментарію, сфери застосування, окремих аспектів практичного використання у рамках професійної діяльності працівників інформаційно-бібліотечної сфери, рефлексії тогочасної галузевої наукової спільноти та загального резонансу у рамках відповідних галузей знань [8; 10; 14; 15; 20; 23; 27; 33–36; 38; 40; 41; 44–47]. Ці розвідки є підсумком попередніх розрізнених студій і належним підґрунтям для визначення подальших перспектив розвитку, оскільки, зважаючи на значимість і потенціал анонсованих теорій для синтетичних досліджень, вони, безперечно, потребують більш ґрунтовного комплексного вивчення. Нині створені у минулому столітті теорії М. Рубакіна та А. Кемпінського актуалізовані у рамках ґрунтовних окремих дисертаційних досліджень, а також на сторінках фахової української та зарубіжної періодики, й передумовою цього є потреба їх конструктивного перегляду з позицій сучасних вимог формування дисциплінарної матриці системи соціальних комунікацій у ХХІ столітті. Спи-

раючись на висновки попередників, сучасні дослідники, зокрема, констатують, що «теорія бібліопсихології збагатила методологію книгознавства та бібліотекознавства і дала змогу сформувати «психологічний напрям» досліджень» [36], водночас, з іншого боку «у зв'язку з виходом науки на іншу парадигму вивчення особистості та розуміння пріоритету загальнолюдських цінностей» [36], виникає потреба переосмислення цієї теорії, «зумовлена загальними тенденціями інформаційно-бібліотечної діяльності, міжгалузевим синтетичним характером інформаційно-комунікаційних процесів, специфікою розвитку психології читання» [36]. Загалом «сучасні спроби розвитку цієї наукової дисципліни недостатні. Дуже часто увага дослідників спрямована на інші науки, оскільки досліджуваний предмет значно складніший. Натомість на часі «виявлення актуальних проблем у галузі масової комунікації та читання, які можна вирішити за допомогою методу бібліопсихології, створеного Рубакіним на початку ХХ століття» [47], оскільки «Ідеї М. Рубакіна, як і значно пізніше Г.-М. Мак-Люена, приваблюють намаганням використати для пізнання книжної справи напрацювання інших наук» [41]. Польські дослідники також доводять потребу «ревізії» концепції інформаційного метаболізму Антона Кемпінського, зважаючи «на ототожнення інформаційного обміну з т.зв. біологічною моделлю, якою натомість поняття інформаційного метаболізму не вичерпується» [44].

Відповідно, мета дослідження – аргументувати й довести когерентність теорій бібліопсихології М. Рубакіна та інформаційного метаболізму А. Кемпінського, обґрунтувати доцільність комплексно-системного використання цих теорій для формування новітньої цілісної гносеологічної доктрини.

Виклад основного матеріалу. Сучасне використання терміна «когерентність» у системі різних не суміжних галузей знань у рамках тенденції запозичення й активного використання терміносистемами, що не перебувають у межах однієї наукової галузі, терміносплук, які термінологічно збагачують нову наукову парадигму і водночас активізують і розширюють власне семантичне поле, – одна із ознак сучасного наукового дискурсу, про яку

йшлося вище. Первісно утворений у терміно-системі точних наук, нині цей термін актуалізований у гуманітаристиці. Так, його активно використовують у лінгвістиці [29], філософії [28], логіці, психології [3] а віднедавна – й у дослідженнях системи соціальних комунікацій [22]. Термін походить від латинського *cohaereo* – зв'язуюсь, *cohaesus* – зв'язаний, зчеплений; корінь *cogol* має два основні значення: зчіплюватись і збиратись. Найбільш наближеним до первісного значення термін зберігся у фізиці, де традиційно позначає узгодженість і синхронність, натомість інші галузі використовують його більш широко й відповідно до особливостей власних терміно-систем. Так, у мовознавстві під когерентністю розуміють «цілісність тексту, що полягає в логіко-семантичній, граматичній та стилістичній взаємозалежності складових у реченні» [39]. Загалом «когерентність стає універсальним методологічним поняттям, що пронизує не лише фізику, але й робить вагомий вклад у філософію та методологію науки в цілому» [21]. Власне, позначувана цим терміном методологічна основа – найбільш приваблива для сучасних синтетично-синкретичних досліджень й відбиває згадувану уже тенденцію до, щонайменше, встановлення взаємозв'язків у межах однієї системи, щонайбільше – міждисциплінарності, що, очевидно, й вплинуло на активне переосмислення терміна у системі різних наук.

У науковому дискурсі явище когерентності виникло задовго до появи, власне, терміну, що переконливо доводить синкретизм античної наукової традиції. Нині представники різних наукових спільнот вживають його у широкому розумінні, маючи на увазі «узгодженість, сумісність однієї системи з іншою» [28]. Такий методологічний концепт дозволяє, по-перше, встановити характер взаємозв'язку між самостійними системами, по-друге, що важливіше, створити на їх основі нову, що матиме ефект синергії. Формування таких надсистем особливо актуально нині, коли в «проблемному полі філософії науки помітні процеси, які за різними ознаками можна назвати «комунікативною революцією», «сучасна наука переживає випробовування змінами, пов'язаними з перебудовою когнітивних та

соціально-культурних підвалів пізнавальної діяльності» [42], причому «особливе значення у цих процесах відведене комунікації як визначальному феномену соціогуманітарної царини» [42].

Потенційно когерентні системи завжди впізнавані щонайменше за кількома характеристиками: спільним об'єктом дослідження, корелятивними терміносистемою та методологією, програмними концептами тощо. Теорії бібліологічної психології Миколи Рубакіна та інформаційного метаболізму А. Кемпінського були створені у першій половині ХХ ст., проте актуальність їх суттєво зростає у парадигмі інформаційного суспільства ХХІ ст. Їх докладний компаративістичний аналіз потребує окремих розлогих спеціальних досліджень, ми ж схематично зупинимось на засадничих концептах, які, власне, є доказом перспектив формування на їх основі нової надсистеми, а саме: «інформаційний метаболізм» (А. Кемпінський) ↔ «утилізація бібліопсихологічних цінностей» (М. Рубакін).

У рамках аналізу теорій бібліопсихології та інформаційного метаболізму необхідно окреслити програмні терміни, якими означені засадничі концепти. Слід спеціально наголосити, що кожна з досліджуваних теорій має оригінальну самостійну авторську терміно-систему, й у цьому, з одного боку, – їх незаперечна перевага, а з іншого, ймовірно, саме примітивно-предметне розуміння визначальних терміносполук і їх співвідношення лише з однією конкретною галуззю стало серйозною перешкодою для належної рефлексії у тогочасному науковому товаристві і наступного їх розвитку. Натомість саме вони є першими і незаперечними ознаками когерентності цих теорій, оскільки поняття метаболізму й утилізації когерентні самі по собі, і як процеси передбачають по суті використання, переробку й перетворення. Окрім того, слід звернути спеціальну увагу на окремі спільні характеристики цих процесів, які й стали передумовою їх використання для формування програмних терміносполук обох теорій. Так, метаболізму (від грец. *metabole* – перетворення) як обміну притаманні, зокрема такі ознаки, як неперервність і циклічність, водночас процес утилізації (від лат. *utilis* – корисний) перед-

бачає створення на основі певного вихідного продукту вторинного, який є абсолютно новим по суті й може стати джерелом наступних перетворень. Прикметно, що задовго до появи та широкого використання терміна «інформаційний ресурс» Микола Рубакін запропонував термін «утилізація». Як специфічний ресурс, інформація (інформаційні ресурси) утилізується (привласнюється) особливим чином, оскільки цей процес цілком обумовлений особливостями інформаційного метаболізму кожного окремого індивіда.

Закономірно когерентність на рівні програмних терміноспок має продовження у програмних концептах. Тут також слід зазначити, що між цими теоріями не відбувається дифузії, натомість вони сумісні і взаємодоповнюювані. По суті, як синтетична індуктивна наука теорія Миколи Рубакіна – вчення про те, яким, власне, є потрійний процес створення, поширення, циркуляції та утилізації бібліопсихологічних цінностей, на якому базується наша вербальна цивілізація [32, 37], як процес складний, неперервний, циклічний, і, що найважливіше, узалежнений особливостями інформаційного метаболізму індивіда, який спеціально досліджував Антоній Кемпінський. За теорією Миколи Рубакіна, цей перманентний процес відбувається згідно з трьома основними законами бібліопсихології (Р. Семона, В. Гумбольдта – О. Потєбні, І. Тена), основні положення яких мають кореляти у теорії інформаційного метаболізму, або поширені чи витлумачені цією теорією з допомогою притаманних їй термінів і категорій.

На підставі першого закону бібліопсихології Семона М. Рубакін окреслив такі явища як енграма, енграфування, мнєма, ейфорія, сформулював послідовність: подразнення – енграма – повторне подразнення – екфорія – мнєматична енграма. Важливо, що відносно цього першого закону, який є програмним для теорії М. Рубакіна, бо фактично містить основу терміносистеми теорії, й на ньому базуються й два наступні, теорія інформаційного метаболізму містить значну кількість когерентних також засадничих для неї положень. Так, як стверджував А. Кемпінський, «усупереч ілюзії, що жива система залишається незмінною, жоден атом у ній не залишається таким, як був, –

через відносно короткий проміжок часу його замінює атом із зовнішнього середовища» [17, 32]. Процес, що відбувається у рамках інформаційного метаболізму, упродовж якого «сигнали, що надходять із навколишнього середовища, певним чином упорядковуються, зумовлюючи специфічну реакцію на них» [17, 37], М. Рубакін назвав енграфуванням. «Записується, енграфується все, що пережите організмом – будь-який прояв життя, і усвідомлений, і той, що відкладається у підсвідомості. Сукупність таких енграм-записів, згідно із твердженням Р. Семона створює так звану мнєму» [32, 48], вчення про яку, М. Рубакін запозичив у Р. Семона, чийм іменем назвав перший закон бібліопсихології. Відтак, зазначав А. Кемпінський, «спостерігаючи за морфологією організму, ми бачимо його постійно змінним. Оскільки процес життя полягає у безперервному інформаційно-енергетичному обміні» [17, 182]. Цей обмін А. Кемпінський назвав метаболізмом, «тобто під час отримання інформації із оточення і реагування на неї (реакція організму, в свою чергу, є сигналом для оточення), існують закони, аналогічні до законів енергетичного метаболізму, а саме закон специфічності структури і закон рівноваги між анаболічними та катаболічними процесами» [17, 106]. Суттєво, що А. Кемпінський використав не лише термін метаболізм, а й не менш промовисті терміносполуки – анаболічні процеси (утворення складніших сполук із простіших) та катаболічні процеси (розкладання на простіші із вивільненням енергії). Аналогії, здійснені А. Кемпінським, для теорії М. Рубакіна абсолютно когерентні, у цьому випадку такими складнішими сполуками є мнєматичні енграми. Натомість у А. Кемпінського знаходимо таке поняття, як «інформаційні цінності», які «так само, як енергетичні цінності, перш ніж стати складовою частиною організму, мають бути розчленовані на прості елементи, з яких організм потім будує свої субстанції і свої функціональні структури» [17, 195], «подібно до того, як субстанції, асимільовані організмом, розбиваються на основні елементи, з якої організм будує свою структуру, потоки інформації, що надходять ззовні, перетворюються на специфічні структури» [17, 106], ці специфічні структури Микола Рубакін називає

вав симультанним комплексом: «Усі одночасні подразнення в межах одного організму утворюють поєднаний симультанний комплекс збудження, який як такий зумовлює енграфування, тобто, залишає взаємопов'язаний і настільки ж єдиний комплекс енграм» [32, 50]. Таким чином, теорія Миколи Рубакіна у рамках першого закону бібліопсихології, доповнена окремими положеннями із теорії А. Кемпінського щодо механізмів інформаційного метаболізму у контексті таких явищ, як мнема, енграма, екфорія, енграфування суттєво розширює кордони своєї галузевої терміносистеми як системної організації завдяки актуалізації лексико-семантичного поля як «складної мікросистеми лексичних одиниць, об'єднаних планом змісту й формальних показників, що відображають поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ» [19], що закономірно позначається на збільшенні масштабів її понятійного апарату.

Другий закон бібліопсихології Гумбольта–Потебні М. Рубакін сформулював так: «Людське мовлення, як і всі його елементи, аж до окремого слова, звука чи навіть букви, лише знаряддя активізації психічних переживань, відповідно з особливостями тієї мнєми, в у якій вони відбуваються, а не знаряддя передачі цих переживань» [32, 61]. У теорії інформаційного метаболізму цей закон має низку положень, принципово важливих для розуміння самої теорії, а також для обґрунтування когерентності основних концептів досліджуваних теорій, оскільки А. Кемпінський позиціонує слово як сигнал: «Розвиток сигнальної системи у людини, особливо найвищої *форми сигналу, яким є слово* (тут і надала виділення наше – Н.Д.), дозволяє їй незрівнянно більш досконалим, аніж тварини, способом використовувати функціональні структури» [17, 41]. Відтак інформаційний метаболізм А. Кемпінський називає також «сигнальним» [17, 41]. Це положення особливо важливе також для спростування поширеного ототожнення інформаційного метаболізму з так званою біологічною моделлю, яку тривалий час вважали засадничою для цієї теорії. Відповідно до другого закону бібліопсихології М. Рубакін обґрунтував зв'язок слова із реальністю: «у процесі розвитку мови слова поступово віддаляються від реальності...

і замість змісту реального, тобто, того, який би відповідав реальності, слово отримує зміст мнематичний...» [32, 53] «Подібно до того, як зображення, створене проектором на білому екрані, покриває його фігурами, фарбами, яких насправді на ньому немає, так і збудована нами проекція покриває реальність, заважаючи бачити її... Проте це реальність внутрішнього, а зовнішнього світу... Поняття проекції відіграє у біблїопсихології надзвичайно важливу роль» [32, 55]. Для теорії інформаційного метаболізму ця теза також засаднича, оскільки, А. Кемпінський стверджував, що «сигнал, що надходить із оточення, стає ніби символом, а далі – моделлю. Водночас, і сигнал, який виходить назовні, стає символом для оточення» [17, 194]. З цього положення логічно випливає наступне: оскільки кожен читач засобами особистої мнєми будує концепцію тексту, і саме цю проекцію називає змістом твору, то у твору стільки змістів, скільки у нього читачів. Ми бачимо не реальність, а лише нашу проекцію реальності, причому усіляку проекцію кожен із нас будує засобами власної мнєми, відтак пріоритетним і для теорії бібліопсихології, і для теорії інформаційного метаболізму є та система, яка приймає сигнал, а не сам цей сигнал як самодостатній. «Амбівалентне відношення до всього нового є характерною рисою всіх сигнальних систем, які існують у живій природі. З одного боку, повторюваний сигнал перестає викликати реакцію, оскільки сигнальні системи увесь час шукають чогось «нового», з іншого боку, це нове не може бути чимось цілковито новим, натомість має містити щось із уже існуючих структур, інакше сигнал втрачає зміст для організму, і організм його відкидає» [17, 189]. Це твердження – вкрай важливе для розуміння природи інформації і процесу інформування, пріоритетного для інформаційного суспільства ХХІ століття, оскільки «взаємодія із оточенням в сенсі отримання сигналів і реакції на них, під час якої стаєш або переможцем, або переможеним, є необхідною умовою інформаційного метаболізму, без якого не міг би відбуватись енергетичний метаболізм. Контакт із зовнішнім світом засновано на обміні інформацією» [17, 39].

Оскільки, згідно з тезою А. Кемпінського, «інформаційний метаболізм стає підготов-

чим етапом до вступу в асимілятивний і репродуктивний контакт із навколишнім світом» [17, 37], окремий складний процес – посів бібліопсихологічних цінностей відбувається за чіткими критеріями і має адекватні алгоритми [9] і пов'язує теорію бібліопсихології з бібліопедагогікою, для якої теж принципово важливим є концепт теорії А. Кемпінського, зокрема, коли йдеться про вікові характеристики реципієнтів і відповідні особливості з позицій специфіки утилізації бібліопсихологічних цінностей на основі спеціальних ознак інформаційного метаболізму.

Керуючись теорією інформаційного метаболізму, А. Кемпінський стверджував, що, по-перше, «у процесі філогенетичного розвитку нервової системи інформаційний метаболізм відіграє щоразу більшу роль, порівняно з метаболізмом енергетичним» [17, 34], по-друге, «розвиток нервової системи людини забезпечує їй практично безмежні можливості створення функціональних форм (функціональних структур) інформаційного метаболізму» [17, 313], а також застерігав від вкрай небезпечного явища технічної цивілізації – «технічного» погляду на людину і зробив вкрай важливий прогноз на майбутнє: «Неймовірне багатство інформації, яке створила сучасна цивілізація у майбутньому слід раціонально використати. Ймовірно, виникнуть нові, більш синтетичні форми передачі *ідей* відповідні інтеграційні системи, що полегшать засвоєння інформації (популярність кібернетики свідчить про значну потребу саме в таких інтеграційних системах). У кожному разі людина майбутнього матиме значно більший асортимент культурного спадку, порівняно з її недалекими предками й зможе вибирати те, що найбільш відповідає структурі її особистості» [17, 112]. У цій тезі, що когерентна із настановою М. Рубакіна «Кожному читачеві – його книгу», А. Кемпінський сформулював основне пріоритетне завдання інформаційного метаболізму, оскільки йдеться вже не про передачу понять, а про передачу ідей.

Врешті опосередкованим, але неспростовним і переконливим доказом когерентності цих теорій слід вважати практичну реалізацію їх теоретичних положень. Теорія В. Кемпінського, а також аналітична психологія Карла

Густава Юнга стали основою для формування теорії соціоніки А. Аугустінавічюте. Як розвиток теорії інформаційного метаболізму, ця відносно молода наука має належне теоретичне представлення: у 1991 році як незалежна науково-дослідна організація заснований Міжнародний інститут соціоніки (МІС), офіційно зареєстрований як наукова організація в галузі гуманітарних, природничих і технічних наук, що видає журнал «Соціоніка, ментологія і психологія особистості», систематично відбувається Міжнародна конференція із соціоніки «Психо-інформаційні технології, кадровий менеджмент і психологія особистості». Представники Київської школи соціоніки: доктори філософії О. В. Букалов, В. В. Гуленко, В. Д. Єрмак, О. Г. Шульман, А. О. Овчаров, О. Б. Карпенко, В. В. Меґедь, С. І. Чурюмов, І. Ю. Литвиненко. [24]. Проте найважливіше – широке практичне застосування цієї теорії, що доводить її значний потенціал саме як прикладної концепції [2; 25; 26]. За класифікацією М. Рубакіна, психологія поділяється на теоретичну, описову і, власне, прикладну, яка, вочевидь, когерентна із соціонікою. Зокрема, такий, на перший погляд, парадоксальний, а насправді закономірний факт, що саме теорія соціоніки, заснована на теорії інформаційного метаболізму, реалізувала одне із програмних завдань бібліопсихології. У цій теоретико-прикладній теорії чи не найкраще реалізована мета бібліопсихології М. Рубакіна спеціальним бібліопсихологічним методом класифікувати читачів (як, зрештою, і будь-який текст) за гносеологічними типами з допомогою коефіцієнтів, аби виконати одну із настанов бібліопсихології «кожному читачеві – його книгу», оскільки соціонічний тип («соціотип») виділяють саме на основі типу інформаційного метаболізму (ТІМ). У такий спосіб, ще раз переконуємось, що фантастична й недосяжна у час створення теорії бібліопсихології думка М. Рубакіна про класифікацію реципієнтів за допомогою саме коефіцієнтів, за яку М. Рубакіна критикували сучасники, вважаючи, що така диференціація неможлива апіорі, насправді мала раціональне теоретичне начало, проте суттєво випереджала свій час. Значними також є перспективи використання соціоніки для планування та здійснення бібліоте-

рапевтичної практики, теоретичною основою якої може стати теорія бібліопсихології [12].

Наукова новизна. Відповідно до теорії Т. Куна, представленої у виданні «Структура наукових революцій» (1962), період так званої «нормальної» науки змінює системна криза, що вимагає зміни сталого парадигми, яка уже не має належного потенціалу, ані для того, аби її розв'язати існуючими теоретико-методологічними концептами, ані для того, щоб створити нові адекватні концепти. Ця тенденція характерна нині почасти для наукового дискурсу системи соціальних комунікацій, який, зважаючи на численні інтеграційні процеси, потребує глобальної модернізації. Теорії бібліопсихології Миколи Рубакіна та інформаційного метаболізму Антонія Кемпінського, які науковці традиційно розглядають лише у контексті окремих галузей знань, натомість мають значно ширший науковий потенціал для таких конструктивних змін. Завдяки синтетичному дослідженню й позиціонуванню цих теорій саме як когерентних відкриваються принципово нові можливості їх використання, по-перше, для формування новітньої дисциплінарної матриці системи соціальних комунікацій; по-друге, для модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти (для формування варіативної частини освітньої програми, а також оригінальних міждисциплінарних освітніх програм), по-третє, для вдосконалення практичної діяльності фахівців системи соціальних комунікацій з позицій активного використання концептів бібліопсихології та інформаційного метаболізму при формуванні системи інформаційних продуктів і послуг. Запропонований підхід комплексного аналізу когерентних теорій уже був використаний нами раніше [11] і є перспективним для наступних подібних досліджень, оскільки потенційно розширює рамки кожної із них, уможливорює реінтеграцію окремих терміносполук. До прикладу, комплексне застосування таких термінів, як посів та утилізація бібліопсихологічних цінностей, інформаційний метаболізм, психоінформаційна система, канал психоінформаційного зв'язку, нарративні концепти архетипного мислення тощо суттєво модернізує науковий дискурс, пов'язаний зі зростанням ролі комунікації як домінант-

ної характеристики сучасного соціуму. Синкретизм теорії бібліопсихології М. Рубакін вбачав у тому, що вона має ситематизувати і синтезувати, «по-перше, відомості природничих наук і математики, по-друге, гуманітарних (суспільних, філософських, історичних) наук, по-третє, філології та лінгвістики, по-четверте, бібліографії і бібліології, по-п'яте, різноманітних прикладних наук, по-шосте, усіх галузей сучасної психології» [32, 39]. Відтак, нині на часі також створення спільними зусиллями системи дисциплін філологічного напрямку теорії, яка дозволить подібно до того, як у соціоніці створено концепції шістнадцяти ТІМів (соціотипів), соціон; квадр, дуальних ТІМів тощо, аби класифікувати реципієнтів, класифікувати за певними властивостями еграфування текст як. У цьому – надзавдання майбутньої гносеологічної доктрини, у яку досліджувані теорії увійдуть як підґрунтя.

Висновки. Рефлексія наукової спільноти початку ХХ століття на кожному із досліджуваних теорій була спрощено предметною і тенденційною. Натомість, створені на початку ХХ ст., нині кожна із них не втратила актуальності, а навпаки, варта, аби у сучасному науковому дискурсі віднайти належне прочитання і застосування. Зокрема, сучасні дослідники лише наближаються до розуміння оригінальних терміносистем цих теорій, причому окремі терміносполуки чітко корелюють із термінами новітніх теорій початку перших десятиліть ХХІ століття. Формуючи теорію бібліопсихології, Микола Рубакін підставово використав закони Іполіта Тена, Олександра Потебні, Вільгельма Гумбольдта. Теорія інформаційного метаболізму лягла в основу соціоніки Аушри Аугстінавічюте. Тобто кожна із цих теорій свого часу виникла як синтез на засадах когерентності окремих складових. Цілком очевидно, що нині актуальне формування новітньої цілісної гносеологічної доктрини на основі анонсованих теорій. «Відповідно, зважаючи на синтетичний характер об'єктів, в означену синкретичну дисциплінарну матрицю системи соціальних комунікацій слід інкрустувати окремі парадигми, зокрема, когнітивістики, соціоніки, бібліопсихології, герменевтики, семіотики тощо, враховуючи їх природу й парадигмальні відношення в

межах цілісної наукової моделі» Принципово важливо для цього внормувати терміносистему та методологічні концепти, що становлять гносеологічну основу будь-якої наукової системи» [13]. Система координат новоствореної синкретичної доктрини у межах загальної дисциплінарної матриці матиме незаперечну перевагу – як вислід міждисциплінарної взаємодії спричинить загальний ефект синергії у дослідженні усіх рівнів і їх підсистем.

Список використаних джерел

1. Андрейчук Н. Парадигма як термін. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2008. № 620. С. 254–257. URL: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk620/TK_wisnyk620_andrejchuk.htm (дата звернення: 18 грудня 2020).
2. Андрейчук С. К., Когут В. І., Морушко О. О. Стосунки читача та книги в сучасному соціокультурному середовищі. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2017. Вип. 11. С. 69–75. URL: https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/visnuk_verstka-2017-5.pdf (дата звернення: 18 грудня 2020).
3. Буланов В. А. Психологічні основи салютогенетичної спрямованості особистості. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2012. Вип. 42 (1). С. 21–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2012_42%281%29_5
4. Грива О. А. Основы библиотечной педагогики и психологии : уч.-метод. пособие. Симферополь : РВУЗ «Крымский университет культуры, искусств и туризма», 2013. 131 с.
5. Гроф С. Про структуру наукових революцій. Перехід–IV. 2002. Вип. 10. С. 11–19.
6. Гуманітарно-наукове знання: дисциплінарні матриці. Матеріали Міжнародної наукової конференції 9–10 жовтня 2015 р. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. 311 с.
7. Давидова І. О. Когнітивно-комунікаційна парадигма в бібліотекознавстві. Вісник Харківської державної академії культури. 2013. Вип. 40. С. 60–69. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/gio_old_2017/vh/v40/12.pdf (дата звернення: 18 грудня 2020).
8. Демчук Н. Дискурс бібліопсихології в системі бібліотечно-інформаційної діяльності XX – XXI ст.: матеріали до бібліографії. Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2010. Вип. 5. URL: http://library.lnu.edu.ua/bibl/images/Vudanna_WEB_pdf/1Visnuk_NB/2010_Vupysk_V/346-355.pdf. (дата звернення: 18 грудня 2020).
9. Демчук Н. Концепція посіву бібліопсихологічних цінностей (оповідання Івана Франка «Борис Граб»: текстуальний аналіз). Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство. Львів: Вид. Львів. ун-ту ім. І. Франка, 2006. Вип. 6. С. 130–149. URL: http://old.kultart.lnu.edu.ua/Visnyk_CultArts/2006_06/Demchuk.pdf (дата звернення: 18 грудня 2020).
10. Демчук Н. Парадигма бібліопсихології в системі реформування вищої бібліотечно-інформаційної освіти. Вісник Книжкової палати. 2009. № 4. С. 15–20. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vkr_2009_4_8.pdf (дата звернення: 18 грудня 2020).
11. Демчук Н. Синкретична природа теорії бібліопедagogіки та бібліопсихології (компаративістична студія книгознавчих парадигм Д. Балики та М. Рубакіна). Вісник Львів. ун-ту. Сер.: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. Львів, 2008. Вип. 3. С. 164–179. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vlukbit_2008_3_12.pdf (дата звернення: 18 грудня 2020).
12. Демчук Н. Соціоніка як платформа бібліотерапевтичних практик XXI століття. «Інформація, комунікація, суспільство 2017 : матеріали 6-ої Міжнародної наукової конференції ICS-2017, 18–20 травня 2017 року, Україна, Славське / Міністерство освіти і науки України, Національний університет "Львівська політехніка", Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/38448/1/170_345-346.pdf. (дата звернення: 18 грудня 2020).
13. Демчук Н. Читач і читання як елементи дисциплінарної матриці системи соціальних комунікацій. International Multidisciplinary Conference «Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland» Wolomin, Republic of Poland, 19–20 October 2018. Wolomin : Izdevnieciba

«Baltija Publishing», 2018. Volume 4. URL: http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/22146/1/Glogera_conf_Poland_Erokhina_Avilova.pdf. (дата звернення: 18 грудня 2020).

14. Евтюхина Е. А. Библиопсихологический метод Н. А. Рубакина в исследовании связи: психика человека – текст документа. Библиотековедение. 2006. № 4. С. 69–72. URL: <http://www.rsl.ru/index.php?doc=1354> (дата звернення: 18 грудня 2020)

15. Евтюхина Е. А. Творчество Николая Александровича Рубакина и перспективы библиопсихологии. Библиотековедение. 2003. № 3. С. 80–84.

16. Каганець І. В. Психологічні аспекти в менеджменті: типологія Юнга, соціоніка, психоінформатика. Київ–Тернопіль : Мандрівець-Port-Royal, 1997. 204 с. URL: <https://www.ar25.org/sites/default/files/node/2013/06/22546/psikhologichniaspiektivmieniedzhmienti-ighorkaghaniets.pdf> (дата звернення: 18 грудня 2020).

17. Кемпински А. Экзистенциальная психиатрия / пер.с пол. А. А. Боричев. Москва ; СПб : Совершенство, 1998. 320 с.

18. Кемпиский А. Меланхолия / пер. с польского И. В. Козыря. СПб. : Наука, 2002. 405 с.

19. Книщенко Н. П. Поняття «лексико-семантичне поле» й «термінологічне поле» в сучасному мовознавстві. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – 2020. – Вип. 52. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/3012> (дата звернення: 18 грудня 2020).

20. Кольцова В. А. Н. А. Рубакин – выдающийся русский просветитель, создатель библиопсихологии. Психологический журнал. 2000. № 2. С. 128–135.

21. Коняев С.Н. Когерентность – новое онтологическое основание квантовой механики. URL: <https://iphras.ru/uplfile/natsc/sem/kon.pdf> (дата звернення: 17.12.2020)

22. Крохмальний Р.О. & Крохмальний Д.Р. Відеоблог як явище сучасної інтернет-комунікації (дискурсивні маркери і когерентність образу) Молодий вчений. 2018. № 8. С. 18–21. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/molv_2018_8%281%29__6.pdf (дата звернення: 18 грудня 2020).

23. Леонтьев А. А. О Н. А. Рубакине : Предисловие к изданию 1977 года. Рубакин Н. А. Библиологическая психология. Москва : Акад. проект; Трикта, 2006. С. 10–13.

24. Міжнародний інститут соціоніки (МІС). URL: <https://socionic.info/uk/usocint.html> (дата звернення: 18 грудня 2020).

25. Морушко О. Соціоніка як новий підхід в дослідженні законів комунікації інформаційних систем. Інформація, комунікація, суспільство 2016 : матеріали 5-ої Міжнародної наукової конференції ICS-2017, 19–21 травня 2016 року, Україна, Славське / Міністерство освіти і науки України, Національний університет "Львівська політехніка", Кафедра соціальних комунікацій та інформаційної діяльності. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/ntb/33353/70-156-157.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 18 грудня 2020).

26. Морушко О. О. & Химиця Н. О. Використання методу соціонічного аналізу в діловій комунікації. Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. 2017. вип. 27. № 2. С. 186–188.

27. Осипова И. П. Библиопсихология. Библиотечная энциклопедия. Москва : Пашков дом, 2007. С. 139.

28. Ратніков В. Когерентна концепція істини в сучасному гуманітарно-науковому знанні (До проблеми співвідношення природничо-наукового та гуманітарного знання). Філософські науки. 2016. Вип. 2. № 2. С. 117–123. URL: <http://science.lpnu.ua/uk/shv/vsi-vypusky/tom-2-chyslo-2-2016/kogerentna-koncepciya-istyny-v-suchasnomu-gumanitarno-naukovomu> (дата звернення: 18 грудня 2020).

29. Рибачок С. М. Термінологічна лексика як засіб когезії англomовного тексту : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2005. 23 с.

30. Романченко Ж. Теорія бібліологічної психології М. О. Рубакина. Бібліотечний вісник. 2008. № 4. С. 15–18.

31. Рубакин Н. А. Библиологическая психология. Москва : Академический проект; Трикта, 2006. 800 с.

32. Рубакин Н. А. Психология читателя и книги. Краткое введение в библиологическую психологию. Москва : Книга, 1977. 264 с.

33. Сапожникова С. Анализ феноменологии выбора через контекст триады «автор – книга – читатель» и попытка реконструкции концептуального видения Н. А. Рубакина. Развитие личности. 2008. № 3. С. 35–43.

34. Соколов В. Ю. Бібліопсихологія. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Бібліопсихологія> (дата звернення: 18 грудня 2020).

35. Соколов А. В. Библиопсихология и ноосфера. Библиотековедение. 2017. № 4. С. 378–385.

36. Соколов В. Теорія бібліопсихології М.О. Рубакіна та її інтерпретації. Бібліотечний вісник. 2018. № 4. С. 28–41. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21D BN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bv_2018_4_7.pdf (дата звернення: 18 грудня 2020).
37. Соляник А. Сучасні тренди модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти України. Вісник Книжкової палати. 2017. № 1. С. 22–26.
38. Сорокин Ю. А. Какое библиопсихологическое наследство оставил нам Н. А. Рубакин. Рубакин Н. А. Библиологическая психология. Москва : Академ. проект; Трикста, 2006. С. 5–9.
39. Станіслав О. В. До питання зв'язності тексту: теоретичний аспект (на матеріалі французької мови). Мова і культура. 2012. Вип. 15, Т. 6. С. 159–164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_6_27
40. Столяров Ю. Н. Н. А. Рубакин – библиопсихолог-самородок : к 155-летию со дня рождения. Школьная библиотека. 2017. № 5. С. 12–20.
41. Теремко В. Психологічні виміри читання у контекстуальній системі видавничих стратегій. Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства / відп. ред. М. М. Романюк ; НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаніка, НДІ пресознавства. Львів, 2011. Вип. 1(19). С. 238–255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2011_1_20 (дата звернення: 18 грудня 2020).
42. Ткачова Ю. М. Комунікативна природа гуманітарно-наукового пізнання : дис. ... кандидата філософ. наук : 09.00.09. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2015. 201 с.
43. Antoni Kępiński – Rzadki przykład człowieka (2015). Świat Lekarza /05/26 URL: <https://swiatlekarza.pl/antoni-kepinski-rzadki-przyklad-czlowieka/> (дата звернення: 18 грудня 2020).
44. Ceklarz, J. (2018) Rewizja koncepcji metabolizmu informacyjnego Antoniego Kępińskiego. Psychiatr. Pol. Issue 52(1) pp. 165–173. URL: http://www.psychiatriapolska.pl/uploads/images/PP_1_2018/165
45. Kokoszka A. & Holas P. & Bielecki A. (2003) Zaktualizowany model metabolizmu informacyjnego. Psychiatr. Pol. 37(4). 703–712. Kokoszka A. & Holas P. & Bielecki A. (2003) Zaktualizowany model metabolizmu informacyjnego. Psychiatr. Pol. 37(4). 703–712.
46. Kokoszka, A. & Bielecki, A & Holas, P. (2001) Mental organization according to the metabolism of information and its mathematical description. Int. J. Neurosci. 107 (3–4). 173–184.
47. Tsvetkova, M. Conflicts with the reading and their decisions through the bibliopsychology. International Journal of Media and Information Literacy, 1(2), 128–145. URL: <https://doi.org/10.13187/ijmil.2016.2.128>

References

1. Andrejchuk, N. (2008) Paradigm as a Term. Herald of L'viv Polytechnic National University "Problems of Ukrainian Terminology", 620, 254–257 Retrieved from: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk620/TK_wisnyk620_andrejchuk.htm [in Ukrainian].
2. Andrejchuk, S. K. & Koghut, V. I. & Morushko, O. O. (2017) The Relationship between a Reader and a Book in the Modern Socio-Cultural Environment. Visnyk of the Lviv University. Series sociology, 11, 69–75. Retrieved from: https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/visnyk_verstka-2017-5.pdf [in Ukrainian].
3. Bulanov, V. A. (2012) Psychological Grounds for Salutogenез Concept of Personality. Visnik HNPU imeni G.S. Skovorodi. Psihologija. Issue. 42 (1). pp. 21–30. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2012_42%281%29_5
4. Griva, O. A. (2013). Fundamentals of Library Pedagogy and Psychology. Simferopol: RVUZ «Krymskii universitet kultury, iskusstv i turizma». [in Russian].
5. Ghrof, S. On the Structure of Scientific Revolutions. Perekhid–IV, Issue 10, 11–19. [in Ukrainian].
6. Humanities and Science: Disciplinary Matrices (2015). Proceedings of the International Scientific and Practical Conference. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University [in Ukrainian].
7. Davydova, I. O. (2013) Cognitive-Communicative Paradigm in Library Science. Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture, issue 40, 60–69. Retrieved from: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/vh/v40/12.pdf [in Ukrainian].
8. Demchuk, N. Discourse of Bibliopsychology in the System of Library and Information Activity of XX –XXI Centuries: Materials for Bibliography. Visnyk of the Lviv University. Series "Bibliology, Library Studies and Information Technologies". Issue 5. Retrieved from: http://library.lnu.edu.ua/bibl/images/Vudanna_WEB_pdf/1Visnyk_NB/2010_Vupysk_V/346-355.pdf . [in Ukrainian].

9. Demchuk, N. (2006). Concept of Sowing Bibliophysical Values (Ivan Franko's Story "Boris Hrab": textual analysis). *Visnyk of the Lviv University. Serie Arts. Issue 6.* 130–149. Retrieved from: http://old.kultart.lnu.edu.ua/Visnyk_Cult-Arts/2006_06/Demchuk.pdf [in Ukrainian].
10. Demchuk, N. (2009). The Paradigm of Bibliopsychology in the System of Reforming the Higher Library and Information Education. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, pp. 15–20. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vkp_2009_4_8.pdf [in Ukrainian].
11. Demchuk, N. (2008). Syncretic Nature of the Theory of Bibliopedagogy and Bibliophysiology (comparative study of book science paradigms by D. Balyki and M. Rubakin). *Visnyk of the Lviv University. Series "Bibliology, Library Studies and Information Technologies"*, Issue 3, 164-179. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vlukbit_2008_3_12.pdf [in Ukrainian].
12. Demchuk, N. (2017) Socionics as a Platform for Bibliotherapeutic Practices of the XXI Century. *Information, communication, society (ICS-2017) Proceedings of the International Scientific Conference.* Retrieved from: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/38448/1/170_345-346.pdf. [in Ukrainian].
13. Demchuk, N. (2018) Reader and Reading as Elements of the Disciplinary Matrix of the Social Communication System. *International Multidisciplinary Conference «Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland» Wolomin, Republic of Poland, 19–20 October 2018.* Wolomin : Izdavneciba «Baltija Publishing», Vol. 4. Retrieved from: http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/22146/1/Glogera_conf_Poland_Erokhina_Avilova.pdf . [in Ukrainian].
14. Evtiukhina, E. A. (2006). N. A. Rubakin's Bibliopsychological Method in the Study of Communication: the human psyche - the text of the document. *Bibliotekovedenie*, 4, 69–72. Retrieved from <http://www.rsl.ru/index.php?doc=1354>. [in Russian].
15. Evtiukhina, E. A. (2003). Creativity of Nikolai Aleksandrovich Rubakin and perspectives of bibliology. *Bibliotekovedenie*, 3, 80-84. [in Russian].
16. Kaghanecj, I. V. (2020) Psychological Aspects in Management: Jung's typology, socio- nics, psychoinformatics. Kyiv– Ternopil. Retrieved from: <https://www.ar25.org/sites/default/files/node/2013/06/22546/psikhologichniaspiektivmieniedzhmienti-ighorkaghaniets.pdf> [in Ukrainian].
17. Kempynsky, A. (1983) *Existential psychiatry* (A. A. Borychev., Trans). Moscow; St. Petersburg: Sovershenstvo [in Russian].
18. Kempynskyj, A. *Melancholy* (Y. V. Kozyr, Trans). St. Petersburg: Nauka. [in Russian].
19. Knyshenko, N. P. (2020) The Concept of "Lexical-Semantic Field" and "Terminological Field" in Modern Linguistics. *Linguistic research. Issue 52.* Retrieved from: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/linguistics/article/view/3012> [in Ukrainian].
20. Koltsova, V. A. (2000). N. A. Rubakin is an outstanding Russian educator, creator of bibliology. *Psychological Journal*, 2, 128–135. [in Russian].
21. Konjaev, S.N. Coherence is a New Ontological Basis of Quantum Mechanics. Retrieved from: <https://iphras.ru/uplfile/natsc/sem/kon.pdf> (2020, Dec.17) [in Russian].
22. Krokhmaljnyj, R.O. &Krokhmaljnyj, D.R. (2018) Video Blogging as a Phenomenon of Modern Internet Communication (discursive markers and image coherence), *Молодий вчений*, 8, 18–21 Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/molv_2018_8%281%29__6.pdf [in Ukrainian].
23. Leontiev, A. A. (2006). O N. A. About N. A. Rubakin: Preface to the 1977 edition (pp. 10–13). Moscow: Akad. proekt; Triksta. [in Russian].
24. International Institute of Socionics. Retrieved from: <https://socionic.info/uk/usocint.html>. [in Ukrainian].
25. Morushko, O. Socionics as a New Approach in the Study of the Information Systems' Communication Laws. *Proceedings from International Scientific fifth Conference «Information, communication, society» (ICS-2016).* (pp. 156 – 158). Lviv. Retrieved from: <http://ena.lp.edu.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/ntb/33353/70-156-157.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
26. Morushko, O. O. & Khymycja, N. O. (2017) Using the Method of Socionic Analysis in Business Communication. *Scientific Bulletin of UNFU. Economics*, Issue 2, 186–188.
27. Osipova, I. P. (2007). *Bibliopsychology*. *Biblioteknaia Entsiklopediia*. Moscow: Pashkov dom. [in Russian].

28. Ratnikov, V. (2016) Coherent Concept of Truth in Modern Humanities and Science (On the problem of the ratio of natural sciences and humanities). *Philosophic Sciences*, 2, 117–123. Retrieved from: <http://science.lpnu.ua/uk/shv/vsi-vypusky/tom-2-chyslo-2-2016/kogerentna-koncepciya-istyny-v-suchasnomu-gumanitarno-naukovomu> [in Ukrainian].
29. Rybachok, S. M. Terminological Vocabulary as a Means of Cohesion of the English Text. Extended abstract of candidate's thesis. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University. [in Ukrainian].
30. Romanchenko, Zh. (2008). The theory of bibliological psychology N. A. Rubakin. "Library journal", 4, 15–18. [in Ukrainian].
31. Rubakin, N. A. (2006). *Bibliological Psychology*. Moscow: Akademicheskii proekt; Triksta. [in Russian].
32. Rubakin, N. A. (1977). *Psychology of the reader and books. A Brief Introduction to Bibliographic Psychology*. Moscow: Kniga. [in Russian].
33. Sapozhnikova, S. (2008). Analysis of the Phenomenology of Choice through the Context of Triad "Author-Book-Reader" and an Attempt to Reconstruct the Conceptual Vision of N. A. Rubakin. *Development of Personality*, 3, 35–43. [in Russian].
34. Sokolov, V. Ju. *Bibliopsychology*. Velyka ukrajinsjka encyklopedija. Retrieved from: <https://vue.gov.ua/Бібліопсихологія>
35. Sokolov, A. V. (2017). *Bibliopsychology and Noosphere*. *Bibliotekovedenie*, 66(4), 378–385. [in Russian].
36. Sokolov, V. (2018) *Theory of Bibliopsychology by M.O. Rubakin and Its Interpretations*. "Library Journal", 4, 28–41. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO M=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bv_2018_4_7.pdf [in Ukrainian].
37. Soljanyk, A. (2017) *Modern Trends of Modernization of Higher Library and Information Education in Ukraine*. *Bulletin of the Book Chamber*, 1, 22–26.
38. Sorokin, Yu. A. (2006). What a bibliology-psychological legacy N. A. Rubakin left us in Rubakin N. A. *Bibliopsychology* (pp. 5–9). Moscow: Akadem. proekt. [in Russian].
39. Stanislav, O. V. (2012) *On the Question of Coherence of the Text: Theoretical Aspect (by the material from French language)*. *Mova i kuljtura*. Issue 15, Vol. 6, pp. 159–164. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_6_27
40. Stoliarov, Yu. N. (2017). N. A. Rubakin – bibliopsychologist-nugget: To the 155th anniversary of his birth. *Shkoljnaja byblyoteka*, 5, 12–20. [in Russian].
41. Teremko, V. (2011) *Psychological Dimensions of Reading in the Contextual System of Publishing Strategies*. M. M. Romanjuk (Eds.) *Proceedings of Research and Scientific Institute for Periodicals*. Issue 1, pp. 238–255. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZPNDZP_2011_1_20 [in Ukrainian].
42. Tkachova, Ju. M. (2015) *Communicative Nature of Humanities and Science* Candidate's thesis. Chernivci: [in Ukrainian].
43. Antoni Kępiński – Rzadki przykład człowieka (2015). *Świat Lekarza* /05/26 Retrieved from: <https://swiatlekarza.pl/antoni-kepinski-rzadki-przyklad-czlowieka/>
44. Ceklarz, Jan (2018) *Rewizja koncepcji metabolizmu informacyjnego Antoniego Kępińskiego*. *Psychiatr. Pol.* Issue 52(1) pp. 165–173. Retrieved from: http://www.psychiatriapolska.pl/uploads/images/PP_1_2018/165Ceklarz_PsychiatrPol2018v52i1.pdf
45. Kokoszka A. & Holas P. & Bielecki A. (2003) *Zaktualizowany model metabolizmu informacyjnego*. *Psychiatr. Pol.* 37(4). 703–712. Kokoszka A. & Holas P. & Bielecki A. (2003) *Zaktualizowany model metabolizmu informacyjnego*. *Psychiatr. Pol.* 37(4). 703–712.
46. Kokoszka, A. & Bielecki, A & Holas, P. (2001) *Mental organization according to the metabolism of information and its mathematical description*. *Int. J. Neurosci.* 107 (3–4). 173–184.
47. Tsvetkova, M. (2016). *Conflicts with the reading and their decisions through the bibliopsychology*. *International Journal of Media and Information Literacy*. 1(2). 128-145. Retrieved from: <https://doi.org/10.13187/ijmil.2016.2.128>

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 001.89(049.32)

Цитування:

Горбань Ю. І. Формула успішної магістерської роботи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 1. С. 77–80.

Горбань Юрій Іванович,
кандидат культурології, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій,
директор наукової бібліотеки
Київського національного університету культури і мистецтв
y.i.gorban@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5837-4409>

ФОРМУЛА УСПІШНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ**РЕЦЕНЗІЯ**

*на навчальний посібник І. С. Бондара, В. А. Русавської, Л. В. Батченко
«Магістерська робота: концепція наукового дослідження»*

Входження України до глобального освітнього простору зумовило ряд принципових реформ в системі вітчизняної вищої освіти, зокрема перехід на двоступеневу систему освіти: бакалаврат та магістратуру. Безумовно, глобальні перетворення потребували від вищих навчальних закладів прийняття інноваційних рішень в галузі формування освітніх програм. Системно-діяльнісний підхід в підготовці висококваліфікованих спеціалістів передбачає формування широкого спектра практичних й теоретичних навичок та умінь на основі компетентного підходу нових освітніх стандартів та врахування глобальних і вузьких вимог до професійної особистості спеціалістів.

Магістерська робота – це кінцевий результат здійсненої магістрантом великої науково-дослідної діяльності. Вона є свідченням отриманої ним спеціальності та кваліфікації, умінні грамотно викладати думки, вільно орієнтуватися в літературі та науковій інформації, здатності брати участь у впровадженні результатів досліджень та практичних розробок. Головною метою рецензованого навчального посібника визначено підвищення рівня організації і якості проведення наукових досліджень з актуальних проблем сфери гостинності.

Актуальність та своєчасність представленого видання не викликає сумнівів, оскільки ступінь опанування знаннями й навичками під час навчання визначається оцінюванням завершального етапу – магістерської роботи. Для багатьох майбутніх науковців вона може стати базою для написання наступних робіт, тому правильно обрана тема й напрям дослідження можуть позитивно вплинути на подальшу наукову діяльність. Адже магістерська підготовка – це лише перший щабель науково-дослідної, науково-педагогічної діяльності, що веде до вступу в аспірантуру та підготовки кандидатської дисертації. Ба більше, в період, коли освіта й наука зазнають змін, акумулюються до сучасних умов існування, вкрай важливим є посібник, у якому чітко, послідовно й з урахуванням нових вимог у концептуальному підході до процесу наукового дослідження проблем магістерських робіт відображені всі основні елементи наукового дослідження: актуальність, об'єкт, предмет, мета, основні завдання, елементи наукової новизни.

Структура посібника «Магістерська робота: концепція наукового дослідження», авторами якого є Бондар І. С., Русавська В. А., Батченко Л. В. відповідає вимогам щодо структури, змісту та обсягів навчально-методичних видань для

вищих навчальних закладів (згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України №11 від 10.01.2009 р.). Складається з передмови, шести розділів та додатків; обсяг – 116 сторінок. Автори навчального посібника знайомлять читачів із сучасними методологічними підходами до наукового дослідження бізнес-проблем.

Перший розділ «Загальні положення підготовки магістерської роботи» розкриває головні завдання та особливості підготовчого етапу науково-дослідної роботи. Автори наголошують, що робота повинна містити глибоке теоретичне осмислення актуальної організаційно-управлінської або соціально-економічної проблеми, а також обґрунтований проект практичного її розв'язання, виконаний на основі ретельного аналізу діяльності конкретного підприємства, установи, організації. Також звернено увагу, що підготовка наукової роботи розпочинається з вибору теми дослідження (варто враховувати її актуальність, практичну доцільність, специфіку функціонування галузі (підприємств), наукові інтереси магістранта та ступінь теоретико-методологічної розробки проблеми) і завершується її захистом на засіданні атестаційної комісії згідно з наказом університету.

У другому розділі «Структура та зміст магістерської роботи» на основі десяти підрозділів (Титульний аркуш; Завдання на підготовку магістерської роботи; Інформаційна картка, Зміст (план); Вступ; Основна частина роботи; Загальні вимоги до написання основної частини роботи; Висновки; Список використаних джерел у магістерській роботі; Додатки) схарактеризовано основні елементи магістерської роботи. Чітко визначено та окреслено структуру роботи, послідовність складових (актуальність теми; об'єкт дослідження; предмет дослідження; мета дослідження; завдання дослідження; методи дослідження та ін.). Позитивним є те, що автори не лише наводять визначення поняття (наприклад, метод дослідження), а й пропонують приклади та характеризують їх. Доречною є інформація про те, що у списку використаних джерел у роботі необхідно зазначити всі використані джерела (статті з наукових збірників, фахових журналів, монографії, автореферати, законодавчі акти, нормативні документи (положення, інструкції), звіти, матеріали практик в конкретній організації (установі) або матеріали

бази дослідження, вибраної магістрантом), в яких висвітлюється тема магістерської роботи, Інтернет та інші сучасні джерела інформації. Навіть більше, вказано мінімально допустиму кількість джерел та співвідношення сучасних/видань попередніх років. Означено, що саме доцільно включати до додатків, зокрема допоміжний матеріал, потрібний для повноти розкриття теми та сприйняття роботи (виявлені документи регламентуючого характеру, положення, фото, таблиці, схеми, діаграми, програмне забезпечення, ілюстрації, які стосуються змісту роботи тощо), акти або довідки про впровадження одержаних результатів.

Розділ третій «Правила оформлення магістерської роботи» містить три підрозділи (Загальні вимоги до оформлення роботи; Нумерація; Загальні правила цитування та посилання на використані джерела), в яких наведено рекомендації щодо обсягу роботи, розташування, шрифту, міжрядкових інтервалів, полів тощо. Звернено увагу на особливості нумерації підрозділів, рисунків, таблиць, формул. Щодо правил цитування, то автори навчального посібника вказують на особливості прямого та непрямого цитування; надають загальні вимоги цитування, серед яких: текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі; цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і перекручень думок автора; кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на номер джерела із зазначенням конкретної сторінки; при непрямому цитуванні (викладенні думок інших авторів, переказі) слід бути гранично точним і коректним та давати відповідні посилання на джерело із зазначенням.

Наступний розділ «Підготовка відгуку, рецензії та допуск до захисту магістерської роботи» характеризує етап завершеної роботи, процедуру подання наукового дослідження до відгуку. Авторами прописано алгоритм, відповідно до якого завершено магістерську роботу магістрант подає науковому керівникові для перевірки та підготовки відгуку на неї. Якщо магістерська робота, з погляду наукового керівника, готова до захисту перед атестаційною комісією, відповідна рекомендація дається ним у кінці відгуку. Пояснено, що письмовий відгук наукового керівника на роботу висвітлює

рівень використання магістрантом теоретичних знань для розв'язання завдань дослідження, аналіз методики дослідження, оцінку якості вирішення завдань дослідження, аналіз та оцінку запропонованих дослідником заходів, інформацію про недоліки магістерської роботи, загальні висновки та оцінку наукового дослідження. Не оминули увагу у посібнику на зовнішню рецензію, а також на умови, за яких магістерська робота не допускається до захисту. Доречним та корисним вважаємо наведений перелік документів, які магістрант має подати перед початком захисту роботи.

П'ятий розділ присвячений безпосередньо захисту і називається «Захист магістерської роботи». Автори зазначають, що захист магістерської роботи відбувається на відкритому засіданні атестаційної комісії і передбачає доповідь випускника магістратури, яка структурно коротко будується в послідовності від актуальності теми дослідження – до висновків і пропозицій. Вказано, що саме повинен робити магістрант під час захисту та загальний термін доповіді. Не оминули увагою ілюстративні роздаткові матеріали (таблиці, схеми тощо), що забезпечують наочність. Доповнено, що міст і обсяг роздаткового матеріалу випускник магістратури погоджує з керівником роботи або визначає самостійно. Бондар І. С., Русавська В. А., Батченко Л. В. мають чітке уявлення, на що звертає увагу атестаційна комісія при оцінюванні магістерської роботи, а саме: якість магістерської роботи загалом; самостійність у розробці проблеми; якість оформлення магістерської роботи; рівень виступу магістранта; відгук керівника та оцінка рецензентом наукового рівня дослідження.

Важливо підкреслити доцільність шостого розділу «Короткий словник наукових термінів». Запропоновані терміни розташовані за алфавітом; під час відбору термінів для словника автори використовували чинні стандарти, енциклопедії, словники, довідники, монографії, підручники. Наповнення словника зумовлене тим, що наукові дослідження

проблем в магістерських роботах ґрунтуються на використанні певної термінології.

Великим за обсягом та значущим за представленою інформацією є розділ «Додатки», який містить 23 додатки, серед яких: Орієнтовна тематика магістерських робіт; Приклади оформлення титульного аркушу; Орієнтовне формулювання предмету дослідження магістерської роботи; Приклад оформлення структури та обсягу магістерської роботи; Приклад оформлення інформаційної картки (анотації); Узагальнені вимоги до оформлення бібліографічних посилань та ін.

Обраний авторами підхід до написання навчального посібника покликаний заповнити існуючі на сучасному етапі пробіли в розкритті всього комплексу, механізму підготовки магістерських робіт.

Загалом навчальний посібник «Магістерська робота: концепція наукового дослідження» підготовлений кваліфіковано, аргументовано, навчальний матеріал подано в доступній формі та характеризується новизною й оригінальністю.

Як побажання членам авторського колективу, хотілось би порекомендувати розширити й доповнити представлений варіант навчального посібника та видати його набагато більшим тиражем. Це було б доцільно, оскільки ця робота цілком обґрунтовано претендує на інноваційний статус та пропонує оригінальну концепцію наукового дослідження.

Навчальний посібник рекомендується, в першу чергу, магістрантам спеціальностей 241 «Готельно-ресторанна справа», 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», 242 «Туризм». Може бути доречним і корисними також аспірантам і молодим вченим, викладачам-керівникам магістерських робіт. Робота відповідає вимогам нормативних законів Міністерства освіти і науки України, щодо підготовки навчальної літератури для студентів зі спеціальностей 241 «Готельно-ресторанна справа», 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», 242 «Туризм».

Список використаних джерел

Бондар І. С., Русавська В. А., Батченко Л. В. «Магістерська робота: концепція наукового дослідження». Київ : Ліра-К, 2020. 116 с.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2021